

СТРАТЕГІЯ розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року

Опис проблем, які обумовили прийняття Стратегії

Стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності України до 2030 року (далі – Стратегія) визначає її візію як країни, в якій інтелектуальна власність, яку поважають та захищають, лежить в основі розбудови національної інноваційної екосистеми та креативної економіки; напрями, принципи, цілі та завдання державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Агресивна війна, що триває в Україні, розв'язана росією, яка у 2022 році здійснила повномасштабне вторгнення, тягне за собою величезні негативні наслідки для національної економіки, людського потенціалу, культури, освіти, науки, інноваційного сектору, а відтак – і для сфери інтелектуальної власності. Згідно з оцінкою Міжнародного бюро (МБ) Всесвітньої організації інтелектуальної власності (BOIB, WIPO), представленою у Звіті про допомогу та підтримку сектору інновацій та креативності і системи інтелектуальної власності України¹ (документ A/64/8), вплив війни на сектор та екосистему інновацій та креативності в Україні включає: соціальні збитки, вплив на психічне здоров'я та «відтік мізків»; пошкодження інфраструктури та перерозподіл Урядом фінансових ресурсів на пріоритети національної безпеки та оборони; а також пошкодження екосистеми інтелектуальної власності (ІВ, ІР), зменшення кількості заявок на об'єкти ІВ, втрату доходів представниками креативних індустрій. Такі негативні наслідки продовжують зростати.

Станом на 24 лютого 2025 року, тобто через три роки після початку повномасштабної війни, за даними українських правоохоронних органів, кількість пошкоджених або зруйнованих об'єктів цивільної інфраструктури перевищила 206 000 (206 818 об'єктів, зокрема 166 192 житлових будинки, 3 864 освітніх і 943 медичних заклади, 667 культурних і 212 культових споруд, 8 617 водо- та електромережі). Понад 200 шкіл було зруйновано та понад 1 600 пошкоджено. Це означає, що приблизно кожна 7 школа в Україні зазнала пошкоджень. Росією було пошкоджено 1 984 медичних заклади, 301 – повністю знищено. Загальні втрати медичного сектору від війни становлять щонайменше 17,8 млрд доларів США.

Також пошкоджено або зруйновано 2 185 об'єктів культурної інфраструктури, зокрема 784 бібліотеки (а з ними понад 200 млн українських книг), 120 музеїв і галерей, 39 театрів, кінотеатрів і філармоній, а також 1 333 об'єкти культурної спадщини України, зокрема пам'ятники монументального мистецтва та архітектури. Тимчасова окупація частини території України унеможливорює точну оцінку загальної кількості об'єктів культурної спадщини, що постраждали внаслідок бойових дій та самої окупації. Історичні центри Львова та Одеси були понівечені внаслідок цілеспрямованих дій росії. Ці напади можна розглядати як спробу знищення української ідентичності, що підпадає під визначення політики геноциду. Загалом втрачено близько 7 млн культурних цінностей, 1,7 млн ще залишаються на тимчасово окупованих територіях. Підтверджено, що росіяни вкрали 828 об'єктів української

¹ https://www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/a_64/a_64_8.pdf

культурної спадщини, але їх кількість набагато більша і, швидше за все, буде збільшуватися.

Згідно з дослідженням, проведеним на замовлення ЮНЕСКО Малою академією наук України², 1 443 будівлі, що належать 177 науково-дослідним інститутам та університетам, були пошкоджені або зруйновані в період з лютого 2022 по січень 2024 року. Для відновлення державної дослідницької інфраструктури України необхідно 1,26 млрд доларів з них 980,5 млн доларів – для університетської нерухомості, яка зазнала найбільших збитків.

За даними оновленої спільної Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA4)³, оприлюдненої 25.02.2025 Урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією (ЄК) та Організацією Об'єднаних Націй (ООН), станом на 31 грудня 2024 року загальна вартість відбудови та відновлення в Україні становить 524 млрд доларів США (506 млрд євро) впродовж наступного десятиліття. Це приблизно у 2,8 разу перевищує прогнозований номінальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України за 2024 рік.

Оцінка RDNA4 демонструє, що пряма шкода в Україні наразі сягнула 176 млрд доларів США (170 млрд євро), порівняно зі 152 млрд доларів США (138 млрд євро) у оцінці RDNA3, оприлюдненій у лютому 2024 року. Найбільш постраждалими секторами є житловий сектор, транспорт, енергетика, торгівля та промисловість, а також освіта. Згідно з поточною оцінкою, 13% загального житлового фонду було пошкоджено або зруйновано, від чого постраждали понад 2,5 млн домогосподарств. В енергетичному секторі кількість пошкоджених або зруйнованих об'єктів зросла на 70% з моменту проведення RDNA3, включно з виробництвом, передачею, розподільчою інфраструктурою та централізованим теплопостачанням. Близько 72% від загальної шкоди припадає на всі сектори розташованих найближче до лінії зіткнення областей (Донецької, Харківської, Луганської, Запорізької та Херсонської), а також Київської області.

При цьому приватний сектор задовольнив деякі з нагальних потреб, що підкреслює його важливу роль у процесі відновлення та відбудови. Багато компаній почали інвестувати в ремонтні роботи та підвищення стійкості енергетики, зокрема за допомогою рішень у сфері розподіленої генерації, як-от газові електростанції, сонячні панелі та біогаз. За попередніми оцінками IFC⁴, приватний сектор потенційно може забезпечити третину загальних потреб, що є суттєвим доповненням до державних інвестицій.

У RDNA4 також підкреслюється, що пріоритетність інвестицій у відновлення та відбудову матиме вирішальне значення для вступу України до Європейського Союзу (ЄС) та її довгострокової стійкості. Ці зусилля спрямовані на відновлення інфраструктури країни, відродження її економіки та зміцнення інституційної структури відповідно до стандартів ЄС. Відновлення дає можливість не лише відновити зруйноване внаслідок вторгнення, що триває, а й відбудувати країну за принципом «краще, ніж було», впроваджуючи інноваційні рішення та реформи, які відповідають запитам на членство в ЄС. Висновки RDNA4 доповнюють програму реформ та інвестицій Плану України на наступні три роки.

² <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000388803> (с. 11)

³ <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099022025114040022>

⁴ <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2023/private-sector-opportunities-for-a-green-and-resilient-reconstruction-in-ukraine>

Українська економіка продовжує тенденцію до відновлення. Ключовими факторами, що підтримували позитивну економічну динаміку з початку 2024 року, були зростання інвестиційного попиту та розширення логістичних можливостей.

Згідно з показниками Мінекономіки, починаючи з січня 2024 року, основні сектори економіки почали демонструвати позитивну динаміку⁵. Відновлення економічної активності, яке здійснюється в експортоорієнтованих галузях, а саме металургії, видобутку металевих руд та агропереробці, енергетиці, не лише зумовлює позитивні тенденції в промисловості, а й формує попит на продукцію суміжних галузей. Зі свого боку, будівельна галузь також зростає завдяки інвестиційному попиту на тлі продовження бюджетного фінансування відновлення пошкодженої критичної інфраструктури. Також сільськогосподарський сектор та внутрішня торгівля демонструють позитивні тенденції відновлення.

Для оцінки контексту важливо враховувати, що Державний бюджет України на 2022-2024 роки – це бюджет країни, яка перебуває у стані війни. У 2023 році близько половини державного бюджету було витрачено на оборону – більше 30% ВВП⁶. У 2024 році майже 100%⁷ доходів бюджету було спрямовано на оборону та безпеку України. Проте, Уряд України виділив понад 40 млрд грн з Державного бюджету на 2024 рік на підтримку малого та середнього підприємництва⁸.

Згідно з експертними оцінками, в Україні наявними є виклики збалансованого регіонального розвитку, занепад інноваційної діяльності та захисту прав інтелектуальної власності в постраждалих регіонах, а також необхідність передислокації підприємств⁹. Значна частина діяльності державних та приватних інституцій України у сфері ІВ спрямована на пом'якшення негативних наслідків війни, відновлення інноваційної та креативної екосистем та забезпечення сталості державної системи адміністрування ІВ.

Показники винахідницької та креативної активностей протягом 2023-2024 років демонструють поступове відновлення зацікавлення бізнесу у застосуванні інструментів ІВ, хоча Україна доки не повернулася до доковідних показників у сфері ІВ.

Зростання, що спостерігається в усіх основних категоріях інтелектуальної власності, особливо у сфері корисних моделей (КМ) та торговельних марок (ТМ), свідчить про стійкість та адаптивність українського бізнесу та інноваторів перед поточними викликами. Щоб зберегти цю динаміку, важливо впорядкувати адміністративні процеси, надати більшу підтримку заявникам-резидентам та сприяти міжнародному співробітництву. Запровадження ефективних процедур реєстрації патентів та торговельних марок, а також посилення інформаційно-просвітницьких ініціатив для навчання зацікавлених сторін матимуть вирішальне значення для забезпечення подальшого прогресу України у сфері інтелектуальної власності.

⁵ <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=76798e1d-bab3-4af5-a252-e45cf1645e53&title=USichniVvpZrisNa3-5-ZavdiakiRozshirenniuLogistichnikhMozhливостейTaZrostanniuInvestitsiinogoPopitu>

⁶ <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>

⁷ <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhbiudzheth-ukrainy-na-2024-osnovni-tsyfry>

⁸ <https://unn.ua/en/news/this-year-we-are-allocating-more-than-uah-40-billion-from-the-budget-to-help-ukrainian-entrepreneurs-shmyhal>

⁹ Національна стратегія України у сфері інтелектуальної власності: ПРОЕКТ Діагностичного звіту.

Уряд бачить Україну у 2030 році як державу, де інновації є основою економіки та національної безпеки¹⁰. 31 грудня 2024 року Уряд України схвалив Стратегію цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року¹¹, яка визначає 10 пріоритетних технологічних галузей інноваційного розвитку в Україні. На інноваційному векторі розвитку наголошується й в інших галузевих стратегіях, схвалених Урядом України в період 2023-2024 років. Відповідне бачення існує й щодо підвищення ролі креативних індустрій, посилення їх впливу не лише на розвиток культури, але й безпосередньо на розвиток національної економіки.

Незважаючи на продовження агресивної війни росії, Україна продемонструвала неабияку стійкість і відданість своєму європейському шляху. Україна подала заявку на членство в ЄС 28 лютого 2022 року. За рекомендацією Комісії, наданою у листопаді 2023 року, Європейська Рада у грудні 2023 року ухвалила рішення про початок переговорів про вступ. Після завершення чотирьох кроків, викладених у рекомендаціях Комісії від листопада 2023 року, Рада ухвалила рамки переговорів у червні 2024 року. Перша міжурядова конференція, що ознаменувала офіційне відкриття переговорів про вступ, відбулася 25 червня 2024 року, а двосторонні відбіркові зустрічі розпочалися в липні 2024 року.

На успішний розвиток національної сфери інтелектуальної власності впливають не лише успішне подолання внутрішніх викликів, але й врахування зовнішніх, глобальних трендів. Стрімкий розвиток технологій та їх вплив на розбудову цифрової економіки, людський капітал та освіта, креативність як невід’ємна складова сучасного суспільства, глобальні безпекові виклики обумовлюють створення нових результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Інтелектуальна власність, яку не лише створюють, але й поважають в суспільстві, успішно комерціалізується та забезпечується державою ефективним інструментарієм захисту, є критично важливою для забезпечення національної безпеки та оборони, захисту суверенітету та незалежності, а також відновлення, реконструкції та модернізації України, з відповідністю критеріям членства в ЄС.

Опис нормативно-правових актів, що регулюють сферу інтелектуальної власності

Ця Стратегія розроблена з урахуванням Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України (КМУ) від 16 лютого 2024 року № 137 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 22, ст. 1442), а також Плану України, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 32, ст. 2035), та, виходячи з наданого Україні статусу кандидата на вступ до ЄС та інших міжнародних зобов’язань, визначає основні пріоритетні цілі, що сприятимуть досягненню загальних цілей для соціально-економічного зростання відповідно до Плану України для реалізації ініціативи Європейського Союзу Ukraine Facility, запровадженої Регламентом (ЄС) Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 29 лютого 2024 року № 2024/792.

¹⁰<https://www.kmu.gov.ua/en/news/uriad-napratsovuie-stratehiiu-innovatsiinoho-rozvytku-ukrainy-do-2030-roku-premier-ministr>

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text>

Стратегія, розроблена з урахуванням сучасного стану охорони й захисту прав інтелектуальної власності, спрямована на вдосконалення державної політики у сфері інтелектуальної власності України, а також на здійснення всіх належних та доступних заходів для розв'язання проблем, забезпечення доступу авторів, винахідників, інноваторів, креаторів до якісних послуг та сервісів, подолання руйнівних наслідків війни та розвиток національної системи інтелектуальної власності, креативних та інноваційних секторів економіки України. Також згаданий документ є основою для стратегічного планування в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, сприяючи інтеграції України в європейський інноваційний, цифровий, культурний та дослідницький простори.

Стратегія орієнтується на провідні національні документи та міжнародний досвід, включаючи міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності, стратегічні документи Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Європейського Союзу, Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» від 25 вересня 2015 року; а також кращі практики країн ЄС, США, Великобританії, Японії, Південної Кореї та інших країн, і враховує єдиний євроінтеграційний вектор розвитку країни.

Ця Стратегія ґрунтується, зокрема, на таких нормативно-правових актах: Конституція України; Цивільний кодекс України; Митний кодекс України; Податковий кодекс України; Цивільний процесуальний кодекс України; Господарський процесуальний кодекс України; Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на географічні зазначення», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про інноваційну діяльність», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» тощо.

Відповідно до вимог нормативно-правових актів ця Стратегія визначає розвиток правової охорони інтелектуальної власності та її комерціалізації, підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності в Україні та враховує вектори діяльності ЄС у цій сфері. Передбачається, що цей підхід сприятиме гармонізації державної політики у сфері інтелектуальної власності до вимог ЄС та досягненню загальних цілей відповідно до Плану України.

При розробці Стратегії до уваги бралася Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 22, ст. 1015), в якій захист прав інтелектуальної власності визначений як важлива передумова для розвитку підприємництва, розвитку економіки України інноваційним шляхом, зокрема для захисту здобутків інноваційної діяльності та стимулювання її розвитку.

Стратегією цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 року № 1351-р (Офіційний вісник України, 2025 р., № 11, ст. 890), визначено роль цифрових рішень у сприянні підвищенню ефективності роботи системи інтелектуальної власності в Україні та деталізовано завдання, що сприятимуть досягненню стратегічної цілі «Забезпечення охорони, комерціалізації та захисту

інтелектуальної власності». Визначено також ряд ключових завдань, спрямованих на розбудову інноваційної екосистеми та інноваційної інфраструктури, що будуються на основі результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

У питаннях штучного інтелекту (ШІ), окрім згаданої вище Стратегії цифрового розвитку, також до уваги бралася Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556, яка визначає напрями, механізм і строки виконання основних завдань з розвитку технологій ШІ в Україні. Її реалізація сприяє розвитку вітчизняних розробок штучного інтелекту і їх виходу на зовнішній ринок.

При визначенні стратегічних завдань розвитку сфери інтелектуальної власності також враховувалися положення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 року № 940 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 79, ст. 4627), в якій серед пріоритетів було визначено сприяння економічному розвитку регіонів шляхом залучення інвестицій для реалізації інноваційних проєктів, розвиток людського капіталу, відновлення підприємницької діяльності та зростання економіки на основі внутрішнього потенціалу територій та регіональних смарт-спеціалізацій, зокрема через вільний, різнобічний розвиток особистості, інтелектуальні й творчі здібності та принцип гендерної рівності.

У Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821-р (Офіційний вісник України, 2024 р., № 82, ст. 4867), серед стратегічних цілей визначено сприяння інноваційному розвитку, цифровій трансформації та «зеленому переходу», залучення підтримки малого і середнього підприємництва у сфері креативних індустрій шляхом формування регуляторних умов для інвестування у креативні індустрії; а серед завдань – посилення захисту інтелектуальної власності, що створює додаткові стимули для інвестування в дослідження та розроблення нових продуктів та дає змогу максимально збільшити прибуток від створення інновацій.

До уваги бралися й положення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 року № 1163-р (Офіційний вісник України, 2024 р., № 108, ст. 6884), в якій виокремлено напрям «Географічні зазначення» та деталізовано, що розвиток системи географічних зазначень та традиційних гарантованих особливостей в Україні, створюючи окремий унікальний сегмент на ринку та маючи додаткову ринкову вартість, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності насамперед малих і середніх виробників. Окремим напрямом також визначено напрям «Спрощена реєстрація насіння».

Серед завдань, визначених Стратегією розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 року № 34-р (Офіційний вісник України, 2025 р., № 13, ст. 1004), передбачено посилення контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності, зокрема шляхом повноцінного запровадження у національне законодавство «Правила Болар» та інших сучасних інструментів, спрямованих на посилення галузі.

Серед завдань, спрямованих на утвердження культури в Україні, визначених Стратегією розвитку культури в Україні на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 року № 293-р

(Офіційний вісник України, 2025, № 37, ст. 2469), визначено підвищення рівня обізнаності щодо прав інтелектуальної власності на культурний продукт та їх застосування, а також посилення спроможності роботи з правами на об'єкти інтелектуальної власності для розширення присутності на міжнародних ринках.

У Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р (Офіційний вісник України, 2019 р., № 57, ст. 1983), підкреслювалося, що Україна має значні нереалізовані можливості в інноваційному розвитку, особливо щодо комерціалізації нововведень і у сфері захисту прав на інтелектуальну власність. Серед перешкод називалися розбіжності у галузевому законодавстві у сфері інтелектуальної власності, нестача фахівців у сфері менеджменту інноваційної діяльності, управління інтелектуальною власністю тощо, складність проведення оцінки вартості об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) та нестача фахівців для її здійснення; низький рівень обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Стратегією розвитку індустріальних парків на 2023—030 роки, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 року № 176-р (Офіційний вісник України, 2023 р., № 26, ст. 1488), було визначено сприяння сталому розвитку територій з урахуванням забезпечення участі індустріальних парків у розвитку інноваційної та дослідницької інфраструктур, інноваційних підприємств; гармонізованому міському та промисловому розвитку. Також до уваги бралися пріоритетні напрями, визначені постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 2024 року № 787 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня» (Офіційний вісник України, 2024 р., № 66, ст. 3970).

Крім того, відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначено Цілі сталого розвитку як орієнтир для розроблення проєктів прогнозних і програмних документів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України. У цій Стратегії враховуються профільні Цілі: 8) «Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх» та 9) «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям».

У жовтні 2023 року відбувся 20-й IPR-діалог між Україною та ЄС, в межах якого було визначено національні пріоритети та наголошено, що серед ключових напрямів співпраці з ВОІВ визначено розробку нової Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності.

Розробка Національної стратегії стала також одним із питань співпраці відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо співробітництва у сфері інтелектуальної власності від 24.07.2023¹².

Розробка Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності на період до 2030 року здійснена відповідно до доручення Міністерства економіки України від 23.01.2024 з урахуванням положень глави 8 «Програмні документи Кабінету

¹² https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_001-23#Text

Міністрів та політичні пропозиції» Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого розпорядженням КМУ від 18.07.2007 № 950, Методології Всесвітньої організації інтелектуальної власності з розробки національних стратегій у сфері інтелектуальної власності¹³, а також матеріалів ВОІВ, які слугують основними джерелами для підтримки держав-членів у розробці та впровадженні національних стратегій. При підготовці Стратегії також використовувалися дані та аналіз, викладені в Діагностичному звіті до Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України, підготовленому національною експертною групою за підтримки ВОІВ у 2024 році.

Аналіз поточного стану справ, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем

Інтелектуальна власність: глобальний контекст

Протягом останніх років державна система правової охорони інтелектуальної власності пройшла значний прогрес трансформації, істотним етапом якої, попри повномасштабну війну, стало завершення інституційної реформи та запуск у 2022 році Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ, IP офіс), на яку покладено виконання функцій Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ). Також у попередній період були внесені зміни до спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності та кодексів України, обумовлені євроінтеграційним процесом. Саме в галузі інтелектуальної власності країна продемонструвала чи не найвищий рівень виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, імплементувавши у власне правове поле 98% передбачених документом нормативних актів.

Представлене у 2024 році дослідження Всесвітньої організації інтелектуальної власності «Всесвітній огляд інвестицій в нематеріальні активи»¹⁴ свідчить, що нематеріальні активи стають дедалі важливішим рушієм інновацій та економічного зростання в глобальній економіці. Інвестиції в нематеріальні активи, такі як бренди, дизайни, дані та програмне забезпечення, зросли втричі швидше за останні 15 років, ніж інвестиції у матеріальні активи. Незважаючи на руйнівні глобальні кризи та зростання процентних ставок, у 2023 році сукупні інвестиції у нематеріальні активи досягли 6,9 трлн доларів США, що є вдвічі більшим, порівняно з 2,9 трлн доларів США у 1995 році. З 2008 року темпи зростання інвестицій у нематеріальні активи утричі перевищили темпи зростання інвестицій у матеріальні активи, які зросли до 4,7 трлн доларів США у 2023 році.

При економічній невизначеності інвестиції саме у нематеріальні активи демонструють більшу стійкість, порівняно з інвестиціями у матеріальні активи. Підтвердженням слугує рівень інвестицій під час останніх економічних спадів, зокрема фінансової кризи 2008-2010 років та пандемії COVID-19. При цьому частка інвестицій у нематеріальні активи зростає у ВВП країн з високим рівнем доходу, а також у країнах із економікою, що розвивається. У країнах з найбільшою

¹³ Methodology for the Development of National Intellectual Property Strategies. Second edition. WIPO. 2020. <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4522>

¹⁴ World Intangible Investment Highlights. Better Data for Better Policy. Geneva, 25 June 2024. WIPO. <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-rn2024-32-en-world-intangible-investment-highlights.pdf>

інтенсивністю використання нематеріальних активів (відносно ВВП) інвестиції у такі активи у 2023 році склали майже вдвічі більшу частку ВВП, порівняно з інвестиціями у матеріальні. Корпорації у США, Франції, Німеччині та Великій Британії є найбільшими інвесторами в нематеріальні активи, при цьому США зафіксували найвищий рівень інвестицій у нематеріальні активи у 2023 році. Спостерігається й значне зростання в країнах з економікою, що розвивається. Так, Індія продемонструвала найшвидше зростання інвестицій у нематеріальні активи з 2011 по 2020 рік, випереджаючи темпи зростання економік багатьох країн з високим рівнем доходу. «Завдяки представленому звіту, – як зазначив Дарен Танг, Генеральний директор ВОІВ, – визнано провідну роль нематеріальних активів, підкріплених інтелектуальною власністю у світовій економіці, та надано достовірні дані для підтримки доказово-обґрунтованих політик урядам у всьому світі, які прагнуть зростання на основі інновацій»¹⁵.

Так само щорічну оцінку нематеріальних активів (в яких права інтелектуальної власності (ПІВ) складають провідне місце) у 2024 році представлено у звіті Brand Finance Global Intangible Finance Tracker¹⁶. Згідно з ним у 2024 році був побитий рекорд за вартістю нематеріальних активів компаній, акції яких торгуються на фондових майданчиках світу. Вони оцінені у \$79,4 трлн, що становить найвищий показник за весь час дослідження з 1996 року. У порівнянні з 2023 роком вартість нематеріальних активів зросла на 28%. У галузевому розрізі: інтернет і програмне забезпечення – \$7,69 трлн; фармацевтика – \$7,14 трлн; напівпровідники – \$7,05 трлн; інженерія та будівництво – \$6,33 трлн; технології та ІТ – \$5,54 трлн; медіа – \$5,24 трлн. 91% всієї вартості компаній сектору Internet & Software – нематеріальні активи. Вартість компаній сектору напівпровідників підвищилася найбільше, перевищила \$7 трлн, зайнявши третє місце серед усіх секторів. У секторах «косметика та догляд» частка нематеріальних активів становить 87%, «напівпровідники» – 85%, «фармацевтика» – 84%, «аерокосмічні товари і військовий сектор» – 84%, «комерційні послуги» – 84%, «охорона здоров'я» – 82%, «напої» – 81%, «медіа» – 79%, «одяг», «годинники та коштовності» – 73%.

У світовій економіці показник зростання нематеріальних активів у 2024 році становив 54%. Світовим лідером у частці зростання нематеріальних активів на своєму ринку стала Данія, в якій показник становить 82%. На американському ринку нематеріальні активи зросли на 34%, на \$12,1 трлн, та склали 77% усіх активів. Натомість в Китаї, який демонструє економіку з переважно матеріальними активами (домінують переробні галузі та традиційна промисловість), частка нематеріальних активів становила всього 16%.

Компанії, які мають права інтелектуальної власності, успішніші за своїх конкурентів. Це підтверджено спільним дослідженням «Права інтелектуальної власності та ефективність фірм у Європейському Союзі»¹⁷, проведеним експертами Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO) та Європейського патентного відомства (ЕРО). Права на об'єкти інтелектуальної власності, включаючи торговельні

¹⁵ World Intangible Investment Highlights. Better Data for Better Policy. Geneva, 25 June 2024. WIPO. <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-rn2024-32-en-world-intangible-investment-highlights.pdf>

¹⁶ GIFT™ 2024. Value of global intangible assets reaches all-time \$79.4 trillion high. <https://brandirectory.com/reports/global-intangible-finance-tracker-gift/2024>

¹⁷ Intellectual property rights and firm performance in the European Union. Firm-level analysis report, January 2025. EUIPO. URL: <https://www.euipo.europa.eu/et/publications/firm-level-analysis-report-january-2025>

марки, промислові зразки та винаходи, сприяють успіху бізнесу, особливо для малих та середніх підприємств (МСП), оскільки володіння ПІВ підвищує їх дохід, заробітну плату та конкурентоспроможність, порівняно з конкурентами за ринку. Дослідження, ґрунтоване на даних 119 000 фірм у 27 країнах-членах ЄС за 10-річний період (2013-2022 роки), демонструє, що компанії, які володіють ПІВ, працюють значно краще, ніж ті, які не мають таких прав. Частка ПІВ зосереджена у секторах «інформація та зв'язок» (14,8%), «виробництво» (14,2%) та «науково-технічна діяльність» (10,7%).

Компанії з ПІВ мають на 23,8% більший дохід на одного працівника та виплачують заробітну плату в середньому на 22,1% вище. Різниця між компаніями з ПІВ та без ПІВ – ще більша і становить 41%. Переваги особливо вражаючі для МСП, які досягають збільшення доходу на одного працівника на 44%, порівняно з конкурентами, які не захищають ПІВ, тоді як великі фірми мають зростання на 16%. Компанії, які володіють торговими марками ЄС, отримують ще більше переваг: дохід на одного працівника зріс на 40,9%. Водночас результати дослідження висвітлюють критичний пробіл: менше 10% МСП володіють зареєстрованими ПІВ, порівняно з майже 50% великих компаній.

Рекомендації дослідження узгоджуються зі звітом Маріо Драгі¹⁸ та підкреслюють критичну роль інтелектуальної власності у стимулюванні європейської конкурентоспроможності, зростанні заробітної плати та необхідності підтримки компаній у використанні ПІВ як засобу досягнення сталого зростання та успіху.

За даними звіту Відомства інтелектуальної власності ЄС у 2022 році галузі економіки, які базувалися на інтенсивному використанні інтелектуальної власності, забезпечили значний внесок у ВВП країн ЄС. У цьому звіті було враховано дані 357 видів економічної діяльності, що базуються на інтенсивному використанні інтелектуальної власності, із 615, які передбачені європейською класифікацією¹⁹. Тобто частка видів економічної діяльності, що безпосередньо пов'язані з активним використанням об'єктів інтелектуальної власності у господарській діяльності, становить понад 58% від загальної кількості. При цьому зазначені галузі економіки щорічно генерують 47,1% ВВП країн ЄС, що складає 6,375 трлн євро, а також створюють понад 80 млн робочих місць, тобто понад 39% від загальної кількості, враховуючи пряму і непряму зайнятість.

Так само внесок інтелектуальної власності до ВВП США перевищує інтегральний показник по усіх країнах ЄС і становить 6,6 трлн доларів США, тобто 38,2% відсотки від загального ВВП країни проти 6,37 трлн євро у країнах ЄС²⁰. Водночас чиста додана вартість, створена за інтенсивного використання винаходів та корисних моделей, у США становить лише 0,88 трлн доларів, у той час як даний показник по країнах ЄС сягає 2,36 трлн євро. Отже, висока заробітна плата та ВВП на душу населення є одним із важливих факторів, що дозволяє США та європейським державам постійно залучати в національну економіку додаткові трудові ресурси.

¹⁸ The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi. EC. URL: https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead_en#paragraph_47059

¹⁹ Wajzman, N., Ménière, Y. et al. (2022). Intellectual property rights intensive industries and economic performance in the European Union: Industry-Level Analysis Report. European Patent Office ; European Union Intellectual Property Office. 4th edition. Munich : EPO. 142 p.

²⁰ Toole, A., Miller, R., Rada, N. (2019). Intellectual property and the U.S. Economy. U.S. Patent and Trademark Office ; Economics & Statistics Administration. 3rd Ed. Alexandria VA : USPTO. 21 p.

Інтелектуальна власність в Україні: ключові показники

Суттєве підвищення ролі нематеріальних активів у світі підтверджує важливість для України роботи з інтелектуальною власністю, особливо в умовах повномасштабної війни, що триває, адже є доказовим способом забезпечення економічного зростання та стабільності.

Відповідно до Глобального інноваційного індексу у 2024 році Україна займає 60-те місце серед 133 країн, проти 55-го – в 2023 році, 57-го – в 2022 році, та 49-го – в 2021 році, а також 34-те місце серед 39 країн Європи, і в групі країн з доходом нижче середнього – 4-те місце. Україна посідає найвище місце за показниками «Знання та технологічні результати» (34-те місце), «Складність бізнесу» (45-те місце) та «Людський капітал та дослідження» (54-те місце).

У 2024 році деякі інші показники також мають позитивну динаміку. Так, за показником «Ринкова складність» Україна піднялася на 85-те місце, порівняно із 104-им місцем у 2023 році. Згідно з субіндексом «Знання та технологічні результати» Україна знаходиться на 34-му місці, піднявшись на 10 позицій, порівняно з 2023 роком. Сильними сторонами України залишаються: «Утилітарні моделі за походженням/млрд до ВВП» (1-ше місце); жінки з вищою освітою (2-ге місце); «Витрати на програмне забезпечення як відсоток ВВП» (4-те місце); «Експорт ІКТ-послуг як відсоток від загальної торгівлі» (5-те місце); «Створення знань» (29-те місце).

Згідно з субіндексом «Креативні результати» Україна перемістилася з 37-го місця у 2023 році на 68-ме місце у 2024 році. Сильними сторонами цього субіндексу є: «Промислові зразки за походженням/млрд до ВВП» (20-те місце); «Торговельні марки за походженням/млрд до ВВП» (32-ге місце); «Креативність онлайн» (39-те місце). Слабкі сторони цього субіндексу: «Вартість світових брендів як відсоток до ВВП» (65-те місце), «Національні художні фільми у співвідношенні до мільйона населення» (73-те місце); «Експорт креативних товарів як відсоток від загальної торгівлі» (82-ге місце).

Також Україна має негативну динаміку за низкою важливих показників, що свідчать про інноваційні ресурси, а саме: «Людський капітал і дослідження» – 54-те (-7 позицій, порівняно з 2023 роком, і -9 позицій, порівняно з 2022 роком), «Інституції» – Україна на 107-му місці (-7 та -10 позицій, порівняно з 2023 та 2022 роками, відповідно, значною мірою через зменшення ступеня стабільності інституційного середовища для ведення бізнесу).

Найбільша кількість показників, за якими знизився рейтинг України, пов'язана із субіндексами, що стосуються інноваційної діяльності бізнесу – його складності та реалізації результатів знань і технологій. Це, зокрема, виробництво та експорт високотехнологічної продукції, продуктивність праці, кількість сертифікатів ISO 9001 та екологічних сертифікатів, отримання прав інтелектуальної власності, насамперед патентів – найвищої якості прав інтелектуальної власності, імпорт прав інтелектуальної власності.

Європейське інноваційне табло, надаючи порівняльну оцінку сильних та слабких сторін інноваційних систем, у звіті за 2024 рік відзначає, що до сильних сторін української інноваційної екосистеми слід віднести: експорт наукоємних послуг; проникнення широкосмугового зв'язку; рівень зайнятості у науковій діяльності; рівень витрат у сфері венчурного капіталу; рівень наукових публікацій;

відсоток заявок на торговельні марки, а до слабких сторін: кількість МСП, що впроваджують продуктивні інновації; кількість МСП, що впроваджують бізнес-інновації; експорт середньо- та високотехнологічної продукції; кількість випускників докторантури та іноземних докторантів; кількість технологій, які пов'язані з навколишнім середовищем; рівень витрат на дослідження та розробку у державному секторі.

Для визначення впливу інтелектуальної власності на розвиток інноваційної екосистеми в Україні УКРНОІВІ проведено аналіз інформації від обласних військових адміністрацій щодо типів інноваційної інфраструктури. Станом на 20 березня 2024 року в Україні існувало 74 індустриальні парки, 30 наукових парків, 18 технологічних парків, 7 інноваційних парків, 22 інноваційні хаби, 29 інноваційних кластерів, 67 бізнес-акселераторів та інкубаторів, 9 інноваційних технологічних платформ, 24 стартап-школи, 61 центр інновацій та трансферу технологій і 24 центри інтелектуальної власності. На початок 2025 року спостерігається зростання суб'єктів інноваційної екосистеми, зокрема станом на 28.02.2025 до Реєстру індустриальних (промислових) парків внесено 102 парки. Водночас спостерігається регіональна диспропорція, оскільки більшість із них зосереджено в Києві та Київській області й регіональних центрах, таких як Львів, Харків та Дніпро. Також в Україні не розраховується й інноваційний рейтинг регіонів.

Підтримка національних виробників та стимулювання внутрішнього виробництва є важливими складовими економічної стратегії України. Для заохочення інвестицій Уряд України пропонує такі інструменти, як гранти, пільгові кредити, індустриальні парки, компенсації, субсидії та регуляторні послаблення. Економічний патріотизм розглядається як посилення обороноздатності України. Розвиток оборонно-промислового комплексу в економічній площині є частиною програми «Зроблено в Україні» і держава надає пріоритет українським виробникам.

Загалом державна політика «Зроблено в Україні», яка започаткована Президентом України та реалізується Міністерством економіки України, має на меті залучення інвестицій для розвитку українських виробників, збільшення виробництва продукції з високою доданою вартістю та стимулювання попиту на українські товари.

Так, протягом 2024 року український бізнес отримав 24 746 пільгових кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» на загальну суму 93,1 млрд гривень²¹. Від початку війни державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» підтримувала бізнес, який зазнав втрат через збройну російську агресію. Водночас з весни 2024 року КМУ модернізував умови програми таким чином, аби перефокусувати цей вид державної підтримки на інвестиційне кредитування, розвиток виробництва та створення продукції з високою доданою вартістю. Відтоді переважна більшість нових кредитів видається на розвиток переробного виробництва, інвестиційні цілі та підтримку бізнесу, який працює в зоні підвищених воєнних ризиків. Найчастіше кредитуються підприємства, що працюють у сільському господарстві, переробній промисловості, сфері гуртової та роздрібною торгівлі. Серед регіонів лідерами за сумами укладених кредитних договорів є Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Вінницька, Полтавська області та місто Київ. Мінекономіки України розглядає розвиток реального сектору економіки як один із ключових напрямків політики «Зроблено в Україні».

²¹ <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-u-2024-rotsi-ukrainskyi-biznes-otrymav-maizhe-25-tys-pilhovikh-kredytiv-na-ponad-93-mlrd-hrn>

В рамках програми «Власна справа» як іншої складової політики «Зроблено в Україні», за час дії програми державою було інвестовано 5,6 млрд грн у бізнес, що дало можливість скористатися нею 23 680 учасникам та створити 43 980 робочих місць. Так само завдяки реалізації програми проєктів зі значними інвестиціями в Україні через UkraineInvest надається державна підтримка у розмірі до 30% обсягу значних інвестицій проєктам вартістю від 12+ млн євро. Експортно-кредитне агентство долучено до страхування прямих інвестицій в Україну та страхування інвестиційних кредитів з метою полегшення українським бізнесам доступу до інвестиційних кредитів та надання захисту банкам від ризику непогашення кредиту позичальником у разі настання воєнних або політичних ризиків.

Також в рамках політики «Зроблено в Україні», з метою стимулювання попиту на товари українського виробництва, локальні виробники можуть маркувати свою продукцію за допомогою спеціального логотипу «Зроблено в Україні». В листопаді 2024 року Мінекономіки отримало ТМ «Зроблено в Україні». Однак наразі урядові програми підтримки бізнесу не передбачають інструментів підтримки інтелектуальної власності.

У лютому 2025 року Урядом було підтримано зміни, згідно з якими усі компанії, що займаються дослідженнями та розробками (а не лише в ІТ та телекомі, як було раніше), можуть стати резидентами Дія.City. Пропонований спектр набагато ширший: біотехнології, мікроелектроніка, гена інженерія, оборонні технології тощо. Ці компанії розробляють та тестують продукти у всіх можливих сферах. Це нові можливості для розвитку технологій і додаткові податкові переваги для бізнесу.

Водночас й досі спостерігається тенденція до зменшення кількості підприємств та організацій, що продукують та впроваджують інновації, здійснюють наукові дослідження і науково-технічні (експериментальні) розробки, а саме вони є основними генераторами розвитку інноваційної діяльності²². За даними науково-аналітичної доповіді «Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2023 році» Державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» прослідковується також істотне загальне зниження темпів діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) та наукових установ у сфері комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності та трансферу технологій, пов'язане зі зменшенням як обсягу коштів, що надійшли за договорами про трансфер технологій, так і обсягом їх використання.

Починаючи з 2020 року простежується спадна тенденція за обсягом коштів, що надійшли за договорами про трансфер технологій, а після 2021 року зменшується і обсяг використаних коштів. Протягом 2019-2023 років найбільшу кількість договорів про трансфер технологій було укладено у 2021 році – 1862 договори, а у 2022 і 2023 роках їх кількість значно зменшилася. Водночас у 2023 році було укладено 1322 договори на загальну суму 107,13 млн грн, що на 1,13 млн грн більше, ніж у 2022 році.

Крім того, кошти у вигляді виплати роялті отримувались за договорами, укладеними у попередні роки. У 2023 році за договорами про трансфер технологій надійшло 106,39 млн грн, включаючи обсяг роялті за минулі роки, з яких 64,86 млн грн (60,9%) було використано за трьома напрямками: розвиток інноваційної діяльності та трансферу технологій – 53,81 млн грн; виплата винагороди авторам технологій

²² Показники даного підрозділу, які не містять конкретних посилань, наводяться за даними, викладеними в Діагностичному звіті до Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України, 2024.

та/або їх складових за договорами про трансфер технологій – 2,90 млн грн; виплата винагороди особам, що здійснюють трансфер технологій, – 8,15 млн грн.

За напрямками розвитку інноваційної діяльності та трансферу технологій найбільшу частку коштів у 2023 році використано на такий важливий напрям, як проведення оцінки науково-технічного рівня технологій та/або їх складових як об'єкта комерціалізації – 33,20 млн грн або 51,18%, що на 26,5% більше, порівняно з показником 2022 року. На проведення досліджень зі створення і трансферу технологій та/або їх складових у 2023 році направлено 4,44 млн грн або 6,86% від використаних коштів, що надійшли за договорами про трансфер технологій, найбільшу частку з яких, як і у 2022 році, витрачено на маркетингові дослідження – 84,72%.

Також значні обсяги коштів, як і у попередні роки, використано на закупівлю інструментів, обладнання та устаткування, необхідних для проведення тестування, прототипування, експериментальних досліджень, створення та випробування дослідних зразків, виготовлення моделей – 6,51 млн грн або 10,0% (що майже дорівнює показнику 2022 року – 6,81 млн грн або 9,6%), та проведення тестування, прототипування, експериментальних досліджень, виготовлення моделі або дослідного зразка та здійснення їх випробування, сертифікації – 3,75 млн грн або 5,8% (що у 2,5 разу менше, порівняно із показником 2022 року).

Слід зазначити, що у 2022-2023 роках кошти, які було використано на здійснення заходів щодо патентування, було спрямовано тільки на патентування в Україні. На здійснення заходів щодо патентування, а також забезпечення правової охорони технологій та/або їх складових в Україні у 2023 році використано 0,87 млн грн, що у 2 рази менше, порівняно з 2022 роком, і становить 1,34% від використаних коштів, що надійшли за договорами про трансфер технологій. На проведення досліджень зі створення і трансферу технологій та/або їх складових у 2023 році направлено 4,44 млн грн або 6,9% від використаних коштів, що надійшли за договорами про трансфер технологій, найбільшу частку з яких, як і у 2022 році, витрачено на маркетингові дослідження – 84,72%, найменшу – 2,1% – на патентно-кон'юнктурні дослідження.

Кошти, отримані від трансферу технологій, у 2023 році не використовувались на проведення технологічного та економічного аудитів, хоча цей напрям є важливим для оцінки наявного потенціалу щодо комерціалізації ОПІВ та технологій. Крім того, як і в попередні роки, кошти не було направлено на забезпечення створення та функціонування стартапів, що є суттєвим недоліком, оскільки стартапи є одним зі шляхів впровадження технологій у реальний сектор економіки. У 2023 році за напрямом використання коштів «виплата винагороди авторам технологій» обсяг видатків становив 2,91 млн грн, що майже в 2 рази менше, ніж у 2022 році, і це найнижчий показник за період 2019-2023 років. При цьому відмічене значне зростання обсягу коштів, які було виділено за напрямом «виплата винагороди особам, які здійснюють трансфер технологій» – 8,15 млн грн проти 4,3 млн грн у 2022 році.

Крім того, за всіма формами здійснення передання технологій, кількість договорів, укладених підприємствами, установами та організаціями, які здійснювали трансфер технологій, також має тенденцію до спаду. Найбільше у 2023 році, порівняно з 2022 роком, зменшилася кількість договорів на передання прав на патенти – у 18 разів. Чистий дохід від реалізації продукції підприємствами, установами та організаціями, які здійснювали трансфер технологій, у 2023 році

зменшився, порівняно з 2022 роком, і склав 145,69 млн грн (150,28 млн грн у 2022 році). Собівартість реалізованої продукції підприємств, установ та організацій, які здійснювали трансфер технологій, у 2023 році складала 146,49 млн грн проти 151,57 млн грн у 2022 році.

За формами передання технологій у 2019-2023 роках найбільшу частку доходів становили договори на передання результатів наукових досліджень та розробок. У 2023 році частка доходів за договорами про передання результатів наукових досліджень та розробок становила 83,5% від загальної суми доходів від трансферу або 91,70 млн грн, у тому числі ЗВО – 40,9% або 44,94 млн грн. Найменші частки у 2023 році припадають на доходи від передання прав на патенти – 0,06% або 61,9 тис. грн, та від передання ноу-хау, угод на передання технологій – 5,3% або 5,82 млн грн. Доходи від ліцензій на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей становили 11,1% або 12,23 млн грн (зокрема ЗВО – 0,15% або 0,16 млн грн)²³.

National IP&Innovations Hub, що працює у складі УКРНОІВІ, провів аналіз об'єктів права інтелектуальної власності на балансах закладів вищої освіти за 2019-2023 роки та підготував відповідну інформаційно-аналітичну довідку²⁴. Було встановлено, що загальна кількість ОПІВ на балансах ЗВО зменшилась на 3% у 2023 році, порівняно з 2019 роком. Однак спостерігались періоди як спаду, так і відновлення, зокрема у 2023 році показник почав зростати. Найбільший спад кількості ОПІВ стався у 2022 році, що може бути пов'язано з економічними та соціальними викликами, спричиненими війною. Середнє значення кількості ОПІВ на балансах ЗВО за аналізований період склало 6881 одиницю. Щодо розподілу за видами ОПІВ, то патенти на корисні моделі домінують у структурі ОПІВ на балансах ЗВО, складаючи близько 60% усіх об'єктів, але їх частка поступово зменшується. Патенти на винаходи демонструють зростаючу динаміку як у кількісному, так і у відсотковому відношенні до загальної кількості ОПІВ на балансах, що свідчить про підвищення інтересу до патентування нових технологій. Авторські свідоцтва на комп'ютерні програми показали значне зниження у 2022 році, але в 2023 році почалось часткове відновлення. У той же час їх частка у загальній структурі ОПІВ залишається низькою. Авторські свідоцтва на літературні та художні твори демонструють стійке зростання, їх частка зросла до 18% у 2023 році.

Водночас у 2024 році Україна посіла 46-те місце в щорічному рейтингу стартап-екосистем Global Startup Ecosystem Index 2024 від Глобального дослідницького центру стартапів та інновацій StartupBlink²⁵. Україна покращила свій рейтинг на 3 позиції, у порівнянні з 2023 роком, коли посіла 49 місце. У 2024 році Україна увійшла до топ-10 країн Східної Європи та посіла 9 місце. Також в Україні є 6 міст, які входять до топ-1000 міст Global Startup Ecosystem Index 2024, серед яких: Київ (75-те місце), Львів (397-ме місце), Харків (599-те місце), Одеса (682-ге місце), Тернопіль (962-ге місце) та Дніпро (969-те місце).

Позитивною є динаміка щодо створення результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Це підтверджується показниками діяльності УКРНОІВІ, що виконує

²³<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/informatsiyno-analitychni/2024/05.08.2024/Naukovo-analitychna.dopovid-Naukova.naukovo-tekhnichna.ta.innovatsiyna.diyalnist.v.Ukrayini.u.2023.rotsi-05.08.2024.pdf>

²⁴ Інформаційна довідка «Об'єкти права інтелектуальної власності на балансі закладів вищої освіти: аналітична оцінка за видами та спеціалізацією ЗВО». <https://nipo.gov.ua/ip-na-balansi-universytetiv-ia/>

²⁵ <https://www.startupblink.com/startup-ecosystem/ukraine>

функції Національного органу інтелектуальної власності²⁶ та відповідно до чинного законодавства проводить експертизу заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, здійснює їх державну реєстрацію, веде державні реєстри тощо. Загальні тенденції щодо надходження заявок на ОПІВ та реєстрацію прав ІВ (авторських прав та прав промислової власності) демонструють позитивну динаміку, що підтверджують показники за 2023-2024 роки.

Станом на 1 січня 2025 року до Державних реєстрів України внесено відомості про державну реєстрацію 133918 винаходів, 158073 корисних моделей, 47052 промислових зразків, 357065 торговельних марок, 13 компонувань напівпровідникових виробів, 3168 географічних зазначень (серед яких 29 географічних зазначень для товарів, що походять з території України). Станом на 01.07.2024 чинними є 19988 патентів на винаходи, 22356 патентів на корисні моделі, 14933 свідоцтва на промислові зразки та 245665 свідоцтв на торговельні марки.

У 2023 році до УКРНОІВІ надійшло понад 32 тис. заявок на об'єкти промислової власності, з них 2911 – на винаходи, 3504 – на корисні моделі, 1112 – на промислові зразки, 25232 – на торговельні марки. У 2024 році надійшло 2559 заявок на винаходи, 3748 – на корисні моделі, 1059 – на промислові зразки, 23817 – на торговельні марки. Скорочення подання заявок за окремими ОПІВ відбулося переважно за рахунок іноземних заявників, які розглядають Україну як ризиковану територію для ведення бізнесів.

Загальна винахідницька активність в Україні, після істотного падіння у 2022 році, протягом 2023-2024 років демонструє обнадійливе зростання: загальна кількість заявок на винаходи та корисні моделі у 2023 році зросла на 42,5%, порівняно з 2022 роком. У 2024 році подача заявок на винаходи за національною процедурою становила 97,1%, порівняно з 2023 роком, хоча впала до 81,6% за процедурою РСТ. Натомість подача заявок на корисні моделі зросла до 107,0%, порівняно з 2023 роком. Основний внесок у зростання зробили заявники-резиденти.

Водночас у 2024 році зросла кількість реєстрацій: на винаходи – на 109,0%, на корисні моделі – на 117,0%, порівняно з 2023 роком. Домінуючими центрами інновацій виступають Київ, Харківська та Дніпропетровська області. Водночас розподіл винахідницької активності по країні підкреслює регіональні диспропорції: найбільші міські центри лідирують за кількістю поданих заявок, тоді як інші регіони відстають. Заохочення інновацій у недостатньо представлених регіонах за допомогою цільових заходів підтримки може сприяти подальшому розвитку інноваційної екосистеми України.

Темп зростання подання заявок спостерігався й у сфері промислових зразків: у 2023 році – на 34,8%, порівняно з 2022 роком. Суттєвий внесок у це зростання зробили заявники-резиденти, кількість яких зросла на 30,3%, порівняно з 2022 роком. Кількість заявок від нерезидентів у 2023 році також значно збільшилася – на 71,1%, порівняно з 2022 роком, що свідчило про відновлення міжнародного інтересу до українського сектору промислових зразків. У 2024 році кількість заявок на промислові зразки зросла на 100,6%, порівняно з 2023 роком, – від національних заявників, й водночас було падіння до 61,7%, порівняно з минулорічним періодом, – від іноземних заявників.

²⁶ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р «Деякі питання національного органу інтелектуальної власності». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text>

Кількість реєстрацій промислових зразків у 2023 році зросла на 18,6%, порівняно з 2022 роком, причому більшість реєстрацій отримали українські заявники – 88,3% від загальної кількості; у 2024 році було зареєстровано на 17,1% більше, порівняно з 2023 роком. Таке зростання підкреслює зростаюче визнання промислових зразків як цінного активу для бізнесу, особливо у сфері споживчих товарів та креативних індустрій. Зростання кількості заявок свідчить про відповідність світовим тенденціям, коли промислові зразки дедалі частіше розглядаються як важливий компонент диференціації брендів та ринкової конкурентоспроможності.

Сектор торговельних марок також зазнав зростання: кількість заявок збільшилася на 55,4%, порівняно з 2022 роком, сягнувши 30 798 заявок у 2023 році. Це зростання відбулося переважно за рахунок заявників-резидентів, кількість заявок яких зросла на 61,7%, порівняно з 2022 роком, що свідчить про підвищення обізнаності та уваги до захисту брендів серед українського бізнесу. Кількість заявок від нерезидентів також зросла на 18,2%, порівняно з 2022 роком, що свідчить про стійкий іноземний інтерес до українського ринку, незважаючи на поточні виклики. У 2024 році кількість поданих заявок на торговельні марки знизилася на 5,6%, порівняно з 2023 роком, й водночас на 1,5% зросла реєстрація ТМ.

Слід також наголосити, що й усі види креативних індустрій мають потенціал для комерціалізації результатів своєї діяльності. Водночас можливість економічного розвитку креативних індустрій в Україні дуже ускладнена війною, внаслідок якої у 2022-2024 роках креативні індустрії зазнали втрат персоналу, інфраструктури та виробничих потужностей; споживання креативних товарів та послуг на внутрішньому ринку та їхній експорт значно скоротилися, що частково відображено у Звіті ВОІВ.²⁷

Зокрема, за результатами 2022 року у сфері книговидавництва спостерігалася зменшення обсягів виданих книг в середньому на 50%²⁸. ІТ-сектор, навпаки, показав значне зростання у 2022 році²⁹. Державне агентство України з питань кіно (центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері кінематографії³⁰) публікує на своєму сайті³¹ інформацію про касові збори українських фільмів, створених за державної підтримки. Ці дані свідчать про потенційний комерційний успіх деяких фільмів, але повна інформація, зокрема порівняння витрат на виробництво конкретного фільму та його касових зборів, відсутня. Музичний шоу-бізнес в Україні є досить розвиненим. Згідно з даними, отриманими в рамках проєкту RES-POL, музичний діджитал-ринок у 2022 році виріс на 9%, а у 2023 році – ще на 3%. За підрахунками представників індустрії, ринок діджитал-музики у 2023 році становив 33 млн євро³². Визначення українських креативних індустрій, що генерують/комерціалізують об'єкти ІВ та мають потенціал в сфері ІВ в цілому, потребує дослідження діяльності кожного креативного сектору.

В Україні не розраховується внесок інтелектуальної власності до ВВП країни, не досліджується вплив інтелектуальної власності на конкурентоспроможність, вартість

²⁷ https://www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/a_64/a_64_8.pdf

²⁸ <http://www.upba.org.ua/index.php/uk/vydavnytstva/item/483-deiaki-pidsumky-vydavnychoho-roku-v-umovakh-viiny>

²⁹ <https://itukraine.org.ua/en/updated-data-it-industry-is-the-only-growing-export-industry-in-ukraine.html>

³⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-2014-%D0%BF#Text>

³¹ <https://usfa.gov.ua/>

³² Стратегія розвитку культури в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 р. № 293-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-u-20252027-rokakh-i-293>

нематеріальних активів компаній, створення робочих місць тощо. Окремі дослідження та підготовка методологій відповідних розрахунків започаткувалися в УКРНОІВІ. Водночас доцільно використовувати вже напрацьований міжнародними та європейськими інституціями інструментарій, який довів свою ефективність у визначенні відповідних показників. Зокрема, інструментарій ВОІВ: «Enabling Innovation Measurement at the Sub-National Level», 2024 («Сприяння вимірюванню інновацій на субнаціональному рівні»)³³ щодо вимірювання інноваційного потенціалу на субнаціональному (регіональному, обласному чи міському) рівні.

Такий ключовий фактор, як недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності, не дає змоги Україні реалізувати інноваційний потенціал. За компонентом «Захист прав інтелектуальної власності» Global Competitiveness Index 2019 Україна отримала лише 3,4 із 7 балів, посівши 118 місце у світі.

Згідно з Міжнародним індексом прав власності (International Property Rights Index) 2019, незважаючи на відносно високий рівень захисту патентів (43-тє місце у світі), Україна сильно відстає за сприйняттям захисту інтелектуальної власності (105-тє місце), а також за показником піратства (93-тє місце). У 2023 році Україна належала до групи 38 країн з індексом захисту прав власності від 3,8 до 4,7 балів. Показник IPRI для України у 2024 році знизився на -0,191 до 3,82, поставивши її на 23-тє місце в регіоні Центрально-Східної Європи та Центральної Азії та на 102 місце у світі³⁴. Водночас субіндекс прав інтелектуальної власності в Україні не змінився і залишився на рівні 4,544 з показниками: 3,938 – у сприйнятті захисту інтелектуальної власності, 5,7 – у захисті патентів, 2,614 – у захисті авторських прав, та 5,925 – у захисті торгових марок.

Крім того, Україна фігурує в «Спеціальному звіті 301» Торговельного представництва США щодо захисту інтелектуальної власності як одна з країн, яка не забезпечує захист прав інтелектуальної власності належним чином. У списку 2019 року Україну було віднесено до «пріоритетних спостерігачів», що веде за собою економічні санкції з боку США. Незважаючи на призупинення моніторингу України Офісом торговельного представника США з початку повномасштабного вторгнення в рамках щорічного огляду глобального стану охорони та захисту прав інтелектуальної власності «Спеціальна доповідь 301», Уряд України продовжує надавати письмові коментарі та брати участь у публічних слуханнях щорічного огляду «Спеціальної доповіді 301».

Підвищення ефективності захисту прав ІВ в Україні надасть суттєвий поштовх для сприйняття потенційними інвесторами українського ринку як перспективного.

Європейська інтеграція у сфері інтелектуальної власності

Розвиток сфери інтелектуальної власності в нашій державі, зокрема в аспекті її прямого впливу на розбудову національної інноваційної екосистеми та креативних секторів економіки, має ключове значення в контексті європейської інтеграції України. Перемовини про вступ нового члена в Європейський Союз, рішення про початок яких з Україною ухвалила Європейська рада в грудні 2023 року, охоплюють розділ 7.

³³ Enabling Innovation Measurement at the Sub-National Level. A WIPO toolkit. 2024. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4746>

³⁴ <https://internationalpropertyrightsindex.org/country/ukraine>

Для забезпечення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині гармонізації вимог чинного законодавства України у сфері ІВ із правом ЄС протягом попередніх років здійснювалася імплементація норм, закріплених у главі 9 «Інтелектуальна власність» розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», Угоди про асоціацію, а також імплементація положень *acquis* ЄС у сфері авторського права і суміжних прав, права промислової власності та захисту прав ІВ.

Євроінтеграційний вектор України у сфері інтелектуальної власності включає такі напрямки діяльності: зміни до законодавства про інтелектуальну власність; постійний моніторинг правозастосування законодавства у сфері інтелектуальної власності; впровадження та вдосконалення механізмів і процедур захисту прав інтелектуальної власності; співпраця, постійна комунікація зі стейкхолдерами у сфері ІВ, фокусуючись на ініціативах з підвищення обізнаності щодо ПІВ та культури ІВ.

Рівень імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері інтелектуальної власності (глава 9 розділу IV) у 2022 році був одним з найвищих в Україні, сягнувши 98%³⁵. Зазначені положення стосувалися як питань правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, так і захисту прав інтелектуальної власності.

З жовтня 2022 року Україна бере участь в постійних зустрічах з питань взаємодії EUIPO (Liason Meetings), які спрямовані на забезпечення розвитку і стабільності Мережі інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPN) та в яких беруть участь експерти з національних відомств ЄС, країн-кандидатів та членів Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), а також представники Європейської Комісії та асоціацій користувачів.

У березні 2023 року було підписано Декларацію про наміри з аспектів інтелектуальної власності УКРНОІВІ з європейськими патентними відомствами Польщі, Литви, Латвії та Естонії, яка дозволила розпочати професійний діалог з національними відомствами європейських країн для підтримки й розбудови національної сфери інтелектуальної власності та підвищення якості сервісів ІР офісом.

Починаючи з березня 2023 року, українські МСП отримали можливість подавати заявки на отримання фінансування через проєкт «Ideas Powered for Business» від SME Fund – Фонду підтримки малого та середнього бізнесу – ініціативи Європейської комісії, яку реалізує EUIPO. Українському підприємництву за ці роки надано можливість отримати доступ до фінансових ресурсів для захисту своєї інтелектуальної власності в ЄС.

05.07.2023 відбулося підписання Меморандуму про взаєморозуміння та співпрацю з Відомством з інтелектуальної власності Європейського Союзу, який визначає такі сфери співробітництва: гармонізація кращих практик щодо торговельних марок і промислових зразків; проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня правової культури ІВ; співпраця з питань, пов'язаних з їхнім захистом на території ЄС та на національному рівні; розвиток механізмів альтернативного вирішення спорів тощо.

12.07.2023 відбулося підписання Меморандуму про Посилене технічне та стратегічне партнерство з Європейським патентним відомством, який передбачає технічну допомогу ЕРО для експертизи національних патентних заявок та підтримки

³⁵ <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Report-on-implementation-of-the-Association-Agreement-between-Ukraine-and-the-European-Union-for-2023.pdf>

національної системи ІВ; обмін правовими даними, патентною інформацією; підвищення обізнаності та правової культури у сфері ІВ.

8 листопада 2023 року Європейська Комісія опублікувала Звіт про прогрес України у виконанні Пакета розширення ЄС 2023, в якому рекомендує Європейській Раді розпочати переговори з Україною. У даному звіті було відзначено значний прогрес у сфері інтелектуальної власності. До 14 грудня 2023 року Європейська Рада вирішила розпочати переговори про вступ з Україною та ухвалити відповідні рамки для переговорів після здійснення відповідних кроків, викладених у рекомендаціях Європейської Комісії від 8 листопада 2023 року.

09 лютого 2024 року Кабінет Міністрів України затвердив План заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, наданих у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу³⁶, яким було визначено понад 350 заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, зокрема 14 заходів, що стосуються сфери інтелектуальної власності.

12 березня 2024 року Європейська Комісія офіційно представила Раді Європейського Союзу пропозиції щодо проєктів переговорних рамок для України та Молдови³⁷.

Щорічно відбуваються засідання Діалогу з права інтелектуальної власності між Україною та ЄС та Підкомітету Україна – ЄС з географічних зазначень, предметом обговорення якого став прогрес реформи прав інтелектуальної власності в Україні, гармонізація з ЄС, захист прав ІВ і технічна допомога, яку може надати ЄС для України.

25-26 березня 2024 року відбувся офіційний запуск проєкту EU4IP «Зміцнення прав інтелектуальної власності в Україні, Молдові та Грузії» – фінансованого ЄС проєкту співпраці між EUIPO та національними відомствами інтелектуальної власності, серед яких УКРНОІВІ, строк реалізації якого становить з 01.01.2024 по 31.12.2027. Зміст проєкту полягає у забезпеченні використання ІВ як інструменту створення сприятливого середовища для інновацій, творчості та вільної конкуренції, для економічного та культурного розвитку країн-учасниць, зміцнення потенціалу МСП, підвищення рівня інвестиційної привабливості.

У 2024 році Україна продовжила серію переговорів з державами Європейської асоціації вільної торгівлі щодо перегляду положень Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ, зокрема в частині положень щодо інтелектуальної власності.

30 жовтня 2024 року Європейська Комісія опублікувала Звіт про прогрес України у виконанні Пакета розширення ЄС 2024³⁸, в якому відзначила певний рівень підготовки України у сфері права інтелектуальної власності, а також публікацію українським ІР офісом консолідованих даних щодо захисту прав інтелектуальної власності. У Звіті наголошувалося, що УКРНОІВІ налагодив тісну співпрацю зі Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, а також з Відомством інтелектуальної власності Європейського Союзу, з яким співпрацює на

³⁶ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-vykonannia-rekomendatsii-ievropeiskoi-komisii-predstavlenykh-u-t90224>

³⁷ <http://eu4ukraine.eu/en/media-en/publications-en/projects-of-negotiating-framework.html>

³⁸ https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

основі Робочого Плану, підписаного в жовтні 2023 року. Також ІР офіс активно долучається до проєктів ЄС, зокрема до проєкту EU4IP³⁹, який фінансується ЄС.

Європейська Комісія зауважила, що Україною були зроблені окремі кроки щодо реалізації рекомендацій зі Звіту 2023 року в рамках Пакета розширення. Водночас основні рекомендації залишаються актуальними на наступний період.

10-11 грудня 2024 року відбулися двосторонні зустрічі між Україною та Європейською Комісією в рамках скринінгу адаптації законодавства України до законодавства ЄС за Главою 7 «Право інтелектуальної власності». Глава 7 «Право інтелектуальної власності» розглядається в рамках Кластера 2 «Внутрішній ринок». Для підготовки матеріалів до перегляду Уряд України залучив понад 30 державних органів, наукових установ та асоціацій, які займаються питаннями інтелектуальної власності. Крім того, були залучені проєкти, що фінансуються Європейським Союзом та його державами-членами, зокрема проєкт EU4IP, проєкти допомоги GiZ та CPVA. ЄПВ та ЄПВ відіграли важливу роль у зміцненні євроінтеграційних зусиль України.

В рамках зустрічей Україна підтвердила своє зобов'язання повністю узгодити національне законодавство та практику у сфері інтелектуальної власності із законодавством ЄС та оголосила про підготовку Дорожньої карти на 2025-2027 роки щодо приєднання до Європейської патентної конвенції. Також Україна подала запит на прискорену інтеграцію шляхом приєднання до Мережі інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPN), Робочих груп та цільових груп Європейської обсерваторії з питань порушення прав інтелектуальної власності (EOIPI) та Європейської мережі прокурорів з питань інтелектуальної власності (EIPPN). Водночас Україна висловила свої застереження щодо якнайшвидшого визнання 29 зареєстрованих українських географічних зазначень в Європейському Союзі, зокрема з метою протидії спробам російської федерації привласнити національні географічні зазначення.

Зі свого боку Європейська сторона визнала значні кроки, зроблені Україною у впровадженні міжнародних стандартів у національну систему інтелектуальної власності, а також відзначила значну активність України на міжнародній арені з питань інтелектуальної власності та закликала до подальшої співпраці. Було відзначено високий рівень підтримки, отриманої від проєкту EU4IP. Водночас Європейська сторона наголосила, що Україна продовжує залишатися одним з 4 основних транзитних пунктів постачання контрафактної продукції на ринок ЄС. Також було наголошено на важливості започаткування діяльності та якісного функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Поряд із цим Європейська сторона закликала зняти всі обмеження та відновити всі види діяльності (зокрема, в контексті призупинення строків подання заявок на об'єкти інтелектуальної власності та відновлення акредитації організацій колективного управління), які були призупинені внаслідок запровадження воєнного стану.

Реалізація зазначених кроків відбуватиметься в рамках реалізації щорічних Планів заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, що ухвалює КМУ.

Міжнародна співпраця в сфері інтелектуальної власності

Протягом 2017—2024 років міжнародне співробітництво України у сфері ІВ визначалося факторами проведення інституційної реформи сфери, пандемії COVID-

³⁹ <https://internationalipcooperation.eu/en/eu4ip>

19, агресивної війни росії проти України та стратегічної цілі вступу України в Європейський Союз. Основними напрямками були: представлення інтересів України у міжнародних організаціях, виконання функцій Міжнародного пошукового органу (МПО) та Органу міжнародної попередньої експертизи (ОМПЕ) українським відомством ІВ, обмін досвідом з іноземними партнерами та постійне підвищення компетенцій національних експертів у сфері ІВ, підтримка інновацій та просвітництво, зокрема через участь у проєктах Всесвітньої організації інтелектуальної власності (зокрема, Центри підтримки технологій та інновацій, Національний навчальний центр ІВ, розвиток альтернативного вирішення спорів у сфері ІВ), а також активна протидія спробам росії легітимізувати агресію через міжнародні платформи.

З 2018 року було підписано низку меморандумів між Мінекономіки та BOIV, що стосуються створення Центрів підтримки технологій та інновацій (TISC), альтернативного вирішення спорів, а також Національного навчального центру ІВ⁴⁰. 23.09.2020 укладено Меморандум про взаєморозуміння між BOIV та Мінекономіки України щодо надання даних до платформи обміну даними «WIPO ALERT», метою якого стало зміцнення поваги до прав інтелектуальної власності через використання платформи BOIV.

25-27 лютого 2020 року в Україні проходила Експертна група BOIV з метою проведення консультацій із запровадження проєкту щодо малих та середніх підприємств та їх доступу до використання інновацій, що фінансуються/формуються державою. Зокрема, робочі зустрічі в рамках даного проєкту проходили у Кабінеті Міністрів України, Міністерстві освіти і науки України, Національній академії наук України, Торгово-промисловій палаті України тощо.

Також за результатами співпраці з BOIV у 2020 році, Україна приєдналася до проєктів з розвитку глобальних баз даних, що стосуються торговельних марок (Global Brand Database) та промислових зразків (Global Design Database), відповідно до чого у зазначених ресурсах BOIV представлені українські національні фонди торговельних марок та промислових зразків.

Одним із основних досягнень цих років стало укладення Угоди між Міністерством економіки України та Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання Державною організацією «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» функцій МПО та ОМПЕ відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ) (в редакції від 14 липня 2023 року)⁴¹. Національне патентне відомство почало виконувати такі функції з січня 2018 року. Окрім того, Національний орган інтелектуальної власності здійснює функції «відомства, що отримує» за зазначеним Договором про патентну кооперацію, а також функції «Національного відомства», передбачені Мадридською угодою про

⁴⁰ Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо створення Центрів підтримки технологій та інновацій в Україні від 26.07.2018;

Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності від 28.09.2018;

Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо створення Національного навчального центру інтелектуальної власності в Україні від 03.10.2019.

⁴¹ <https://www.wipo.int/export/sites/www/pct/en/docs/agreements/ag-ua.pdf>

міжнародну реєстрацію знаків та Протоколом до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Гаазьким і Женевським актами до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків. Також HOIV здійснює міжнародний обмін патентною документацією з іноземними відомствами як центр міжнародного обміну виданнями відповідно до Конвенції про міжнародний обмін виданнями, прийнятої 03 грудня 1958 року Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

Україна на постійній основі забезпечує участь делегацій у засіданнях Асамблей держав-членів BOIV, Асамблей Союзів та Постійних комітетів BOIV, зокрема в Комітеті з програм і бюджету (PBC), Комітеті розвитку та інтелектуальної власності (CDIP), Міжурядовому комітеті з інтелектуальної власності, генетичних ресурсів, традиційних знань та фольклору (IGC), Консультативному комітеті по захисту прав (ACE), Постійному комітеті по патентному праву (SCP), Постійному комітеті по законодавству про торговельні марки, промислові зразки та географічні зазначення (SCT), Постійному комітеті по авторському праву і суміжних правах (SCCR), Комітеті зі стандартів BOIV (CWS) та цільових робочих груп BOIV.

Для мобілізації підтримки міжнародної спільноти Урядом України вживаються активні заходи співпраці з міжнародними, регіональними та національними інституціями у сфері ІВ, зокрема з BOIV, Програмою розвитку комерційного права (CLDP) Міністерства торгівлі США, EUIPO та EPO, Офісом патентів та торговельних марок США (USPTO), національними відомствами ІВ країн-членів ЄС тощо.

У березні 2022 року Україна увійшла в Регіональну групу країн Центральної Європи та Балтії (CEBS), що зокрема сприяло прийняттю рішення 63-ї серії Генеральної Асамблеї держав-членів BOIV від 20.07.2022 «Допомога та підтримка інноваційного та креативного секторів та системи інтелектуальної власності України», яке продовжили під час наступних Асамблей BOIV в 2023 та 2024 роках.

В рамках посилення співпраці з BOIV та прийняття зазначених рішень Міжнародним бюро BOIV було проведено оцінку впливів війни, в якій взяли участь близько 100 українських стейкхолдерів (документ A/64/8⁴²), а також надалі оновлено Звіт Міжнародного бюро BOIV про допомогу та підтримку інноваційного та креативного секторів та системи інтелектуальної власності України (документ A/65/7⁴³). Окрім того надано безкоштовні доступи для науково-дослідницьких та навчальних установ України до програми публічно-приватного партнерства BOIV Research4Life та ASPI; надано підтримку діяльності проєктів за спільними меморандумами, забезпечено розробку навчальних програм та програм з розвитку потенціалу для національних стейкхолдерів та експертів HOIV, спільно з BOIV запустилася реалізація проєкту розробки та адаптації Національної стратегії розвитку сфери ІВ.

24 липня 2023 року укладено Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо співробітництва у сфері інтелектуальної власності⁴⁴, метою якого стало поглиблення співробітництва між сторонами, що спрямоване на відновлення інноваційного та креативного секторів та екосистеми України, які зазнали значного впливу внаслідок війни.

⁴² https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=611353

⁴³ https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=632100

⁴⁴ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_001-23#Text

У 2023 році укладено Меморандуми про взаєморозуміння між Верховним Судом та BOIV щодо співробітництва, а також щодо бази даних судових рішень WIPO Lex-Judgments, відповідно до якого Україна почала наповнювати зазначену базу даних BOIV національними судовими рішеннями зі спорів з питань прав інтелектуальної власності.

В рамках двостороннього співробітництва з США, українські фахівці беруть участь у роботі регіональної Робочої групи з питань ІВ Програми розвитку комерційного права США (CLDP), що є ініціативою Міністерства торгівлі США, U.S.-Ukraine Trade and Investment Council, заходах Американської торговельної палати в Україні та заходах USPTO.

УКРНОІВІ підтримує комунікацію з Міжнародною асоціацією торговельних марок та мережею по боротьбі з підробками Cooperatieve Vereniging SNB-REACT U.A щодо питання поглиблення співпраці, підвищення рівня кваліфікації українських фахівців та спільних заходів для просування знань та культури інтелектуальної власності.

Мета, основні напрями та стратегічні цілі Стратегії

Візія Стратегії: Україна – це країна, в якій сучасна, прозора, діджиталізована система інтелектуальної власності сприяє розвитку бізнесу та науки, інноваційного потенціалу та креативності, відповідає на виклики швидкого технологічного прогресу та соціальні виклики, наявні в умовах повоєнного відновлення та розбудови, допомагає інтегруватися в глобальну економіку.

Ми прагнемо до майбутнього, де якісний та ефективний захист прав інтелектуальної власності, інструменти та знання про інтелектуальну власність, культура поваги до неї є основою сталого розвитку, отримання економічної та соціальної вигод, підвищення добробуту суспільства та самореалізації нації.

Наша система інтелектуальної власності – рушій високотехнологічного та інноваційного розвитку та підтримки креаторства в процесі євроінтеграції, що зміцнює конкурентоспроможність економіки та інтегрує Україну не лише у глобальний простір знань і технологій, але й у глобальну комерціалізацію та міжнародний ринок інтелектуальної власності, робить її привабливою для інвестицій.

Метою реалізації Стратегії є інтеграція України в Європейський простір інтелектуальної власності та посилення міжнародного співробітництва, розбудова національної системи інтелектуальної власності шляхом підвищення її стійкості, готовності реагування на виклики й загрози; формування збалансованої законодавчої бази, яка відповідає потребам динамічного ринку, відображаючи при цьому євроінтеграційні прагнення, суспільні інтереси та етичні міркування; цифрова трансформація сфери інтелектуальної власності та підвищення якості державних сервісів та послуг; розбудова ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності; посилення ролі інтелектуальної власності у зростанні реальних секторів економіки, розбудові національної інноваційної екосистеми, розвитку креативних індустрій та пріоритетних сфер, а також у розвитку культури, підвищенні обізнаності та формуванні у суспільстві ціннісного ставлення до інтелектуальної власності.

Стратегія спрямована на визначення ключових проблем сфери інтелектуальної власності України та формування рішень, що нададуть змогу створити сприятливі та

стійкі умови для їх розв'язання, забезпечити розвиток національної системи інтелектуальної власності. Важливим наскрізним пріоритетом Стратегії є необхідність комплексного відновлення та розвитку винахідницької діяльності та інноваційної активності як складової інноваційного розвитку, широка підтримка бізнесів, у тому числі при виході на міжнародні ринки, відновлення втрат в частині нематеріальних активів, спричинених збройною агресією російської федерації, а також сприяння відбудові потенціалу країни в цілому шляхом повернення та розвитку людського капіталу, що є фундаментом для інноваційного та креативного розвитку України у післявоєнний період.

Пріоритетними напрямками державної політики, спрямованими на розвиток сфери інтелектуальної власності України, є:

досягнення повної відповідності законодавства України у сфері правової охорони інтелектуальної власності та захисту прав інтелектуальної власності *EU acquis*, посилення використання європейських стандартів у правозастосовних практиках;

розширення міжнародної співпраці в сфері інтелектуальної власності на рівні міжнародних, регіональних та національних організацій та відомств, створення нових напрямів та можливостей міжнародного співробітництва, приєднання України до нових міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності;

широка цифровізація процесів, сервісів та послуг у сфері правової охорони інтелектуальної власності та захисту прав інтелектуальної власності;

розбудова національної системи інтелектуальної власності, забезпечення її нормативно-правового регулювання та підвищення ефективності функціонування її інфраструктури;

посилення інституційної спроможності Національного органу інтелектуальної власності у сфері інтелектуальної власності, підвищення його залученості у зростання реальних секторів економіки, розбудову національної інноваційної екосистеми та розвиток креативних індустрій;

цифрова трансформація сфери інтелектуальної власності України;

активне використання інструментів інтелектуальної власності в державно-приватному партнерстві, зокрема в державній політиці «Зроблено в Україні», урядових проєктах, спрямованих на зростання реальних секторів економіки, розбудову інноваційної інфраструктури, підвищення залученості регіональних та місцевих органів влади до створення та комерціалізації інтелектуальної власності;

ефективне використання потенціалу інтелектуальної власності національним бізнесом, а саме МСП, зокрема в просуванні експорту й створенні сприятливого іміджу України за кордоном, залученні інструментів попередження недобросовісної конкуренції;

запровадження інструментів та механізмів для підтримки й розвитку ринку інтелектуальної власності та істотного збільшення цивільного обороту майнових прав інтелектуальної власності як нематеріальних активів;

розвиток національної системи охорони й захисту географічних зазначень, використання конкурентоспроможного потенціалу місцевих виробників, регіонів та його економічних переваг, активне поширення режиму географічних зазначень на народні промисли, дизайни;

запровадження ефективних механізмів стимулювання інтелектуальної праці та інноваційної діяльності, у тому числі в освітньому та науковому секторах, запровадження інструментів для розвитку винахідництва, підтримки патентування вітчизняних винаходів за кордоном;

посилення ролі інтелектуальної власності у розвитку креативних індустрій в Україні та просуванні й захисті їх інтересів за кордоном;

посилення координації між державною системою правової охорони інтелектуальної власності на чолі з Міністерством економіки України, судовими, правоохоронними та митними органами, правовласниками, профільними громадськими організаціями через Національний орган інтелектуальної власності з метою розбудови ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні;

розбудова ефективної інфраструктури та посилення узгодженості заходів із попередження та боротьби з піратством і контрафактом, з метою зниження їх рівня, підвищення залученості правовласників об'єктів інтелектуальної власності у заходах щодо захисту прав інтелектуальної власності;

посилення охорони й захисту прав інтелектуальної власності в секторах національної безпеки і оборони, зокрема при експорті та імпорті, предметом яких виступає трансфер технологій;

активне поширення політик запобігання корупції та доброчесної діяльності учасниками сфери інтелектуальної власності;

системна розбудова культури поваги до прав інтелектуальної власності в суспільстві, що сприятиме підвищенню правової охорони та ефективності захисту прав інтелектуальної власності та інвестиційній привабливості України;

постійне підвищення рівня знань у сфері інтелектуальної власності, розбудова ефективної системи перепідготовки кадрів та підвищення кваліфікації для сфери інтелектуальної власності, реальних секторів економіки, національної інноваційної екосистеми та креативних індустрій.

Реалізація визначених пріоритетних напрямів державної політики у сфері інтелектуальної власності України буде здійснюватися через визначені цією Стратегією стратегічні цілі, розподілені на 6 напрямів.

Успішна реалізація політики за кожним із зазначених напрямів матиме мультиплікаційний ефект для розвитку національної економіки в цілому, національної системи інтелектуальної власності, інноваційної екосистеми та креативних секторів, сприяючи збільшенню інвестицій у нематеріальні активи, у тому числі у дослідження та розробки, створення конкурентоспроможної продукції, залученню іноземних інвесторів та трансферу технологій.

Реалізація Стратегії буде здійснюватися для досягнення таких стратегічних цілей:

Напрямок I. Інтеграція України в Європейський простір інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 1. Удосконалення сфери авторського права і суміжних прав та досягнення повної відповідності законодавства України у цій сфері *EU acquis*.

Стратегічна ціль 2. Розбудова в Україні системи ефективного колективного управління майновими авторськими і суміжними правами та досягнення відповідності європейським практикам.

Стратегічна ціль 3. Досягнення повної відповідності законодавства України у сфері промислової власності EU *acquis* та подальший розвиток сфери.

Напрямок II. Розбудова національної системи інтелектуальної власності та розвиток інфраструктури у сфері інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 4. Розбудова національної системи інтелектуальної власності та посилення інституційної спроможності Національного органу інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 5. Цифрова трансформація сфери інтелектуальної власності, підвищення якості державних сервісів та послуг.

Стратегічна ціль 6. Підвищення рівня професійного представництва у сфері інтелектуальної власності.

Напрямок III. Розбудова ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 7. Істотне підвищення стандартів адміністративно-правового та кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 8. Якісне удосконалення судового захисту прав інтелектуальної власності, запуск Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 9. Підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності при митному контролі.

Стратегічна ціль 10. Поширення позасудових способів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 11. Посилення реалізації санкційної політики у сфері інтелектуальної власності.

Напрямок IV. Посилення ролі інтелектуальної власності у зростанні реальних секторів економіки, розбудові національної інноваційної екосистеми та розвитку креативних індустрій

Стратегічна ціль 12. Розбудова національної економіки та інноваційної екосистеми на засадах ефективного управління правами інтелектуальної власності, її комерціалізації та трансферу технологій.

Стратегічна ціль 13. Розбудова ефективного державно-приватного партнерства з метою стимулювання створення, використання й комерціалізації інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 14. Створення умов для підвищення рівня економічного зростання креативних індустрій через інструменти інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 15. Істотне посилення цивільного обороту майнових прав інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 16. Комерціалізація прав інтелектуальної власності державним сектором економіки та секторами вищої освіти й науки.

Стратегічна ціль 17. Запровадження інструментів для підвищення рівня комерціалізації прав інтелектуальної власності підприємницьким сектором.

Напрямок V. Посилення залученості інструментів інтелектуальної власності у пріоритетні сфери відновлення та розвитку України

Стратегічна ціль 18. Підтримка інструментами інтелектуальної власності розвитку сфери національної безпеки та оборони.

Стратегічна ціль 19. Подальше впровадження правових механізмів інтелектуальної власності для досягнення балансу інтересів у сфері охорони здоров'я.

Стратегічна ціль 20. Удосконалення правової охорони сортів рослин та підтримка селекційної діяльності.

Стратегічна ціль 21. Збереження та охорона в Україні генетичних ресурсів, традиційних знань та традиційних виражень культури.

Напрямок VI. Розвиток культури, підвищення обізнаності у сфері інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 22. Розвиток в Україні культури інтелектуальної власності через освіту, підготовку кадрів та обізнаність у сфері інтелектуальної власності.

Ця Стратегія передбачає поетапне досягнення стратегічних цілей.

Перший етап, передбачений операційним планом заходів у 2026-2028 роках з реалізації Стратегії, включає процес повної імплементації законодавства у сфері інтелектуальної власності *EU acquis*, розбудову національної системи інтелектуальної власності та її інфраструктури з підвищенням інституційної спроможності НОІВ, підвищення якості державних сервісів та запуск цифрової трансформації сфери інтелектуальної власності в цілому, розбудову ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності, активне залучення інструментів інтелектуальної власності до зростання реальних секторів економіки, зокрема започаткування пілотних проєктів щодо підтримки різних аспектів інноваційної діяльності і розбудови інноваційної інфраструктури та розвитку креативних індустрій, розбудову культури поваги до прав інтелектуальної власності.

На основі результатів виконання операційного плану заходів 2026-2028 буде проведено огляд і аналіз реалізації, і згідно з цим буде розроблено наступний план дій на 2028-2030 роки.

Другий етап спрямований на зростання частки галузей та індустрій, що базуються на інтелектуальній власності, у ВВП України, на стимулювання інноваційного виробництва та посилення експортного потенціалу України, розширення ролі інтелектуальної власності в економічному зростанні, а також подальше посилення захисту прав інтелектуальної власності і підтримки сфери інноваційної діяльності.

Також останній рік реалізації Стратегії буде присвячений аналізу отриманого досвіду та оцінці прогресу в реалізації стратегічних цілей та заходів.

Напрямок I. Інтеграція України в Європейський простір інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 1. Удосконалення сфери авторського права і суміжних прав та досягнення повної відповідності законодавства України у цій сфері *EU acquis*

В Україні в рамках виконання зобов'язань з євроінтеграції було прийнято нову редакцію Закону № 2811-IX, що набрав чинності з 01.01.2023, яким значно вдосконалено правове регулювання у сфері авторського права і суміжних прав, з урахуванням сучасних тенденцій та вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, було імplementовано значну частку положень актів права ЄС, зокрема в частині авторського права та суміжних прав на єдиному цифровому ринку, врегульовано відповідальність за розміщення в мережі Інтернет гіперпосилань на

об'єкти авторського права і суміжних прав (лінкінг) з урахуванням практики Суду Справедливості ЄС.

Україна приєдналася у 2023 році до Марракеського договору ВОІВ щодо спрощення доступу до опублікованих творів для незрячих, людей із вадами зору чи іншими обмеженнями здатності читати. Водночас механізми реалізації його положень впроваджуються повільно.

У 2023 році на державну реєстрацію авторського права на твір надійшло 8580 заявок. Ця кількість майже на 50% перевищила кількість заявок, поданих у 2022 році. Кількість здійснених державних реєстрацій права автора на твір у 2023 році становить 6908 реєстрацій, що більше ніж на 40% перевищило показник за 2022 рік. У 2023 році на державну реєстрацію договорів, що стосуються права автора на твір, надійшло 422 заявки, що також перевищує показник надходжень заявок у 2022 році на більше ніж 65%. Було здійснено 315 державних реєстрацій договорів, що стосуються права автора на твір. Цей показник більше ніж на 80% перевищує показник 2022 року.

У 2024 році спостерігається позитивний тренд у сфері авторського права: кількість поданих заявок на реєстрацію авторського права на твір зросла на 22,9%, порівняно з 2023 роком, й становила 10544. Порівняно з попереднім роком, збільшилась і кількість реєстрацій авторського права на твір – 9995 (44,7%), та реєстрацій договорів, які стосуються права автора на твір, – 416 (32,1%).

Водночас дія в Україні воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», розвиток сучасних технологій обумовлюють необхідність удосконалення діяльності УКРНОІВІ у сфері авторського права і суміжних прав, зокрема в частині визначення особливостей державної реєстрації авторського права на твори, що належать до оборонно-промислової сфери, у зв'язку з дією на території України воєнного стану; оцифрування документів заявок на державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір, з 2002 по 2021 рік, та внесення їх до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір та Державного реєстру договорів, що стосуються права автора на твір. Потребує удосконалення ведення електронного діловодства за заявками на державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір, та переведення документів Державних реєстрів в електронну форму.

Доцільною є систематизація законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав з метою усунення колізій, уніфікації термінології, єдності у правових підходах тощо.

Потребують запровадження механізми дозволеного використання творів, що вийшли з комерційного обігу, створення реєстру таких творів. Мають бути врегульовані особливості здійснення авторського права у сфері архітектурної діяльності та містобудування, зокрема з урахуванням інтересів архітекторів. Потребують врегулювання особливості здійснення прав авторів і виконавців на службовий твір в аудіовізуальній сфері, з урахуванням досвіду національного законодавства країн ЄС.

Правове регулювання авторського права і суміжних прав потребує подальшого узгодження з *acquis* ЄС, зокрема в частині імплементації положень про авторське право на єдиному цифровому ринку. Мають бути включені до національного законодавства положення щодо правового інституту прес-публікації як об'єкта

суміжних прав; запроваджено інститут охорони творів, які вибули з комерційного обороту; правовий інститут винятків і обмежень у сфері авторського права і суміжних прав щодо комерційного та некомерційного машинного навчання; остаточно імплементовані положення Марракеського договору про полегшення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями з причин інвалідності сприймати друковану інформацію до опублікованих творів, та приведені у повну відповідність до *acquis* ЄС.

Потребують приведення у відповідність строки охорони суміжних прав відповідно до актів права ЄС. Має бути закріплений механізм внесення змін до договору про розпоряджання майновими авторськими і суміжними правами щодо винагороди. Потребує визначення питання про впровадження диспозитивних положень *acquis* ЄС у сфері діяльності аудіовізуальних медіа, зокрема тих, що стосуються допоміжних онлайн-сервісів, керованого середовища, технології передачі сигналу «direct injection» на основі потреб українських стейкхолдерів. Має бути вдосконалено правове регулювання щодо відповідальності провайдерів послуг обміну контентом з урахуванням *acquis* ЄС.

Також, з урахуванням стратегічних цілей, визначених Стратегією цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, в частині використання та розвитку ШІ, перспективним є запровадження системи добровільної реєстрації прав особливого роду (*suí generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою. Потребують посилення гарантії захисту авторського права і суміжних прав у зв'язку з розвитком технологій штучного інтелекту.

Істотної уваги вимагає й питання підвищення захисту авторських прав в Інтернеті та цифровому середовищі. У цьому сенсі варто опиратися як на досвід країн ЄС, так і США (зокрема, в процесі блокування контенту за процедурою DMCA). Тим більше, що Закон України «Про авторське право та суміжні права» також містить положення про припинення порушення авторського права в Україні через повідомлення власника вебсайту, власника вебсторінки та/або хостинг провайдера (якщо перші два невідомі), коли на цих платформах розміщено контент, що порушує авторське право. Водночас доцільним виглядає розробка системи, яка б ефективно могла допомагати комунікувати з провайдерами послуг з метою блокування контенту, який порушує авторські права.

Досягнення Стратегічної цілі 1 передбачається шляхом виконання таких завдань:
внесення змін до закону України «Про авторське право і суміжні права» з метою подальшої імплементації *acquis* ЄС, у тому числі в частині гармонізації положень про авторське право на Єдиному цифровому ринку;

запровадження механізмів дозволеного використання творів, що вийшли з комерційного обігу, створення реєстру таких творів;

удосконалення порядку набуття та втрати статусу сирітських творів, фонограм, відеограм та зафіксованих у них виконань, умов їх дозволеного використання та ведення реєстру;

визначення особливостей державної реєстрації авторського права на твори, що належать до оборонно-промислової сфери, у зв'язку з дією на території України воєнного стану;

проведення досліджень галузевого законодавства, що регулює відносини в сфері креативних секторів економіки, зокрема, архітектурної, музейної, театральної діяльності, на предмет відповідності норм законів положенням Закону України "Про авторське право і суміжні права" з метою напрацювання пропозицій щодо уніфікації відповідних норм спеціального і галузевого законів;

продовження аналізу правотлумачної практики Суду ЄС у сфері авторського права і суміжних прав з метою врахування висновків Суду ЄС при подальшому оновленні й удосконаленні національного законодавства та у правозастосовній практиці;

удосконалення національного законодавства у контексті підвищення гарантій захисту авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі;

подальший розвиток комплексу заходів протидії поширенню нелегального контенту у цифровому середовищі;

продовження вивчення світового досвіду охорони інтелектуальної власності при використанні творів і об'єктів суміжних прав для машинного навчання технологій штучного інтелекту з метою вироблення збалансованого підходу, який стимулює розвиток інновацій і технологій та водночас забезпечує належний рівень охорони інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 2. Розбудова в Україні системи ефективного колективного управління майновими авторськими і суміжними правами та досягнення відповідності європейським практикам

На виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС в Україні був прийнятий Закон від 15.05.2018 № 2415-VIII «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», розроблений для встановлення в Україні ефективної та прозорої системи колективного управління, який закріпив, що організаціями колективного управління України може здійснюватися добровільне, розширене та обов'язкове колективне управління майновими авторськими та суміжними правами. Акредитовані організації колективного управління (ОКУ) для здійснення обов'язкового і розширеного колективного управління визначаються на відкритому конкурсі, що організовується Мінекономіки та проводиться постійно діючою комісією з акредитації організацій колективного управління.

Водночас закріплена законодавством процедура акредитації ОКУ у відповідних сферах обов'язкового та розширеного управління є неоптимальною та виявилася неефективною. Протягом 2019-2021 років Мінекономіки було забезпечено визначення акредитованих організацій в усіх сферах розширеного і обов'язкового колективного управління. У частині з цих сфер акредитованими організаціями були узгоджені з користувачами тарифи винагороди (публічне виконання фонограм і виконань, кабельна ретрансляція, право слідування). У сфері приватного копіювання, відповідно до вимог законодавства, тимчасово, до кінця 2021 року застосовувалися тарифи, затверджені Урядом. У 2021 році організаціями колективного управління в Україні було зібрано винагороди на загальну суму 117 935 472 грн, розподілено винагороди на суму 81 410 626 грн і виплачено винагороди на суму 79 555 970 грн.

У лютому 2022 року було заплановано розпочати формування нового складу комісії з акредитації та проводити конкурси. Зазначеним планам завадило

повномасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну 24.02.2022. У 2022 році були внесені зміни до Закону № 2415, відповідно до яких в період воєнного стану не здійснюється проведення відкритих конкурсів з акредитації організацій колективного управління, при цьому ОКУ мають право тимчасово здійснювати добровільне колективне управління (на підставі наданих їм правовласниками майнових прав щодо творів, включених до каталогу цієї організації колективного управління) у сферах розширеного колективного управління. Також відповідні організації, що здійснюють добровільне колективне управління у зазначених сферах, уповноважуються на збір справедливої винагороди, за використання тим самим способом (публічне виконання або публічне сповіщення) зафіксованих виконань, фонограм і (або) відеогам, при створенні яких використано такий музичний твір, у певних сферах.

У період з 2018 року і станом на кінець березня 2025 року Мінекономіки було зареєстровано 19 організацій колективного управління. На даний час, враховуючи введення в Україні з 24.02.2022 режиму воєнного стану, ОКУ діють відповідно до положень пунктів 3² та 3⁴ Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» № 2415-VIII, які передбачають, що протягом дії воєнного стану та дванадцяти місяців після його припинення чи скасування усі зареєстровані організації колективного управління, які здійснюють добровільне колективне управління майновими правами на використання відповідного музичного твору, мають право збирати винагороду за публічне виконання та публічне сповіщення музичних творів в межах свого каталогу, а також уповноважуються збирати винагороду за використання тими ж способами зафіксованих виконань.

Незважаючи на негативні наслідки війни в Україні та враховуючи Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії військового стану або стану війни», згідно з яким під час дії військового стану ОКУ не зобов'язані подавати будь-яку звітність про свою діяльність, за результатами моніторингу, проведеного УКРНОІВІ, від останніх було отримано такі дані щодо винагороди:

у 2022 році в Україні було зібрано ОКУ винагороди на загальну суму 60 258 590 грн, розподілено винагороди на суму 44 817 049 грн і виплачено винагороди на суму 19 383 609 грн;

у 2023 році в Україні було зібрано ОКУ винагороди на загальну суму 85 949 046 грн, розподілено винагороди на суму 72 494 171 грн і виплачено винагороди на суму 54 284 868 грн.

Сума зібраної винагороди за 2024 рік становить 175 491 246 грн (4 199 280 доларів США).

Враховуючи наявний стан організації та діяльності ОКУ, а також євроінтеграційні зобов'язання України, використання в Україні іноземного контенту вимагає подолання кризи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами, викликаной воєнним станом в Україні. Виникає необхідність створення та підтримки повноцінної (оптимальної, якісної та ефективної) недержавної системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав, здатної сформулювати, реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів й ризиків та запропонувати дієві

форми даного колективного управління, що забезпечать справедливий баланс інтересів не лише між різними категоріями правовласників і, далі, між правовласниками-індивідами у кожній з таких категорій, але й між правовласниками та користувачами в цілому.

З метою врахування позитивного зарубіжного досвіду здійснення колективного управління та сприяння підвищенню ефективності взаємодії ОКУ з правовласниками, користувачами об'єктів авторського права і суміжних прав та іншими ОКУ, мають бути розроблені відповідні методичні рекомендації для організацій колективного управління, з урахуванням специфіки різних сфер добровільного, розширеного і обов'язкового колективного управління, відповідно до вимог чинного законодавства та з огляду на документ WIPO Good Practice Toolkit for Collective Management Organizations.

Має продовжуватися процес адаптації законодавства України до *acquis* ЄС у сфері управління майновими авторськими і суміжними правами для досягнення повної відповідності між ними.

Вимагає підвищення ефективності функціонування системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав в Україні та удосконалення системи моніторингу діяльності організацій колективного управління.

В частині підвищення ефективності діяльності ОКУ потребують якісного удосконалення інструменти акредитації ОКУ, а також цифровізація в процесах діяльності ОКУ, збору та розподілу винагороди, механізми захисту прав авторів, виконавців тощо, впровадження ефективних інструментів контролю. Водночас при запровадженні сучасних підходів до збору, розподілу коштів (доходу від прав) і виплати винагороди ОКУ за використання об'єктів авторського права і суміжних прав, з метою розвитку прозорості та оперативності щодо таких збору, розподілу та виплат через: (i) сприяння утворенню онлайн-каталогів творів, виконань та фонограм і відеограм; (ii) сприяння утворенню відкритих для доступу каталогів суб'єктів авторського права і суміжних прав та майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав; (iii) сприяння запровадженню можливості формування користувачами репертуарів для використання творів, виконань та фонограм і відеограм онлайн та укладання договорів між користувачами з і організаціями колективного управління онлайн; (iv) сприяння запровадженню одночасно зі сплатою користувачами винагороди за використання творів, виконань та фонограм і відеограм автоматичного розподілу цих коштів та перерахування належної винагороди суб'єктам авторського права і суміжних прав; (v) забезпечення прозорості стосовно відомостей про твори, виконання, фонограми і відеограми, за які була отримана винагорода та її розподіл, потрібно врахувати вимоги положень директиви 2014/26/ЄС.

Потребує розширення можливостей застосування альтернативних методів врегулювання спорів у сфері колективного управління. Сторони можуть заохочуватися до альтернативного вирішення спорів у сфері авторського права і суміжних прав, зокрема у сфері колективного управління такими правами, через Центр медіації та посередництва НОІВ, через процедури арбітражу та медіації, в процесі розгляду спорів у сфері колективного управління: між членами організації колективного управління і організацією; між організацією колективного управління та користувачами тощо.

Досягнення Стратегічної цілі 2 передбачається шляхом виконання таких завдань:

врегулювання особливостей здійснення колективного управління у сферах обов'язкового і розширеного колективного управління під час дії воєнного стану в Україні, що дозволяють врахувати інтереси різних категорій правовласників у сфері авторського права і суміжних прав;

внесення змін до закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері колективного управління з метою подальшої імплементації *acquis* ЄС;

удосконалення механізму акредитації організацій колективного управління для здійснення розширеного та обов'язкового управління, з урахуванням недоліків, виявлених під час проведення відкритих конкурсів з акредитації протягом 2019-2020 років;

удосконалення тарифної політики у сфері колективного управління шляхом уточнення критеріїв встановлення тарифів за використання об'єктів авторського права і суміжних прав;

уточнення правового регулювання процедури встановлення тарифів з метою підвищення її прозорості та ефективності для організацій колективного управління і користувачів;

цифровізація та удосконалення процесів збору, розподілу коштів (доходу від прав) і виплат винагороди організаціями колективного управління авторам, виконавцям, виробникам фонограм, відеограм та іншим належним правовласникам, визначеним законом, за використання об'єктів авторського права і суміжних прав з метою розвитку прозорості та оперативності щодо таких збору, розподілу та виплат;

розробка та впровадження автоматизованої системи взаємодії для організацій колективного управління, користувачів та правовласників;

удосконалення системи звітності організацій колективного управління та моніторингу їх діяльності з метою кращого виявлення потреб і проблем зі сторони як організацій колективного управління, так і користувачів;

забезпечення методичної підтримки з питань колективного управління майновими авторськими та суміжними правами;

популяризація та заохочення до застосування альтернативних методів вирішення спорів із порушення авторських та суміжних прав.

Стратегічна ціль 3. Досягнення повної відповідності законодавства України у сфері промислової власності EU *acquis* та подальший розвиток сфери

Набуття Україною членства в ЄС обумовлює необхідність уніфікації підходів до режиму правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технологій у формі винаходу та корисної моделі. Динаміка розвитку відносин щодо генерації результатів інтелектуальної, творчої діяльності у сфері технологій в Україні обумовлює необхідність розробки механізму, за якого буде дотримано баланс стимулів до набуття правової охорони та стримувань щодо обмеження конкуренції в секторах економіки.

В частині удосконалення правової охорони винаходів у національному законодавстві мають бути включені положення, якими уточнюється визначення біологічного матеріалу, запроваджуються правові інститути обов'язкового перехресного ліцензування, депонування біологічного матеріалу; удосконалюються

положення щодо сертифікату додаткової охорони, уточнення положення Болар. Також потребує перегляду та істотного удосконалення інститут примусового ліцензування в Україні.

Перегляду підлягає модель правової охорони корисної моделі. Це стосується уточнення критеріїв патентоздатності до КМ, з урахуванням вимог воєнного часу. Передбачається формальна процедура реєстрації прав. Закладається можливість проведення пошуку на новизну, зокрема перед подачею заявки. Строк охорони – 10 років. Уточняється правовий статус висновку про відповідність КМ умовам патентоздатності. Зберігається можливість визнання КМ недійсною в адміністративному порядку та відповідальність заявника/власника патенту у разі визнання КМ такою, що не відповідає умовам патентоздатності: всі витрати, які виникли в процесі адміністративної чи судової процедури визнання недійсним прав на КМ, несе власник патенту.

Процес євроінтеграції передбачає розробку Дорожньої карти щодо приєднання України до Європейської патентної конвенції. При цьому мають бути проведені дослідження питань про переваги приєднання України до Європейської патентної конвенції, правових та економічних засад участі в єдиній (унітарній) патентній системі країн, що набули членства в ЄС внаслідок п'ятого-сьомого етапів розширення ЄС; приєднання до Угоди про Єдиний патентний суд, механізмів, що застосовувалися у державах для імплементації єдиної (унітарної) патентної системи та визнання юрисдикції Єдиного патентного суду.

Забезпечуючи процес імплементації *EU acquis* в сфері інтелектуальної власності, слід враховувати постійний процес модернізації законодавства ЄС. В частині правової охорони промислових зразків (ПЗ) слід опиратися на зміни, які запущені в ЄС відповідно до наданих Європейською Комісією у листопаді 2022 року пропозицій щодо істотного оновлення відповідних директиви та регламенту. Водночас стоїть питання про приєднання України до Договору про право промислових зразків, прийнятого на Дипломатичній конференції у Ер-Ріяді у листопаді 2024 року. Потребують включення до національного законодавства положення про відстрочення публікації відомостей про зареєстрований ПЗ.

Також потребують закріплення на законодавчому рівні підстави для визнання ПЗ недійсним у випадках, якщо: ПЗ перебуває у конфлікті з попереднім ПЗ, оприлюдненим після дати подання заявки або після встановленої дати пріоритету; позначення використовується у пізнішому ПЗ, а законодавство наділяє носія права на таке позначення правом на заборону такого використання; ПЗ має наслідком недозволене використання твору, що охороняється на підставі норм авторського права; ПЗ є неналежним використанням об'єктів, визначених у статті 6b Паризької конвенції про охорону промислової власності, або знаків, емблем та гербів, що відрізняються від включених до статті 6b зазначеної Конвенції та мають особливий публічний порядок в Україні.

Потребує проведення дослідження питання про гармонізацію прав на зареєстровані та незареєстровані промислові зразки ЄС та України після набуття Україною членства в ЄС.

У частині регулювання ТМ, з метою підтримки бізнесів, полегшення їм просування на ринках та істотного скорочення строків набуття правової охорони на ТМ, має бути забезпечено перехід від наявної системи реєстрації, з проведенням формальної та кваліфікаційної експертизи, до європейської, з експертизою за

абсолютними підставами. Мають бути закладені положення щодо розмежування абсолютних та відносних підстав для відмови в наданні правової охорони ТМ. Підлягають закріпленню такі концепції: «недобросовісних дій заявника», «торговельної марки, що має репутацію в ЄС та/або у відповідній державі-члені ЄС», «невикористання торговельної марки» як інструменту захисту у справах щодо заперечення проти реєстрації/визнання торговельної марки недійсною. Потребує закріплення охорона сертифікаційних ТМ. Вимагає залучення підхід про «мовчазну згоду» як інструмент захисту у спорах про визнання торговельної марки недійсною. Мають бути визначені аспекти ліцензування ТМ, які перебувають на стадії реєстрації, правових наслідків для ліцензіара/ліцензіата у разі відмови в реєстрації ТМ. Також потребує закріплення адміністративна процедура визнання торговельної марки недійсною.

Потребують проведення дослідження питання про глибину імплементації норм регламентів ЄС до національного законодавства, зокрема щодо: запровадження інституту старшинства національних ТМ держав-членів при реєстрації торговельної марки ЄС (співвідношення правової охорони ТМ ЄС та України); «незареєстрованих торговельних марок та інших позначень, що використовуються в торгівлі»; підходів до кваліфікації ТМ, що має репутацію в ЄС або у відповідній державі-члені; порядку апостеріорного визнання недійсності або анулювання національної ТМ, яка дає підстави для заяви про старшинство. На окрему увагу заслуговує визначення співвідношення прав на європейські комерційні найменування, які охороняються в ЄС, та українські комерційні найменування, які охороняються в Україні, після вступу України в ЄС.

Потребує удосконалення правове регулювання відносин щодо добре відомих торговельних марок в контексті забезпечення відповідності законодавства України *EU acquis* через уточнення: правового режиму «добре відома торговельна марка» та «торговельна марка з репутацією»; режиму правової охорони добре відомої ТМ (набуття, розпоряджання та припинення прав (втрата розрізняльної здатності тощо)); правових наслідків визнання ТМ добре відомою в судовому та адміністративному порядку; обсягу прав (щодо неспоріднених товарів і послуг, щодо домінуючого елемента позначення); строків позовної давності; правового статусу та порядку ведення переліку добре відомих ТМ (зміна власника, припинення (реорганізація або ліквідація) власника, скасування (зміна) рішення суду про визнання ТМ добре відомою в Україні тощо).

В частині правової охорони географічних зазначень (ГЗ) **існує потреба** включення в законодавчий обіг таких понять, як «ремісничий та промисловий вироб», «традиційний», «географічне зазначення для ремісничих та промислових виробів». Має бути спрощено систему реєстрації ГЗ, забезпечено вдосконалення прав та обов'язків суб'єктів ГЗ, посилено роль груп виробників в управлінні ГЗ, уточнено правовий статус індивідуального заявника, визначено обов'язки осіб, які використовують ГЗ. Має реалізовуватися система контролю за використанням ГЗ, а також інструменти заохочення та допомоги для МСП.

Потребує удосконалення процедура набуття правової охорони ГЗ, уточнення вимог до заявочної документації для приведення їх у відповідність до норм ЄС, захисту публічного порядку, забезпечення прозорості процедури реєстрації ГЗ; охорони та реєстрації транскордонних ГЗ, доступу до даних щодо ГЗ. Вимагає закріплення процедура припинення правової охорони ГЗ в адміністративному

порядку. Має бути посилено обсяг захисту ГЗ, посилено захист ГЗ у випадках, коли продукт з ГЗ використовується як інгредієнт продукту переробки, а також захисту ГЗ у мережі Інтернет, зокрема в системі доменних імен.

Поширення Україною своєї культурної спадщини потребує підтримки та просування реєстрацій ГЗ для локальних виробників народних промислів з метою розповсюдження їх на європейську мапу ГЗ. Вимагає розробки специфікація для можливості застосування режиму ГЗ до ремісничих та промислових виробів.

Вимагає подальшого наповнення *EU acquis*, а саме в частині гармонізації з Директивою 87/54/ЕЕС від 18.12.1986, правове поле України щодо охорони компонувань напівпровідникових виробів, а також включення до національного законодавства положень щодо: встановлення більш детального списку осіб-суб'єктів права інтелектуальної власності на компонування, зокрема тих, хто першими використали з комерційною метою компонування, або тих, які можуть довести, що інша особа застосувала або зареєструвала компонування без їх дозволу; недоведення заявки на реєстрацію компонування до загального відома, якщо воно являє собою комерційну таємницю.

Потребує легального закріплення питання правового регулювання захисту комерційних таємниць через призму *EU acquis*, а саме через поглиблення імплементації Директиви (ЄС) Європейського Парламенту і Ради № 2016/943 від 08.07.2016 щодо захисту нерозкритого ноу-хау та комерційної інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття; а також включення до національного законодавства: (1) положень щодо права суду у справах про порушення прав на комерційну таємницю, у випадках та в порядку, встановлених законом, постановити рішення, зокрема, про вилучення у відповідача та знищення будь-якого документа, об'єкта, матеріалу, субстанції чи електронного файлу, який містить комерційну таємницю, чи передання позивачеві такого документа, об'єкта, матеріалу, субстанції чи електронного файлу; (2) уточнення положень стосовно продукції, що є предметом порушення прав на комерційну таємницю, визначення положень щодо того, що може вважатись правомірним розголошенням, збиранням або використанням комерційної таємниці, неправомірного збирання комерційної таємниці, розголошення або використання комерційної таємниці; (3) обставин, які мають враховуватись судом при захисті прав на комерційну таємницю.

Досягнення Стратегічної цілі 3 передбачається шляхом виконання таких завдань:

досягнення повної відповідності законодавства України *EU acquis* у сфері правового регулювання винаходів і корисних моделей шляхом внесення змін до Цивільного кодексу (ЦК України), Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», внесення змін до правил проведення експертизи та реєстрації, ведення державного реєстру, прийняття відповідних методик проведення експертизи, зокрема на базі гайдів ЕРО та судової практики;

розробка Дорожньої карти щодо приєднання України до Європейської патентної конвенції; проведення досліджень питань про переваги приєднання України до ЄПК, а також питань щодо правових та економічних засад участі в єдиній (унітарній) патентній системі ЄС, приєднання до Угоди про Єдиний патентний суд, механізмів, що застосовувалися у державах для імплементації єдиної (унітарної) патентної системи та визнання юрисдикції Єдиного патентного суду;

досягнення повної відповідності законодавства України *EU acquis* у сфері правового регулювання промислових зразків шляхом внесення змін до ЦК України, Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», внесення змін до правил проведення експертизи та реєстрації, ведення державного реєстру, прийняття відповідних методик проведення експертизи, зокрема на базі гайдів EUIPO та судової практики;

проведення дослідження питання про гармонізацію прав на зареєстровані та незареєстровані промислові зразки ЄС та України після набуття Україною членства в ЄС;

досягнення повної відповідності законодавства України *EU acquis* у сфері правового регулювання торговельних марок шляхом внесення змін до ЦК України, Закону України «Про охорону прав на торговельні марки», внесення змін до правил проведення експертизи та реєстрації, ведення державного реєстру, прийняття відповідних методик проведення експертизи, зокрема на базі гайдів EUIPO та судової практики;

забезпечення переходу на європейську систему експертизи заявок на торговельні марки за абсолютними підставами з метою підтримки бізнесів, полегшення їм просування на ринках та істотного скорочення строків набуття правової охорони на торговельні марки;

досягнення повної відповідності законодавства України *EU acquis* у сфері правового регулювання географічних зазначень шляхом внесення змін до ЦК України, Закону України «Про правову охорону на географічні зазначення» та інших законів, що дотичні до ГЗ, внесення змін до правил проведення експертизи та реєстрації, ведення державного реєстру, прийняття відповідних специфікацій та методик, з урахуванням практики EUIPO, зокрема в частині народних промислів;

розвиток інституту географічних зазначень для підтримки локальних виробників та представників народних промислів, посилення широкої залученості асоціацій виробників та посилення взаємодії уповноважених державних органів;

приєднання до Женевського акту Лісабонської Угоди про назви місць походження та географічні зазначення;

гармонізація законодавства України із *EU acquis* у сфері правового регулювання компонувань напівпровідникових виробів шляхом внесення змін до ЦК України, Закону України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», внесення змін до правил проведення експертизи та реєстрації, ведення державного реєстру, прийняття відповідних методик проведення експертизи;

досягнення повної відповідності законодавства України *EU acquis* у сфері правового регулювання питань захисту комерційних таємниць шляхом внесення змін до ЦК України та прийняття відповідного закону, узгодження з ним норм іншого галузевого законодавства, розробка рекомендацій для бізнесу;

продовження аналізу правотлумачної практики Суду ЄС у сфері права промислової власності з метою врахування висновків Суду ЄС при подальшому оновленні й удосконаленні національного законодавства та у правозастосовній практиці.

Напрямок II. Розбудова національної системи інтелектуальної власності та розвиток інфраструктури у сфері інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 4. Розбудова національної системи інтелектуальної власності та посилення інституційної спроможності Національного органу інтелектуальної власності, підвищення його залученості у розвиток реальних секторів економіки, розбудову національної інноваційної екосистеми та розвиток креативних індустрій

Майбутнє України – це креативність, інновації, технології та інвестиції, яким сприяє функціонування якісної державної системи правової охорони інтелектуальної власності, з метою сталого високотехнологічного й інноваційного розвитку та підтримки креаторства; забезпечення добробуту й самореалізації кожного громадянина України, що ґрунтується на високому рівні захисту прав інтелектуальної власності та культурі інтелектуальної власності. На порядку денному стоїть подальший розвиток якісної та ефективної національної системи інтелектуальної власності, здатної формувати та реалізовувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів та ризиків, пропонувати дієві інструменти сфери інтелектуальної власності як стимули для розвитку національної інноваційної та креативної економіки.

В Україні відповідно до постанови КМУ від 07.02.2018 № 90 було утворено Раду з питань інтелектуальної власності, що є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України. До її компетенції віднесено сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності; визначення шляхів та механізму розв'язання проблемних питань, що виникають під час формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; підготовка пропозицій та рекомендацій тощо. У 2023 році склад Ради було оновлено.

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, виступає Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України⁴⁵ (Мінекономіки), яке здійснює свої повноваження відповідно до чинного законодавства, що визначає його правовий статус, та спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності. Мінекономіки стоїть на чолі державної системи правової охорони інтелектуальної власності, до якої також входять НОІВ і сукупність наукових, освітніх, інформаційних та інших, відповідної спеціалізації, державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління Мінекономіки.

Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», на яку відповідно до розпорядження КМУ від 28.10.2022 № 943-р покладено виконання функцій Національного органу інтелектуальної власності, у своїй діяльності керується такими цінностями, як прозорість, ефективність, повага, якісні сервіси та діджиталізація, високі стандарти управління, нульова толерантність до корупції.

Широкий спектр делегованих владних повноважень та функцій УКРНОІВІ значно зміцнює інноваційний ландшафт України, посилюючи її спроможність як на національному, так і на міжнародному рівнях управляти правами інтелектуальної

⁴⁵ До 21.07.2025 року – Міністерство економіки України.

власності. До статутних завдань та основних функцій УКРНОІВІ також входять розвиток інновацій та креативних індустрій, а також освітня та просвітницька діяльність.

Місією УКРНОІВІ як органу, що реалізовує державну політику у сфері інтелектуальної власності, визначено розбудову в Україні сучасної, фахової, технологічної і прозорої системи інтелектуальної власності⁴⁶. По факту УКРНОІВІ є центром компетенції з інтелектуальної власності на національному рівні, і такий стан відповідає наявній міжнародній практиці⁴⁷. УКРНОІВІ бере активну участь у впровадженні на рівні держави координаційних механізмів, проведення консультацій з питань реалізації політики у сфері інтелектуальної власності за участі як органів державної влади, інших компетентних державних органів, так і широкого кола стейкхолдерів зі сторони приватного сектору та громадськості в цілому.

У липні 2023 року під час 55-ї сесії Асамблеї Союзу РСТ ВОІВ було підтверджено виконання УКРНОІВІ функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи. У 2024 році до УКРНОІВІ як до відомства, що отримує, надійшло 73 міжнародні заявки, що на 12,3% більше за показник 2023 року. УКРНОІВІ як МПО направило заявникам та до МБ ВОІВ звіти про міжнародний пошук та письмові повідомлення МПО за 51 заявкою, що на 37,8% більше, порівняно з попереднім роком.

Чинним законодавством визначено гарантії незалежності Апеляційної палати та експертів Національного органу інтелектуальної власності, яких УКРНОІВІ повною мірою дотримується при організації роботи. В роботі відомства реалізовано контроль якості та методологічне забезпечення проведення експертизи.

Чинним законодавством передбачено створення Наглядової ради УКРНОІВІ як колегіального органу, відповідального за нагляд за фінансово-господарською діяльністю. На поточний момент склад Наглядової ради формується. УКРНОІВІ пройшов без зауважень зовнішній фінансовий аудит за 2023 та 2024 роки. Також УКРНОІВІ у 2023 році отримав Сертифікат відповідності системи менеджменту якості вимогам міжнародного стандарту ISO 9001-2015 та успішно його підтвердив за результатами аудитів у 2024 та 2025 роках. Восени 2024 року УКРНОІВІ отримав сертифікат відповідності міжнародному стандарту ISO 37001:2016 «Anti-bribery management systems - Requirements with guidance for use» та Сертифікат відповідності ДСТУ ISO 37000:2018 (ISO 37001:2016, IDT) «Системи управління щодо протидії корупції. Вимоги та настанови щодо застосування».

На базі НОІВ функціонує Апеляційна палата як колегіальний орган для розгляду заперечень проти рішень НОІВ про набуття прав інтелектуальної власності, заяв про визнання об'єктів промислової власності недійсними повністю або частково, а також заяв про визнання знака добре відомим в Україні. У 2023 році до Апеляційної палати надійшло 45 справ, у 2024 році – 50⁴⁸.

Також на базі НОІВ діє Комісія з надання дозволу на використання в торговельній марці офіційної назви та міжнародного літерного коду держави Україна

⁴⁶ Міністерство економіки України 29.02.2024 року затвердило Стратегічний план розвитку УКРНОІВІ на 2024-2028 роки, який окреслює місію, візію та завдання розвитку ІР офісу, який успішно реалізується. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Stratehichnyyi_plan_rozvytku_UKRNOIVI_2024-2028-web.pdf

⁴⁷ Models of Intellectual Property Governance and Administration. WIPO. URL: <https://www.wipo.int/web-publications/models-of-intellectual-property-governance-and-administration/en/index.html>

⁴⁸ <https://nipo.gov.ua/informatsijnyj-dashbord-za-2024/>

та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України (Комісія «Україна»), відповідно до наказу Міністерства економіки України від 20.12.2023 № 19944. Протягом 2024 року Комісією «Україна» було розглянуто 75 клопотань щодо використання офіційної символіки України в торговельних марках, надано 22 дозволи на використання офіційної назви «Україна», 16 дозволів на використання міжнародного літерного коду «UA», 1 дозвіл на включення імітації малого Державного Герба України. Також було 2 відмови по офіційній назві та Гербу України та направлено 34 клопотання для подання додаткових матеріалів.

Основним завданням Атестаційної комісії, склад якої затверджений у 2024 році, є атестація осіб, які виявили намір здійснювати діяльність як представники у справах інтелектуальної власності (патентні повірені). Після погодження Мінекономіки у травні 2025 року складу Апеляційної комісії на базі НОІВ повноцінно запущено процес атестації патентних повірених.

Також у складі УКРНОІВІ створені та функціонують:

Національний хаб інтелектуальної власності та інновацій (IP&Innovations Hub) – центр сприяння інноваціям та креаторству, який підтримує дослідження, розробку, комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності та трансфер технологій, заохочує інвестиції в економіку України та сприяє створенню робочих місць.

Відділ розвитку мережі центрів підтримки технологій та інновацій (національний координатор TISC, підрозділ УКРНОІВІ), який діє відповідно до Меморандуму між Мінекономіки та ВОІВ з метою сприяння створенню TISC при вищих навчальних закладах, наукових організаціях, інноваційних центрах тощо.

Академія інтелектуальної власності – міжнародний проект Всесвітньої організації інтелектуальної власності, який реалізується на базі НОІВ. Її мета – бути провідною платформою для підвищення кваліфікації, просвітництва та розбудови культури інтелектуальної власності в суспільстві.

Центр медіації та посередництва з питань інтелектуальної власності (структурний підрозділ УКРНОІВІ), який діє відповідно до положень Меморандуму про взаєморозуміння між Мінекономіки та ВОІВ та спрямовує свою діяльність на просування альтернативних методів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності та підвищення культури інтелектуальної власності.

Центр моніторингу порушень прав інтелектуальної власності (структурний підрозділ УКРНОІВІ) – спеціалізована платформа для експертної комунікації з питань захисту прав інтелектуальної власності, співпрацює з Європейською обсерваторією з питань порушення прав інтелектуальної власності та міжнародними інституціями у сфері захисту прав ІВ та має на меті об'єднувати широке коло зацікавлених сторін для боротьби з негативним впливом контрафакту та піратства, зокрема власників прав ІВ, розбудови ефективної системи захисту прав ІВ.

Досягнення Стратегічної цілі 4 передбачається шляхом виконання таких завдань:

посилення координаційної ролі Ради з питань інтелектуальної власності при Кабінеті Міністрів України з метою вироблення ефективних політик у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на реалізацію стратегічних цілей України;

активізація ролі центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, у посиленні міжнародного співробітництва у сфері правової охорони інтелектуальної

власності і представленні інтересів України з питань охорони та захисту прав інтелектуальної власності; забезпеченні виконання міжнародних програм та реалізації проєктів у сфері правової охорони інтелектуальної власності відповідно до міжнародних договорів; а також в реалізації євроінтеграційного курсу у сфері інтелектуальної власності;

ефективна правова та методична підтримка сфери інтелектуальної власності, що сприяє удосконаленню правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, з урахуванням практик європейських відомств з інтелектуальної власності;

активне забезпечення УКРНОІВІ в межах повноважень міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності з метою посилення глобальної позиції України у сфері ІВ, подальше зміцнення співпраці з ВОІВ, інституціями ЄС та іншими міжнародними організаціями;

посилення координаційної ролі НОІВ у розбудові національної сфери інтелектуальної власності, розвиток НОІВ як платформи для діалогу між державою, правовласниками, бізнесом, креативними індустріями, інноваційним сектором з метою вдосконалення регулювання та правозастосування у сфері інтелектуальної власності;

підвищення якості, ефективності та результативності сервісів та послуг, які служать новаторам, творцям та бізнесу, що працює як на національному, так і глобальному ринку інтелектуального капіталу;

посилення ефективності процедур експертизи заявок на об'єкти ІВ, що ґрунтуються на таких принципах, як законність, прозорість та неупередженість, висока кваліфікація експертного корпусу;

постійне забезпечення підвищення кваліфікації експертів, з урахуванням практик EUIPO, EPO, USPTO, зокрема з метою забезпечення якісної роботи НОІВ як МПО та ОМПЕ;

подальше впровадження клієнтоорієнтованої моделі обслуговування, розширення універсального доступу заявників до державних сервісів для реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності, передачі прав інтелектуальної власності;

забезпечення безперервної та прозорої роботи Атестаційної комісії та Апеляційної комісії у складі Національного органу інтелектуальної власності на засадах, визначених чинним законодавством;

посилення ролі НОІВ у процесі розбудови ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності, зокрема через Центр спостережень за порушенням прав інтелектуальної власності у складі НОІВ, зокрема шляхом створення міжвідомчих, експертних робочих груп та застосування інших форм взаємодії для моніторингу, аналізу, попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності;

застосування комплексних заходів для захисту прав інтелектуальної власності, зокрема альтернативних методів вирішення спорів, популяризація медіації через Центр медіації та посередництва у складі НОІВ;

забезпечення безперервної та прозорої діяльності Апеляційної палати у складі Національного органу інтелектуальної власності на принципах законності, неупередженості, незалежності, прозорості, достовірності, колегіальності, кваліфікованого кадрового забезпечення;

закріплення в національному законодавстві за Апеляційною палатою при НОІВ право визнавати недійсними права на торговельні марки у досудовому порядку (post grant opposition);

внесення змін до чинного законодавства в частині впровадження адміністративного механізму захисту авторського права і суміжних прав шляхом розширення повноважень Апеляційної палати щодо розгляду такої категорії справ;

подальша реалізація НОІВ антикорупційної політики та забезпечення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, добросовісних практик та прозорості діяльності; посилення просвітницьких заходів з метою запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в національній системі інтелектуальної власності;

створення сприятливих умов для винахідницької діяльності, комерціалізації інтелектуальної власності та розвитку інноваційної екосистеми України через Національний хаб інтелектуальної власності та інновацій у складі НОІВ, із визначенням на правовому рівні його ролі в інноваційній екосистемі;

виховання культури інтелектуальної власності, сприяння можливостям навчання впродовж усього життя у сфері ІВ з метою підвищення грамотності та поваги до прав ІВ серед авторів та громадськості, зокрема через діяльність Академії інтелектуальної власності у складі НОІВ;

посилення просвітницьких заходів з метою запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в національній системі інтелектуальної власності;

розширення повноважень НОІВ в частині здійснення заходів щодо розвитку національної інноваційної екосистеми з метою впровадження (комерціалізації) прав на ОІВ шляхом визначення на правовому рівні ролі Національного хабу інтелектуальної власності та інновацій (National IP&Innovations Hub) в інноваційній екосистемі

Стратегічна ціль 5. Цифрова трансформація сфери інтелектуальної власності, підвищення якості державних сервісів та послуг

На поточний момент в НОІВ наявними є: недостатня швидкість обробки даних і великі часові затримки у документообігу, обмежена технологічна можливість аналізу великого обсягу даних, нестача ефективних інструментів для агрегації та аналізу світових патентних практик та аналітики; повільно йде інтеграція систем електронного документообігу з метою пришвидшення розгляду заявок.

Водночас існує позитивний досвід провідних відомств світу, зокрема USPTO, ЕРО, EUIPO, відомств ряду європейських країн, які використовують централізовані хмарні сховища і аналітичні інструменти для збору, зберігання та аналізу даних у сфері ІВ, застосовують технології електронного документообігу для забезпечення безпеки та прозорості в роботі з даними про ІВ.

В Україні існує необхідність перегляду питання роботи з централізованими хмарним сховищами, враховуючи ризики, обумовлені повномасштабною війною, що триває, для безпечного зберігання даних; впровадження додаткових аналітичних інструментів для обробки інформації, повної цифровізації документообігу з використанням технологій кваліфікованого електронного підпису (КЕП), безпечного розподіленого зберігання даних.

Викликом в роботі НОІВ є високі складність та технічні вимоги процесів подання заявок на реєстрацію об'єктів промислової власності. Наявною є потреба в підвищенні точності та якості патентних документів, що подаються. Це вимагає

суттєвого зменшення часу та ресурсів, необхідних для обробки заявок та пришвидшення процесів їх розгляду.

Викликом й водночас можливістю у практиці НОІВ є використання ШІ. У світі демонструються позитивні практики використання інструментів ШІ у сфері інтелектуальної власності. Так, Google Patents застосовує ШІ для аналізу патентних подібностей та ландшафту. TT Consultants використовує машинне навчання та NLP для автоматизації оцінювання патентів. Specifio та Solve Intelligence автоматизують створення юридичних документів з використанням NLP. Edge використовує ШІ для спрощення форматування та перевірки патентних заявок. IP Checkups, Patent Claim Master і Juristat пропонують інструменти для аналізу та стратегічного планування в галузі ІВ. Прикладом може бути й система автоматизованого пошуку патентів SIPO, яка використовує технології глибокого навчання для обробки численних патентних документів та виявлення релевантних матеріалів. Це значно пришвидшує процес проведення пошуку та підвищує його якість.

ВОІВ у грудні 2019 року опублікувала проєкт концептуального документа з питання впливу ШІ на політику в галузі ІВ та організувала публічні консультації, звернувшись до широкої громадськості за допомогою у формуванні кола найбільш актуальних питань, на які доведеться відповідати розробникам політики в галузі ІВ у міру зростання популярності ШІ. Документ отримав декілька сотень зауважень та пропозицій від країн, відомства ІВ яких поділилися досвідом щодо сфер прикладного використання у своїй діяльності⁴⁹. Наразі дискусія з питань ІВ та ШІ у ВОІВ продовжується.

Відповідно, в діяльності НОІВ мають бути впроваджені інтелектуальні системи для поліпшення аналітичних можливостей та пришвидшення розгляду заявок.

З метою покращення сервісів має істотно бути покращений користувацький досвід та інтерфейс під час процесу реєстрації ІВ, що дозволить збільшити конверсію реєстрації ОПІВ, зокрема й торговельних марок, вплине на строки проведення експертизи. Має бути впроваджений єдиний кабінет заявника.

Потребує удосконалення діяльність Комісії «Україна», як в частині подальшої автоматизації та цифровізації, так і в частині підвищення обізнаності суспільства про практику її діяльності. Це матиме пряму кореляцію зі зростанням бізнесів, які використовують у своїх торговельних марках офіційну назву чи міжнародний літерний код держави Україна та/або зображення імітації малого Державного герба України, що сприяє популяризації бренду Україна в світі.

Досягнення Стратегічної цілі 5 передбачається шляхом виконання таких завдань:
модернізація існуючої інфраструктури даних НОІВ для забезпечення високої продуктивності та безпеки;

розробка інтелектуальних систем, які інтегрують штучний інтелект, для автоматизації процесів створення та подачі заявок на реєстрацію об'єктів промислової власності, аналізу таких заявок, що забезпечить високу точність, ефективність обробки та зменшення помилок при прийнятті рішень про надання правової охорони;

⁴⁹ Interventions to the WIPO Conversation on IP and AI: Second and Third Sessions. WIPO. URL: https://www.wipo.int/about-ip/en/artificial_intelligence/search.jsp

моніторинг нових цифрових технологій та рішень в діяльності відомств з інтелектуальної власності в частині реєстрації прав ІВ з метою покращення процесів, підвищення ефективності та скорочення строків проведення експертизи;

дослідження міжнародного та національного досвіду, зокрема національних та європейських відомств з ІВ щодо використання останніх досягнень у галузі цифрових технологій та штучного інтелекту та впровадження новітніх технологій та ІІІ у роботу НОІВ;

впровадження технологій для управління об'єктами ІВ, з урахуванням вивчення досвіду WIPO, EUIPO, EPO, національних відомств з ІВ;

подальша імплементація систем електронного документообігу, використання кваліфікованих електронних підписів для оптимізації документообігу;

впровадження єдиного кабінету заявника в НОІВ;

підвищення рівня автоматизації та цифровізації процедур діяльності Комісії «Україна» та здійснення заходів, спрямованих на підвищення обізнаності суспільства про її діяльність;

навчання персоналу, організація тренінгів для користувачів на тему використання нових інструментів управління ІВ;

оцінка та оптимізація, регулярний аналіз ефективності ІТ-інфраструктури НОІВ та її впливу на процеси управління ІВ;

подальша інтеграція з базами даних WIPO, EUIPO, EPO з метою забезпечення реєстрації та управління ІВ через кабінет НОІВ.

Стратегічна ціль 6. Підвищення рівня професійного представництва у сфері інтелектуальної власності

В Україні, починаючи з 2017 року, була зупинена атестація патентних повірених, що мало негативний вплив на професійне представництво інтересів заявників перед національним відомством. Пандемія коронавірусної хвороби та повномасштабна війна спричинили подальший відтік патентних повірених як внаслідок виїзду за кордон, так і через істотне зниження інноваційної та бізнесової активностей. Відбувається й природний процес старіння кадрів, які позбавлені змоги передати досвід широкому колу молодих колег. Наразі в Державному реєстрі патентних повірених міститься інформація про 513 осіб, водночас ці дані не відображають фактичного стану, оскільки зв'язок з багатьма із зареєстрованих представників втрачений. У 2024 році в НОІВ запущена процедура актуалізації даних.

Негативним фактором стала й ліквідація освітніх програм підготовки фахівців в ІР сфері за специфічними категоріями внаслідок реформи вищої освіти у 2015 році. Це призвело до істотного перекосу у підготовці фахівців в ІР сфері за напрямками права чи менеджменту, натомість практично припинилася підготовка таких фахівців у межах технічних та природничих спеціальностей. Відповідно, це вплинуло на залученість професійних кадрів до підтримки винахідництва та інноваторів.

На сьогодні існує потреба створення можливостей для національних заявників для отримання послуг при набутті прав ІВ та зменшення кількості помилок у процесі проведення процедур набуття прав, які призводять до неможливості набуття та захисту прав ІВ, особливо в зарубіжних юрисдикціях. Має бути забезпечено повноцінну можливість представлення на ринку відповідних послуг зареєстрованих представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

Потребують удосконалення умови для підготовки та підвищення кваліфікації представників у справах інтелектуальної власності та систематичне інформування суспільства про їх кваліфікацію та практичну діяльність. В рамках співпраці НОІВ та ЕРО і ЕUIPO має здійснюватися набуття та підвищення кваліфікацій корпусом українських патентних повірених для можливості представляти інтереси українських заявників на європейських ринках.

НОІВ має забезпечувати більшу залученість патентних повірених до розбудови національної інноваційної екосистеми та ІР сфери та популяризацію їх діяльності серед бізнесів та інноваційного середовища, посилювати інформування суспільства про діяльність патентних повірених.

Досягнення Стратегічної цілі 6 передбачається шляхом виконання таких завдань:
підвищення престижу та статусу представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), закріплення в переліку професій;

активне залучення патентних повірених до професійного супроводження у сфері інтелектуальної власності в процесі розбудови інноваційної екосистеми України;

здійснення на регулярних засадах підготовки, атестації та реєстрації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), забезпечення оперативності їх проведення;

забезпечення НОІВ можливостей набуття та підвищення рівня професійної компетентності патентних повірених, зокрема за підтримки Національного тренінгового центру ІР у складі УКРНОІВІ, ІР Академії ВОІВ, європейських інституцій;

поглиблення кооперації між УКРНОІВІ та спільнотою патентних повірених, у першу чергу в особі професійних громадських організацій, надання інформаційної, методичної підтримки;

здійснення заходів із підготовки українського корпусу патентних повірених до представлення інтересів заявників в ЕРО та ЕUIPO;

визначення на нормативному рівні засад відповідальності патентних повірених та юрисдикції дисциплінарного органу щодо діяльності зареєстрованих представників у справах інтелектуальної власності;

розроблення Кодексу професійної поведінки та етики для патентних повірених професійними громадськими організаціями.

Напрямок III. Розбудова ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 7. Істотне підвищення стандартів адміністративно-правового та кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності

Захист прав інтелектуальної власності здійснюється в інтересах і для безпеки всього суспільства, а тому потребує комплексного підходу, ґрунтованого на обміні інформацією про найкращі практики захисту прав інтелектуальної власності і боротьби із контрафактною та піратською продукцією, розробці спеціальних навчальних програм та навчанні усіх зацікавлених сторін, вихованні поваги до прав інтелектуальної власності, створенні інструментів, необхідних для успішного захисту

прав інтелектуальної власності і направлених на координацію спільних дій при реалізації єдиної державної політики у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Заходи, спрямовані на вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні, зазначено в щорічних планах заходів Кабінету Міністрів України з виконання рекомендацій Європейської Комісії за наслідками звітів про прогрес України в рамках розширення ЄС.

Від створення ефективної системи захисту об'єктів інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі, зрештою для повоєнної відбудови. З метою вироблення ефективного захисту творців, інноваторів, бізнесу та інвесторів, в Україні мають повноцінно застосовуватися основні інструменти захисту прав інтелектуальної власності, що складають «захисну тріаду»: адміністративний механізм (розгляд в Апеляційній палаті НОІВ), судовий та позасудовий порядки (альтернативні процедури, ADR).

Наразі до адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності додані нові механізми, так звана процедура *post-grant opposition* (визнання торговельних марок недійсними), яка передбачає можливість застосування процедури досудового вирішення спорів в Апеляційній палаті, що стосується визнання прав на винаходи (корисні моделі) та промислові зразки недійсними та позитивно впливає на можливість швидкого та ефективного захисту прав інтелектуальної власності, як це передбачено статтею 41 Угоди TRIPS. На користь цього слугують наявні дані щодо діяльності Апеляційної палати НОІВ⁵⁰. Проте, й досі законодавчо не врегульовано питання застосування в Апеляційній палаті процедури *post-grant opposition* до торговельних марок, що, зважаючи на значну кількість судових справ з визнання торговельної марки недійсною, є вкрай необхідним. Водночас, зважаючи на досвід роботи Апеляційної палати, запровадження процедури *post-grant opposition* дозволить уникнути значних фінансових та часових втрат, обумовлених залученням професійної правової допомоги та судових експертів для підготовки експертних висновків, зменшить навантаження та сприятиме економії часу та ресурсів заявників.

Впровадження цифрових технологій на виконання положень Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги» дозволило забезпечити подання документів в електронній формі до Апеляційної палати та видачу нею документів в електронній формі з використанням електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа, можливість створення особистих кабінетів для подання документів в електронній формі з накладеним КЕП та зберігання відео- та звукозапису відеоконференції. Впроваджено модуль автоматизованого розподілу справ, який забезпечує дотримання незалежності, прозорості, публічності, фаховості, дотримання принципу випадковості при автоматичному розподілі справ. Водночас досвід роботи апеляційних органів EUIPO та EPO визначає подальший вектор розвитку Апеляційної палати НОІВ в Україні через призму формування складу із осіб, для яких робота в Апеляційній палаті буде виключним видом діяльності. Це є одним із суттєвих факторів для досягнення цілей ефективного розгляду справ та подальшого зменшення строків розгляду справ.

⁵⁰ Річний звіт УКРНОІВІ 2023; Річний звіт УКРНОІВІ 2024. URL: <https://nipo.gov.ua/publicna-informatsiia/>

Насамперед стрімкий розвиток авторського права та суміжних прав обумовлює необхідність створення умов та механізмів для підвищення рівня їх захисту. З метою гарантування ефективних механізмів позасудового захисту, зокрема з урахуванням підходів *acquis* ЄС, а саме у Директиві Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до Директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС, постає гостра необхідність в створенні адміністративного механізму захисту авторського права і суміжних прав, рівноцінного з вже існуючим адміністративним механізмом захисту прав в сфері промислової власності. З метою створення такого дієвого механізму захисту, стратегічно важливим є орієнтир на розробку, впровадження нормативно-правової бази щодо правової охорони авторського права і суміжних прав, зокрема шляхом розширення повноважень Апеляційної палати щодо вирішення таких питань у сфері авторського права і суміжних прав: (i) розгляд заяв щодо оскарження висновків про відсутність підстав для внесення відомостей про державну реєстрацію авторського права і договорів, що стосуються майнових прав на твір, до відповідного державного реєстру; (ii) розгляд заяв щодо оскарження висновків про наявність підстав для включення вебсайту до національного переліку вебсайтів, що викликають занепокоєння щодо дотримання прав інтелектуальної власності, висновків про наявність підстав для задоволення або про відмову в задоволенні заяви про виключення вебсайту з національного переліку; (iii) участь у вирішенні питань щодо наявності або відсутності ознак порушення особистих немайнових прав автора, твор якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців.

Окремим напрямом адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності є залучення Антимонопольного комітету України до розгляду справ про недобросовісну конкуренцію. Хоча даний напрям в останні роки демонструє тенденцію зменшення зацікавленості з боку бізнесу, він є перспективним із врахуванням багатьох факторів, зокрема доступності та строків розгляду.

Не менш важливим для розбудови ефективної системи захисту прав ІВ є істотне підвищення стандартів адміністративно-правового та кримінально-правового захисту прав ІВ в цілому, з урахуванням практики діяльності правоохоронних, фіскальних, митних органів та викликів, що стоять перед ними в рамках євроінтеграційних процесів та повномасштабної війни, що триває.

Відповідно до Плану Заходів, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2024 року № 133-р, однією із рекомендацій Європейської Комісії є вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності, зокрема шляхом забезпечення функціонування Центру спостереження з питань порушення прав інтелектуальної власності у складі УКРНОІВІ (Центр спостереження IPR). Центр було створено наприкінці 2023 року як спеціалізовану платформу для експертної комунікації з питань контрафакту та піратства, із врахуванням досвіду функціонування Європейської обсерваторії з питань порушення прав інтелектуальної власності, що має на меті об'єднувати широке коло зацікавлених сторін, включаючи представників бізнесу, для боротьби з негативним впливом контрафакту та піратства. Основними напрямками роботи Центру спостереження IPR є міжнародне співробітництво, просвітницька діяльність, аналітична та дослідницька діяльність.

У 2024 році Центром було опубліковано огляд «Боротьба з порушеннями прав інтелектуальної власності в інтернеті», підготовлений за матеріалами 16-ї сесії

Консультативного комітету ВОІВ із правозастосування, огляд посібника з технології захисту від підробок і піратства (Anti-Counterfeiting Technology Guide), а також розроблено рекомендації, як не стати жертвою шахрайства при оплаті національної та міжнародної реєстрації ІР об'єктів, та огляд на цю тему посібника від EUROPOL.

Центром проводяться опитування з метою дослідження громадської думки щодо обізнаності з правами та об'єктами інтелектуальної власності, відношення до контрафакту та підробок тощо. Зокрема, таке дослідження проводилося УКРНОІВІ протягом 2024 року, його результатом мають стати рекомендації щодо боротьби із контрафактом в Україні. Також Центром спостереження ІРР було опубліковано статистику розслідування та розгляду справ з питань інтелектуальної власності за 2019-2023 та за 2024 роки.

За інформацією Бюро економічної безпеки України (БЕБ), згідно з відомостями Єдиного реєстру досудових розслідувань, станом на 11.03.2024 його детективи здійснювали досудове розслідування у 77 кримінальних провадженнях за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених різними частинами статті 229 Кримінального кодексу України (ККУ); детективами скеровано 16 кримінальних проваджень (за 41 епізодом) до суду відносно 35 осіб. Станом на кінець 2024 року у провадженні детективів БЕБ перебуває 79 кримінальних проваджень за статтю 229 ККУ, повідомлено про підозру 21 особі. До суду направлено 14 кримінальних проваджень. Задokumentовано та припинено діяльність понад 10 масштабних виробництв контрафактної продукції відомих світових брендів. Вилучено та накладено арешт на контрафактну продукцію, орієнтовно на суму 320 млн грн.

Національною поліцією України у 2023 році порушено 76 кримінальних проваджень, з яких 36 – за статтею 176 ККУ, 6 – за статтею 177 ККУ, та 37 – за статтею 229 ККУ. У 2024 році порушено 41 кримінальне провадження, зокрема за статтею 176 ККУ – 13, за статтею 177 ККУ – 5, за статтею 229 ККУ – 23 кримінальні провадження.

Водночас Європейська Комісія у Звіті по Україні за 2024 рік констатувала, що проблемні питання в боротьбі з піратством та контрафактною продукцією залишаються невирішеними. ЄК оцінює стан як такий, що потребує уваги, акцентуючи на необхідності вдосконалення законодавства, покращення взаємодії державних органів та підвищення ефективності правоохоронних заходів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Підкреслюється важливість активної співпраці з міжнародними партнерами для обміну досвідом та підвищення загального рівня професійної підготовки.

На поточний момент існує нагальна необхідність проведення таких заходів, як: (i) обмін досвідом, навчання правоохоронних та митних органів; (ii) підготовка просвітницьких заходів та матеріалів для молоді, бізнесу, правоохоронних та митних органів; (iii) проведення кількісної оцінки порушень прав інтелектуальної власності, дослідження наслідків порушень прав інтелектуальної власності для економіки, здоров'я та безпеки, вивчення сприйняття інтелектуальної власності населенням, аналіз законодавства та судової практики; (iv) створення робочих та експертних групи за категоріями питань, серед яких, зокрема, робочі групи з питань порушень в електронній комерції та впливу технологій, з інформування громадськості, з питань роботи правоохоронних та митних органів.

Окремі зусилля спрямовуються на виявлення та припинення порушень прав інтелектуальної власності в інтернеті і на різних платформах, що ускладнюється через

швидке поширення інформації в інтернеті та великий обсяг даних, що обробляються. Це створює виклики для ефективного моніторингу та контролю порушень, оскільки маркетплейси не завжди здатні швидко виявляти та реагувати на такі порушення. У цьому напрямі корисним є посилення на міжнародну практику. Так, Amazon використовує технологічні рішення для захисту брендів від підробок на своїй платформі. Це включає системи, які дозволяють власникам прав ІВ реєструвати свої бренди і автоматично відслідковувати та видаляти лістинги, що порушують ці права. Іншим прикладом можуть бути системи штучного інтелекту, як Perception Partners, Redpoints, для глибокого пошуку інформації, аналізу тексту і машинного зору для виявлення порушень авторських прав, товарних знаків, патентів і промислового дизайну у інтернеті. Ці інструменти дозволяють автоматично виявляти порушення в цифровому просторі, що може допомогти органам інтелектуальної власності відслідковувати потенційні порушення. Також платформи можуть мати інструменти для підготовки звернення про порушені права. Цей досвід може бути застосований для покращення механізмів захисту інтелектуальної власності в Україні, інтегруючи передові технології та інноваційні рішення в національну систему захисту ІВ.

Шляхом покращення ситуації може стати створення маркетплейсу рішень від авторизованих провайдерів, які дозволяють забезпечити ефективний моніторинг, контроль та захист інтелектуальної власності. Технологічні інструменти для виявлення підробок та захисту брендів, розміщені на маркетплейсі, будуть використовувати алгоритми машинного навчання для моніторингу та виявлення порушень прав ІВ в режимі реального часу, тож будь-яка компанія може скористатися рішеннями і забезпечити захист даних. На НОІВ має бути покладено завдання забезпечення доступу та обізнаності про такі інструменти.

Досягнення Стратегічної цілі 7 передбачається шляхом виконання таких завдань:

проведення просвітницької діяльності, спрямованої на підвищення обізнаності громадськості щодо захисту прав інтелектуальної власності та інформування про негативні наслідки порушень прав ІВ;

проведення аналітичних та статистичних досліджень щодо порушень прав інтелектуальної власності за даними, що надаються правоохоронними, судовими, митними органами;

системне узгодження законодавства в сфері інтелектуальної власності та законодавства про недобросовісну конкуренцію, з урахуванням євроінтеграційного курсу України;

розробка пропозицій щодо внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення прав ІВ та пов'язані з ним порушення та застосування процедури знищення контрафактної/фальсифікованої продукції;

посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності, визначення єдиної методології розрахунку матеріальної шкоди, заподіяної внаслідок вчинення означених злочинів та виокремлення в Кримінальному кодексі України злочинів у сфері інтелектуальної власності в окремий розділ, що дасть змогу створити ефективну систему заходів щодо протидії та запобігання злочинам;

внесення змін до національного кримінального процесуального законодавства з метою розширення процесуальних повноважень представника (адвоката) потерпілого у злочинах приватного обвинувачення (у сфері інтелектуальної власності);

розробка пропозицій до національного законодавства з метою удосконалення процедур, форм та способів захисту прав інтелектуальної власності, з урахуванням євроінтеграційного курсу України;

підвищення інформованості правовласників щодо наявних механізмів адміністративно-правового та кримінально-правового захисту прав ІВ та щодо нових інструментів захисту прав;

посилення координації НОІВ та правоохоронних органів, надання НОІВ інформаційної, консультаційної та методичної підтримки правоохоронним, судовим та митним органам з питань боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності та захисту прав інтелектуальної власності;

надання інформаційної, консультаційної та методичної підтримки правоохоронним органам, судовим та митним органам з питань боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності та захисту прав інтелектуальної власності

посилення співпраці з ВОІВ та міжнародними організаціями у сфері захисту прав інтелектуальної власності;

інтенсифікація комунікацій з Європейською обсерваторією з питань порушень прав інтелектуальної власності під егідою EUIPO з метою вивчення та використання досвіду європейських країн у боротьбі з порушеннями законодавства у сфері інтелектуальної власності;

розробка та запуск Єдиного українського ІР порталу на базі Центру спостереження IPR УКРНОІВІ, забезпечення його функціонування;

запровадження на базі порталу Центру спостереження IPR онлайн-платформу легального контенту за зразком Agorateka, що агрегуватиме перевірені джерела доступу до цифрового контенту з метою популяризації легального споживання та підвищення обізнаності користувачів щодо дотримання прав ІВ;

розробка та запуск веб-платформи для маркетплейсу рішень від авторизованих провайдерів, які дозволяють забезпечити ефективний моніторинг, контроль та захист прав інтелектуальної власності в Інтернеті.

Стратегічна ціль 8. Якісне удосконалення судового захисту прав інтелектуальної власності, запуск Вищого суду з питань інтелектуальної власності

У 2016 році в Україні було прийнято Закон України «Про судоустрій і статус суддів», яким передбачено включення до системи судоустрою Вищого суду з питань інтелектуальної власності. У 2017 році прийнято Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності». Створення ІР суду обґрунтовувалося тим, що це відповідає позитивному досвіду європейських країн і дасть змогу швидко та оперативно розглядати справи, віднесені до їх юрисдикції, висококваліфікованими суддями відповідної спеціалізації. Визначення спеціалізації здійснюється не за суб'єктним складом, не за владними чи публічними повноваженнями, а шляхом віднесення до юрисдикції цього суду всіх спорів, які стосуються ІР прав, тобто за предметом правовідносин.

У 2017-2018 роках Вища кваліфікаційна комісія суддів України (ВККСУ) оголосила конкурс на зайняття вакантної посади судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності та суддів Апеляційної палати Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Конкурс залишився незавершеним. У 2020 році у Верховній Раді України зареєстровано проекти законів України про внесення змін до деяких законів України щодо конкуренційно-антимонопольної реформи (№№ 2730, 2730-1, 2730-2), якими передбачено положення про розширення категорій спорів, які розглядатимуться цим судом. 29.12.2021 у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону № 6487 «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності».

Президент України 11 червня 2021 року Указом № 231/2021 затвердив «Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки», якою було визначено, що одним зі шляхів покращення доступу до правосуддя є завершення конкурсів на посади суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності та його Апеляційної палати, а також створення умов для початку роботи суду. З червня 2023 року ВККСУ відновила свою діяльність у новому складі і одним із її завдань є відновлення роботи ІР суду.

Запуск в Україні ІР суду є одним із ключових факторів у розбудові «захисної тріади» й зазначений серед рекомендацій Європейської Комісії у підготовлених Звітах про прогрес України в рамках розширення ЄС від 08.11.2023 та від 30.10.2024. Так, Європейська Комісія у Звіті по Україні за 2024 рік вчергове зацентрувала, що не працює Вищий суд з питань інтелектуальної власності, очікуючи на рішення про перезапуск конкурсу на заміщення вакантних посад суддів.

Очевидно, що в умовах повоєнної відбудови держави створення і запуск роботи ІР суду є одним із вагомих інструментів механізму захисту прав інтелектуальної власності, як запорука підвищення інвестиційної привабливості України, заохочення інвестицій і стимулювання розвитку інновацій. Розбудова інноваційної економіки неможлива без ефективних та діючих гарантій захисту права інтелектуальної власності, які може забезпечити саме ІР суд. Створення спеціалізованого ІР суду покликано вирішити багато колізій та прогалин у сфері захисту прав ІВ, забезпечити гарантований кваліфікований судовий захист правовласників щодо об'єктів промислової власності, авторських та суміжних прав, а також інвесторів, зокрема іноземних.

Серед основних проблем захисту прав інтелектуальної власності, які може вирішити створення ІР суду, зокрема, є: (i) визначення юрисдикції: подані позовні заяви час від часу містять комплексні позовні вимоги та спори з різними суб'єктами, з чого виникає проблема визначення юрисдикції таких справ; (ii) забезпечення формування єдності судової практики, оскільки часто суди виносять суперечливі рішення за одними і тими ж категоріями спорів; як наслідок, виникає проблема передбачуваності судових рішень та належної оцінки шансів сторін перед зверненням до суду; (iii) суттєве зниження необхідності звернення до спеціальних знань, як наслідок зменшення висновків судових експертиз або взагалі відсутність у їх потребі, особливо при розгляді спорів щодо торговельних марок; (iv) суттєве зменшення судових витрат, пов'язаних з оплатою судових експертиз та висновків експертів; (v) суттєве скорочення строків розгляду відповідної категорії спорів; (vi) підвищення якості рівня захисту прав завдяки кадровому складу суддів, які матимуть спеціальні знання в ІР сфері (відповідну спеціальну освіту та досвід практичної діяльності).

Згідно з даними, наведеними у Діагностичному звіті, загальна кількість справ, що перебували на розгляді у місцевих судах, у 2023 році за господарською юрисдикцією становила 420 справ, за цивільною юрисдикцією – 228, щодо кримінальних правопорушень – 93, щодо адміністративних правопорушень – 21. У 2024 році, відповідно, кількість справ становила 303 – за господарською юрисдикцією, 194 – за цивільною, 101 – кримінальна справа, та 24 справи – щодо адміністративних правопорушень.

Істотне місце у покращенні судового захисту має також відігравати фактор оцінювання сприйняття зацікавленими сторонами ефективності системи виконання судових рішень, насамперед в частині практичного виконання судових рішень.

Відповідно, постає нагальна необхідність прийняття Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності», яким остаточно буде визначено юрисдикцію цього суду, доповнивши її справами про адміністративні правопорушення, митними справами у сфері інтелектуальної власності тощо, та передбачити у Господарському процесуальному кодексі України положення, які враховують спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, передбачені правовим актами Європейського Союзу.

Також слід зазначити, що судова система України не є виключенням зі сфер, на які вже поширилося впровадження інноваційних технологій, водночас інноваційний вплив на процеси судочинства є незначним. Потреба впровадження інноваційних технологій в українську судову систему особливо гостро постала під час пандемії COVID-19 та є надактуальною в реаліях військової агресії РФ проти України.

Зокрема, на виконання вимог Закону України № 3200-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» УКРНОІВІ у квітні 2023 року зареєстровано офіційну електронну адресу в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (ЄСІТС) «Електронний суд», що суттєво прискорило взаємообмін процесуальними документами між УКРНОІВІ, судами та іншими учасниками судових справ, в яких бере участь УКРНОІВІ, а також дало технічну можливість брати участь в судових засіданнях в режимі відеоконференції з метою процесуальної економії робочого часу та запобігання загрозі життю, здоров'ю і безпеці сторін.

Подальша діджиталізація процесів сприятиме забезпеченню розвитку електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у галузі інформаційних технологій, його інтегрування в національну інфраструктуру електронного урядування через, зокрема, впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу тощо.

Досягнення Стратегічної цілі 8 передбачається шляхом виконання таких завдань:
завершення формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності та запуску його роботи, з урахуванням рекомендацій, викладених у Звітах Європейської Комісії від 08.11.2023 р. та від 30.10.2024 р.;

прийняття спеціального закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності, із визначенням засад організації та особливостей забезпечення діяльності

Вищого суду з питань інтелектуальної власності, у тому числі Апеляційної палати цього Суду;

внесення змін і доповнень до процесуальних кодексів України з метою вирішення проблем стосовно юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, процесуального механізму розгляду справ за участю державних органів, про визнання торговельної марки добре відомою, участі спеціалістів у судовому процесі, інших проблем у процесуальній сфері;

визначення перспектив поширення юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності на розгляд справ у сфері інтелектуальної власності в рамках адміністративного та кримінального провадження;

запровадження співпраці НОІВ та Вищого суду з питань інтелектуальної власності з метою підвищення ефективності судового захисту прав інтелектуальної власності;

нарощування кадрового потенціалу судової експертизи об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі шляхом забезпечення доступу до професії (в частині атестації та підтвердження кваліфікації), розробки та оновлення методичного забезпечення, уніфікації його з методичними підходами щодо набуття прав інтелектуальної власності;

навчання та підвищення кваліфікацій суддів, які спеціалізуються на розгляді справ у спорах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, із залученням як національних інституцій, так і ВОІВ та відповідних інституцій ЄС;

навчання та підвищення кваліфікацій судових експертів з питань інтелектуальної власності, із залученням НОІВ, ВОІВ та відповідних інституцій ЄС;

з урахуванням курсу цифрового розвитку України, подальше впровадження в судову систему України таких технологічних та інноваційних рішень, як:

(i) система електронного доказування, а саме застосування технологій шифрування, цифрового підпису та блокчейну для забезпечення надійності та недоторканості електронних доказів у судових процесах;

(ii) використання AI з метою автоматизації процесів аналізу великих обсягів даних, прогнозування результатів розгляду судових справ з наданням відповідної судової практики, що значно зменшить навантаження на суддів;

(iii) віртуальні судові засідання: продовження напрацьованої практики щодо надання доступу всім учасникам справи до здійснення правосуддя за допомогою проведення судових засідань в режимі відеоконференції;

(iv) застосування біометричної ідентифікації сторін у судових процесах з метою гарантування високого рівня безпеки та впевненості у відповідності документів ідентифікованої особи вимогам закону.

Стратегічна ціль 9. Підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності при митному контролі

В Україні змінюється динаміка реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності в митному реєстрі прав інтелектуальної власності. Так, станом на 01.07.2024 до митного реєстру було внесено 1036 ОПВ, а саме: торговельні марки, промислові зразки, винаходи, об'єкти авторського права та географічні зазначення. Станом на 31.12.2024 у митному реєстрі – 1065 ОПВ, станом на 06.03.2025 – 1001 ОПВ.

У 2023 році в Україні митницями було прийнято 347 рішень про призупинення митного оформлення; складено 15 протоколів про порушення митних правил за статтею 476 Митного кодексу України та знищено контрафактні товари за 124 призупиненнями. Упродовж 2024 року митницями прийнято 674 рішення про призупинення митного оформлення товарів за підозрою у порушенні права інтелектуальної власності, з них: на підставі даних митного реєстру – 568; за ініціативою митних органів (за процедурою «ex officio») – 106. За результатами відповідних рішень у січні-червні 2024 року митницями було складено 9 протоколів про порушення митних правил за статтею 476 МКУ та у 43 випадках було знищено контрафактні товари за статтями 401, 401-1 МКУ.

В рамках євроінтеграційних процесів правозастосування потребує подальшого розвитку ефективних та прозорих митних процедур, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності при митному контролі. Для цього необхідна повна діджиталізація і прозорість процесу роботи митних органів, пов'язаної із призупиненням митного оформлення товарів за підозрою у порушенні прав ІВ, зокрема і за рахунок створення нової системи управління ризиками – автоматизованої, сучасної, що виключає вибірковість та забезпечує роботу за всіма порушниками митних правил. Також має продовжуватися автоматизація подальшої взаємодії правовласників, митників та декларантів при призупиненнях митного оформлення. Такий підхід відповідає приписам Регламенту ЄС № 608/2013 (п. 4 преамбули, п. 1 ст. 17), які встановлюють, що митному контролю мають підлягати усі товари, і в випадках, коли ці товари порушують права правовласників, чії торговельні марки внесені в митний реєстр, ці товари повинні бути призупинені або затримані (конфісковані). Відповідно, у разі виявлення при митному контролі товарів, які незаконно переміщуються через митний кордон України з приховуванням від митного контролю чи поза митним контролем або з неналежним декларуванням, вони мають перевірятися на предмет порушення прав ІВ. Якщо виявиться, що ці товари є контрафактними, то після конфіскації вони мають бути знищені. Мають бути визначені працюючі запобіжники можливості реалізації та потрапляння контрафактних товарів в обіг. Як Угода ТРІПС (статті 46, 61), так і Угода про асоціацію між Україною та ЄС (стаття 237) визначають право компетентних органів на відкликання з торговельних каналів, остаточне вилучення з торговельних каналів або знищення товарів, які, як виявилось, порушують право інтелектуальної власності, без будь-якої компенсації. За потреби, компетентні органи можуть також вимагати знищення матеріалів і знарядь, які переважно використовуються для створення або виробництва таких товарів.

При цьому, якщо товар контрафактний, необхідне обов'язкове залучення правовласника або його представника до розгляду справи про порушення митних правил для захисту своїх прав ІВ. В протоколі в таких випадках має бути зазначено, що товари порушують права ІВ, навіть якщо сама стаття 476 МКУ в протоколі не буде зазначена. Правовласник, чий права ІВ порушують ці товари, має бути залучений до судового розгляду для захисту своїх прав. Завдяки цьому, товари, які конфіскуються за ст. 483 МКУ та за ст. 472 МКУ і є контрафактними, будуть знищені, а не потраплять в обіг.

Потребує розробки електронна система оперативного обміну інформацією та взаємодії (із застосуванням новітніх цифрових технологій, програмного онлайн-ресурсу) між компаніями-правовласниками (або їх представниками), декларантами та

митними органами при призупиненнях митного оформлення. Зазначена платформа має співпрацювати з базою даних правовласників Центру спостережень за порушеннями прав інтелектуальної власності, що діє у складі УКРНОІВІ.

Загальним пріоритетом при відновленні України після перемоги у війні з росією, який допоможе правоохоронним органам боротись із контрафактом та в цілому із контрабандою, має стати запровадження обов'язку суб'єктів господарювання при реалізації будь-якого імпортного товару на українському фізичному ринку та в інтернеті мати копію декларації або її номер, за якою такий товар був імпортований.

Досягнення Стратегічної цілі 9 передбачається шляхом виконання таких завдань:

розбудова електронної системи обміну інформацією між компаніями-правовласниками (або їх представниками), декларантами та митними органами, яка дозволяє у цифровому форматі здійснювати оперативний обмін інформацією між митниками та правовласниками, фіксувати інформацію щодо усіх дій, зокрема запитів митних органів до правовласників (час відправлення запиту, час отримання відповіді, інформацію про відповідальних осіб, які забезпечували обмін інформацією), та буде містити консолідовану інформацію щодо здійснення митницею усіх дій, пов'язаних із призупиненням митного оформлення конкретних товарів за ознаками порушення ПІВ, починаючи від призупинення товарів і до знищення контрафактного товару;

забезпечення надання заявником вичерпної інформації, необхідної для ідентифікації оригінальних товарів, при розгляді заяви правовласника для внесення ОПІВ до митного реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності, за аналогією до Регламенту ЄС № 608/2013, що дозволить митним органам їх ідентифікувати та не допустити їх безпідставне затримання;

розробка та затвердження підзаконним нормативним актом механізмів розміщення контрафактних товарів на митному складі, із визначенням чітких строків їх зберігання та порядку нарахування сум за зберігання для запобігання недотриманню строків зберігання зазначених товарів та безпідставному завищенню вартості зберігання на митних складах;

удосконалення процедури знищення контрафактних товарів;

оприлюднення на офіційному сайті центрального органу у митній справі актуального переліку ліцензованих підприємств-знищувачів контрафактних товарів із зазначенням окремих категорій товарів, які вони можуть знищувати, та митниць, які вони можуть обслуговувати;

запровадження обов'язку суб'єктів господарювання при реалізації будь-якого імпортного товару на українському фізичному ринку та в інтернеті мати копію декларації або її номер, за якою такий товар був імпортований, та пост-митний контроль імпортних операцій, який забезпечить контроль держави за законною торгівлею імпортованими товарами в Україні;

забезпечення перевірки товарів, які незаконно переміщуються через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, поза митним контролем чи з неналежним декларуванням, на предмет порушення прав ІВ, а для цього посилити взаємодію представників підрозділів боротьби з контрабандою та порушенням митних правил з підрозділом з питань захисту прав інтелектуальної власності або з посадовими особами митниці, відповідальними за ці питання у підрозділі митного контролю;

доповнення санкції ст. 476 МКУ поняттям «знищення» для уникнення продажу конфіскованої фальсифікованої продукції або передачі її для соціальних потреб через Державну виконавчу службу, що обумовлено наявною практикою відмови судів постановляти рішення щодо знищення контрафактної продукції у зв'язку із відсутністю такої санкції у ст. 476 МКУ;

приєднання до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods), яку планується оформлювати протоколом до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (ст. 57 Угоди про асоціацію);

посилення співпраці між митними органами та НОІВ з метою посилення боротьби з контрафактом та піратством;

навчання та підвищення кваліфікації у сфері ІВ працівників митних органів, із залученням фахівців НОІВ, з метою спеціалізації юриста в підрозділах щодо порушення митних правил, які супроводжують в судах протоколи про порушення митних правил за ст. 476 МКУ, як в частині заходів щодо сприяння захисту прав ІВ, так і частині матеріальних норм спеціальних законів у сфері ІВ;

поширення співробітництва між митними органами та бізнес-асоціаціями, торгово-промисловими палатами, громадськими організаціями з метою підвищення обізнаності працівників митних органів з питаннями інтелектуальної власності та методами виявлення товарів, які можуть містити об'єкти інтелектуальної власності.

Стратегічна ціль 10. Поширення позасудових способів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності

Гальмування запуску ІР суду, недостатня кількість суддів зальних судів, що спеціалізуються на розгляді спорів із порушення прав інтелектуальної власності, істотне падіння кількості судових експертів за спеціалізаціями в сфері ІВ, довготривалі судові процедури та висока їх вартість внаслідок необхідності залучення спеціальних знань при формуванні доказової бази є ключовими факторами, що впливають на небажання правовласників, чий права інтелектуальної власності порушуються, звертатися за судовим захистом. У цьому контексті в Україні хороші перспективи має поширення альтернативних способів розгляду спорів у сфері ІР, особливо враховуючи позитивний досвід, напрацьований роками в європейських країнах, США та багатьох інших країнах з розвиненими ринками нематеріальних активів.

З метою поширення позасудових способів вирішення спорів (ADR) в ІР сфері УКРНОІВІ в рамках співробітництва з WIPO запустив Центр медіації та посередництва, залучивши до співпраці провідних медіаторів, які спеціалізуються на проведенні ІР та бізнес-медіації та керуються нормами Кодексу професійної етики. Виходячи з положень Закону України «Про медіацію», УКРНОІВІ прийнято Правила проведення медіації у сфері інтелектуальної власності, а також ведеться Реєстр медіаторів у порядку, передбаченому Положенням про медіаторів, які залучаються до вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності.

У 2024 році в Україні вперше успішно проведено медіацію у сфері ІР. Серед подальших напрямів є підтримка розвитку процедур ADR, організація програм підвищення кваліфікації ІР медіаторів щодо стандартів і процедур медіації, а також

розбудова міжнародної співпраці з питань медіації з WIPO, іншими організаціями та відомствами іноземних держав.

Потребує впровадження інноваційна онлайн-платформа для медіації та посередництва, що забезпечує ефективну взаємодію між медіаторами та сторонами, полегшує доступ до необхідної інформації та документів (зокрема, договорів про проведення медіації, медіаційних угод, медіаційних застережень тощо), а також допомагає ефективно планувати зустрічі та обмінюватися кореспонденцією онлайн із можливістю накладання КЕП для документів.

Поряд із цим потребує впровадження концепція онлайн-вирішення спорів (Online Dispute Resolution, ODR) та сприяння активізації застосування ODR у практиці українського бізнесу, забезпечення доступу до ефективних механізмів врегулювання IP спорів через інтернет. Це дозволить, зокрема, сектору МСП ефективно та за розумну ціну захищати свої права інтелектуальної власності, знижуючи при цьому бар'єри, пов'язані з тривалістю та вартістю судового процесу. Завдяки цьому забезпечується доступ до ефективних механізмів врегулювання спорів через інтернет.

На платформі ODR шляхом питань і відповідей мають пропонуватися різні послуги, зокрема: рекомендації і обговорення зі стороною, яка порушує права, зокрема комунікація з маркетплейсами щодо припинення порушених прав, рекомендації з вибору медіатора через Центр медіації, або вибір підсудності для вирішення спору у судовому порядку, інтеграція з реєстром адвокатів, зі світовими та національними рейтингами Legal500, Chambers для вибору юристів у даній спеціалізації.

Досягнення Стратегічної цілі 10 передбачається шляхом виконання таких завдань:

проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності про переваги процедур ADR та ODR при захисті прав інтелектуальної власності;

посилення ролі УКРНОІВІ та Центру медіації та посередництва у його складі в популяризації процедур ADR;

розробка та впровадження інноваційної онлайн-платформи для проведення медіації та посередництва;

створення спеціалізованої освітньої онлайн-платформи для підвищення професійної компетентності медіаторів у сфері інтелектуальної власності;

підготовка та розміщення інформаційних та навчальних матеріалів, що охоплюють широке коло тем у сфері IP медіації, залучення провідних фахівців у сфері ІВ для створення та проведення курсів та тренінгів;

посилення міжнародного співробітництва у сфері розвитку процедур ADR;

організація семінарів та тренінгів для великого бізнесу та МСП щодо переваг процедур ODR;

запуск платформи ODR з урахуванням специфіки прав інтелектуальної власності та її промоція серед цільових груп користувачів;

моніторинг та підтримка роботи платформи ODR, адаптація до змінюваних умов ринку і законодавства.

Стратегічна ціль 11. Посилення реалізації санкційної політики у сфері інтелектуальної власності

УКРНОІВІ з метою забезпечення належного та своєчасного застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) створено та наповнюється масив даних щодо підсанкційних осіб, інтегрований до спеціалізованих інформаційних систем УКРНОІВІ. Зокрема, за 2023 рік було оброблено та внесено до зазначеного масиву дані про 4060 фізичних та 3958 юридичних осіб, що дозволяє в автоматизованому режимі виявляти та надалі ідентифікувати об'єкти, стосовно яких можуть бути застосовані обмеження (санкції).

Залежно від виду застосованої санкції, УКРНОІВІ зупиняє експертизу заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, внесення змін до заявок, пов'язаних зі зміною особи заявника на підставі договорів щодо передання прав на одержання охоронних документів, реєстрацію договорів про розпоряджання правами на об'єкти права інтелектуальної власності, внесення до відповідних реєстрів інших змін, пов'язаних зі зміною особи власника, або бере участь у здійсненні заходів щодо стягнення в дохід держави прав інтелектуальної власності відповідно до рішень суду тощо.

За 2023 рік УКРНОІВІ ідентифіковано та заблоковано 411 заявок на реєстрацію об'єктів права інтелектуальної власності та 474 охоронні документи стосовно 105 юридичних та 52 фізичних осіб. За 2024 рік проведено ідентифікацію 693 ОПІВ, заблоковано 188 охоронних документів та заявок на ОПІВ.

Водночас в Україні відсутній ефективний механізм управління правами інтелектуальної власності підсанкційних осіб, які перейшли державі.

Досягнення Стратегічної цілі 11 передбачається шляхом виконання таких завдань:

прийняття змін до національного законодавства в частині застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів у сфері інтелектуальної власності;

забезпечення своєчасного обміну інформацією, пов'язаною з реалізацією та моніторингом ефективності санкційної політики у сфері інтелектуальної власності, застосуванням законодавства у цій сфері, між основними національними стейкхолдерами;

посилення координації між інституціями, задіяними в реалізації санкційної політики в сфері інтелектуальної власності;

посилення співробітництва НОІВ з АРМА, Міністерством юстиції України та правоохоронними органами з питань виявлення підсанкційних нематеріальних активів та здійснення обмежувальних дій щодо об'єктів та прав інтелектуальної власності;

проведення досліджень та аналізу законодавства з метою посилення спроможності санкційної політики в Україні в ІР сфері;

розробка ефективних механізмів управління правами інтелектуальної власності підсанкційних осіб, які перейшли державі, розробка відповідних методичних рекомендацій.

Напрям IV. Посилення ролі інтелектуальної власності у зростанні реальних секторів економіки, розбудові національної інноваційної екосистеми та розвитку креативних індустрій

Стратегічна ціль 12. Розбудова національної економіки та інноваційної екосистеми на засадах ефективного управління правами інтелектуальної власності, її комерціалізації та трансферу технологій

Існуюча в Україні інноваційна інфраструктура не забезпечує високий рівень комерціалізації інтелектуальної власності та впровадження розробок, що обмежує можливості для побудови інноваційної економіки України, потребує суттєвого оновлення та покращення. Незважаючи на функціонування наукових парків, центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інших інституцій, їхня діяльність залишається недостатньо скоординованою та не забезпечує очікуваної ефективності. Це стосується електронних реєстрів, баз даних, систем контролю та звітності. Для підвищення продуктивності та забезпечення доступності інформації необхідно впроваджувати передові технологічні рішення, що сприятимуть інтеграції інноваційних процесів і стимулюватимуть їх подальший розвиток.

Водночас існує потреба в удосконаленні законодавчих механізмів та інфраструктурних можливостей, що регулюють створення інтелектуальної власності суб'єктами інноваційної діяльності та управління правами на неї. Неналежає законодавче регулювання стримує створення інтелектуальної власності, розвиток інноваційної екосистеми та знижує конкурентоспроможність вітчизняних розробок на світовому ринку. Окрім того, недостатня правова визначеність щодо належності майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок бюджетних коштів або в рамках державно-приватного партнерства, ускладнює комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок.

Також необхідне запровадження механізмів/інструментів підтримки здійснення закордонного патентування, зокрема шляхом надання інноваційного ваучера на фінансування робіт та послуг, пов'язаних із трансфером технологій, оскільки відсутність таких механізмів/інструментів значно обмежує можливості українських інноваторів і науково-дослідних установ у захисті своїх розробок на міжнародних ринках. Відсутні акти нормативного характеру для проведення патентно-кон'юнктурних досліджень, що унеможлиблює використання положень ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення» в сучасних умовах. Це призводить до того, що українські інноваційні розробки недостатньо обґрунтовані з точки зору патентного ландшафту, що, зі свого боку, обмежує можливості ефективного трансферу технологій та комерціалізації інтелектуальної власності.

В Україні досі відсутня ефективна інфраструктура трансферу технологій, яка наявна в країнах ЄС, а також відсутні наявні в ЄС фінансові, податкові механізми, які сприяють трансферу технологій. В ЄС впровадження (комерціалізація) прав на ОІВ та трансфер технологій є складовими інноваційної діяльності, що дозволяє реалізовувати механізми підтримки трансферу технологій в рамках всього інноваційного циклу. Оцінка стану трансферу технологій в Україні з боку

Європейської комісії вказує, що в Україні законодавством «надмірно зарегульований» цей процес, «настільки, що пригнічує трансфер технологій».⁵¹

На поточний момент відсутній систематичний аналіз та оцінка стану інноваційного розвитку на регіональному рівні. Тому існує потреба у створенні комплексної системи оцінки через Індекс потенціалу інтелектуальної власності для інноваційного розвитку регіонів (IP4I Regional Index), яка дозволить відслідковувати тенденції та проблеми в інноваційній сфері кожного регіону, акцентуючи увагу на ролі інтелектуальної власності у стимулюванні інноваційної діяльності. Окрім цього, необхідно звернути увагу на відсутність офіційних державних статистичних даних та адміністративних даних за багатьма напрямками інноваційної діяльності та використання ОПІВ, що унеможлиблює якісний аналіз та прийняття на його основі обґрунтованих рішень у сфері використання ОПІВ.

З іншої сторони, національна інноваційна екосистема протягом останніх років пройшла значний прогрес трансформації, важливим етапом якої, незважаючи на повномасштабну війну, став запуск наприкінці 2023 року Національного хабу інтелектуальної власності та інновацій (National IP&Innovations Hub) у складі УКРНОІВІ. Діяльність National IP&Innovations Hub спрямована на створення сприятливих умов для здійснення винахідницької діяльності, розробку інструментів підтримки інноваторів і бізнесу, розбудову національної інноваційної екосистеми на засадах ефективного управління правами інтелектуальної власності, її комерціалізацію та трансфер технологій.

У межах функціонування National IP&Innovations Hub реалізується міжнародний проєкт TISC щодо підтримки винахідництва, інновацій та стартап-проєктів від Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Мережа TISC складається з Головного офісу TISC УКРНОІВІ та регіональних TISCs в різних регіонах України. Наразі функціонує 46 Центрів підтримки технологій та інновацій в Україні, завданнями яких є допомога винахідникам, інноваторам, авторам, креаторам, стартапам, консалтинг з охорони прав інтелектуальної власності, провадження інноваційної діяльності та забезпечення доступу до патентної інформації.

Уже сьогодні спостерігається позитивна динаміка розвитку інноваційної екосистеми, зокрема через створення National IP&Innovations Hub. Водночас вбачається доцільним нормативно-правове закріплення його статусу у складі НОІВ, що сприятиме забезпеченню прозорості та ефективної взаємодії між державою, бізнесом, науковими установами, закладами вищої освіти та інноваторами.

Незважаючи на позитивні зрушення, однією з основних проблем залишається низька комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності та трансферу технологій. Заклади вищої освіти та наукові установи України виводять на ринок лише близько 3% створених розробок⁵².

Враховуючи наявний стан механізмів управління правами інтелектуальної власності, їх комерціалізації та трансферу технологій, останні потребують вдосконалення як в частині розроблення інструментів, спрямованих на попереднє виявлення та оцінку прав інтелектуальної власності на ранніх стадіях розробки інноваційних проєктів, так і в частині цифровізації таких процесів, що в цілому сприятиме ефективному управлінню правами інтелектуальної власності та

⁵¹ Technology Transfer in Ukraine 2019 -2020. European Commission. JRC. 2021. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123282>

⁵² Дані Діагностичного звіту до Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності України, 2024.

стимулюванню зростання інноваційної активності. У цьому сенсі цікавість являє успішний досвід Великої Британії, яка в 2021 році запустила програму «One IPO Transformation», спрямовану на цифрову трансформацію системи управління інтелектуальною власністю. У межах цієї ініціативи було заплановано створення єдиної інтегрованої цифрової платформи для подачі, моніторингу та управління патентами, яка повинна спростити доступ до послуг та покращить ефективність процесів.

Такий підхід може стати важливим кроком для України в розбудові національної інноваційної екосистеми та впровадженні сучасних технологічних рішень для ефективного управління правами інтелектуальної власності. Інтеграція електронних сервісів УКРНОІВІ із функцією «єдиного вікна» для винахідників та інноваторів дозволить об'єднати ключові послуги, зокрема з комерціалізації прав на ОІВ, трансферу технологій, консультування та доступу до патентної інформації, що значно спростить взаємодію між бізнесом, наукою та державою.

Досягнення Стратегічної цілі 12 передбачається шляхом виконання таких завдань:

- удосконалення законодавства України у сфері інновацій в частині створення інтелектуальної власності суб'єктами інноваційної діяльності, використання та розпорядження правами на об'єкти права інтелектуальної власності та здійснення трансферу технологій;

- узгодження нормативної термінології у галузевому законодавстві в сфері інтелектуальної власності та інноваційної діяльності, приведення термінології у відповідність до міжнародних настанов ОЕСР, з метою сприяння інноваційній діяльності та трансферу технологій та забезпечення стандартизації та уніфікації даних у сфері ІВ та інновацій;

- розширення кількості показників у сфері інновацій та ІВ, за якими здійснюються державні статистичні спостереження та збираються і оприлюднюються адміністративні дані;

- розроблення та подання на розгляд ВРУ змін до законодавства щодо питання належності майнових прав ІВ на об'єкти права інтелектуальної власності, створені:

- при виконанні наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок та співробітництва з проведення наукових досліджень;

- здобувачами освіти та за участі запрошених дослідників;

- на базі інноваційних структур, в тому числі, наукових парків, індустріальних парків, інкубаторів, акселераторів, тощо.

- забезпечення щорічного розрахунку Індексу потенціалу інтелектуальної власності для інноваційного розвитку регіонів (IP4R Regional Index);

- запровадження ідентифікації ІР-інтенсивних галузей економіки та виявлення їх впливу на ВВП;

- розширення мережі Центрів підтримки технологій та інновацій (TISC) шляхом створення регіональних TISCs як на базі закладів вищої освіти та наукових установ, так і на базі офісів «Зроблено в Україні», «Дія.Бізнес», регіональних торгово-промислових палат, інноваційно-технологічних центрів, центрів трансферу технологій, наукових та індустріальних парків тощо;

- сприяння отриманню винахідниками та інноваторами інноваційних ваучерів, спрямованих на надання послуг з трансферу технологій та фінансової підтримки

суб'єктам інноваційної інфраструктури щодо реалізації зокрема проєктів трансферу технологій, проєктів з утворення стартапів для реалізації розробок, створених у закладах освіти та наукових установах, для закордонного патентування;

розробка гайдів щодо питань управління/комерціалізації інтелектуальною власністю.

Стратегічна ціль 13. Запровадження ефективного державно-приватного партнерства з метою стимулювання створення й використання інтелектуальної власності та трансферу технологій

В Україні розвиток державно-приватного партнерства у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій стикається з низькою комерціалізацією розробок, слабкою інтеграцією науки у бізнес-середовище та недостатньою взаємодією між науковими установами, підприємцями й державними органами. Відсутність ефективних механізмів стимулювання бізнесу до впровадження інновацій обмежує потенціал інтелектуальної власності як економічного ресурсу.

Важливим стримуючим фактором також є недостатній рівень цифровізації управління правами ІВ та трансферу технологій, відсутність єдиної платформи для координації зусиль між інноваторами, науковими установами, підприємцями та державними органами, яка б стимулювала використання прав ОІВ та трансфер технологій. Відсутність системної підтримки для розробки та впровадження інноваційних продуктів ускладнює процес трансферу технологій та перетворення наукових досягнень у реальні бізнес-рішення.

В Україні розвиток інноваційної екосистеми переважно здійснюється або за рахунок приватних інвестицій, або власними коштами установ та організацій. Інструментів підтримки взаємодії між стейкхолдерами інноваційної діяльності до останнього часу практично не існувало. У квітні 2024 року Урядом запроваджено експериментальний проєкт щодо створення на базі закладів вищої освіти, наукових установ мережі стартап-шкіл – інкубаторів – акселераторів (постанова від 23.04.2024 року № 430), на основі якого відібрано низку університетів, в яких буде створено мережу об'єктів інноваційної інфраструктури, що сприятимуть комерціалізації ОПІВ.

Доцільним є запуск інших пілотних/експериментальних проєктів, зокрема субсидіювання проєктів зі створення вітчизняними промисловими підприємствами за участю вітчизняних наукових установ або закладів вищої освіти виробництв, як це, зокрема, передбачалося проєктом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (реєстр. номер у ВРУ № 4623 від 21.01.2021).

Проблемою, що стоїть на шляху досягнення цієї стратегічної цілі, є брак фінансування та брак кваліфікованих кадрів, здатних забезпечити взаємодію між стейкхолдерами.

Досвід ЄС та США засвідчує, що індустрії, які залежать від інтелектуальної власності, дають постійний приріст у забезпеченні зайнятості громадян, в показниках від загального експорту та ВВП, та принесенні чистого прибутку в цілому.

Результати моделювання свідчать, що розвиток сфери інтелектуальної власності в Україні під час війни може забезпечувати 2,4% річного приросту ВВП, зокрема

близько 50% від річного приросту ВВП за 2023 рік.⁵³ Відповідно, стабільний розвиток інтелектуальної власності може стати запорукою стрімкого відновлення економіки України на принципах інноваційної модернізації виробництва та забезпечення конкурентоспроможності української продукції на міжнародних ринках. Серед основних каналів впливу інтелектуальної власності на відновлення економіки України слід виділити такі: нагромадження та розширене відтворення інтелектуального капіталу за рахунок активної комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності; мультиплікативний вплив інвестицій в інтелектуальний капітал на ВВП країни за рахунок вторинних інвестиційних витрат; інноваційне оновлення виробництва за рахунок розширеного відтворення інтелектуального капіталу; формування конкурентних переваг країни на глобальних товарних ринках за рахунок виробництва інноваційної продукції; залучення в країну додаткових економічних ресурсів за рахунок повернення біженців та збільшення потоків прямих іноземних інвестицій.

Потребує посилення інструментами інтелектуальної власності і державна політика «Зроблено в Україні», спрямована на зміну структури національної економіки із сировинної на переробну і високотехнологічну.

Також розвиток руху індустріальних парків, які є втіленням процесів державно-приватного партнерства, враховуючи роль R&D в їх діяльності та цілі діяльності, вимагає посилення правовими механізмами та інструментами інтелектуальної власності.

Досягнення Стратегічної цілі 13 передбачається шляхом виконання таких завдань:

посилення державної політики «Зроблено в Україні» інструментами інтелектуальної власності;

запровадження надання пріоритетної підтримки Фондом розвитку інновацій та ДІФКУ стартапів, які створено в рамках реалізації проєктів наукових парків;

створення механізмів стимулювання бізнесу до впровадження ОПІВ та інноваційних розробок;

активізація використання інструментів інтелектуальної власності у розбудові індустріальних парків та інших елементів інноваційної інфраструктури в Україні;

запровадження механізму співпраці Малої академії наук з науковими парками з метою апробації проєктів учасників та переможців та подальшої реалізації їх результатів;

перезапуск Ради з розвитку інновацій, забезпечення проведення нею експертизи усіх проєктів нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України з питань, що стосуються інноваційної діяльності.

Стратегічна ціль 14. Створення умов для підвищення рівня економічного зростання креативних індустрій через інструменти інтелектуальної власності

З врахуванням міжнародної практики, вбачається за необхідне уникати переобтяження сфери креативних індустрій зайвим правовим регулюванням, оскільки більшість секторів креативної економіки, за виключенням тих, які належать до

⁵³ <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3803>

«культурних індустрій»», мають тенденцію до саморегулювання, відтак основною задачею в контексті права інтелектуальної власності у креативних індустріях є забезпечення представників креативної економіки необхідними правовими інструментами для охорони, захисту і комерціалізації ОПВ. Зокрема, за рахунок внесення змін у діюче законодавство в сфері авторського права і суміжних прав і колективного управління правами автора.

З метою більш чіткого розподілу сфер відповідальності щодо формування державної політики та сприяння розвитку відповідних секторів економіки необхідне використання ширшої за своїм змістом термінології, зокрема «креативні та культурні індустрії» замість вузького «креативні індустрії». При цьому з позицій більш точного визначення внеску креативних індустрій в економіку України і заохочення держави і бізнесу до інвестування в креативні сектори економіки, за необхідне вбачається розширення переліку видів економічної діяльності, що належать до креативних індустрій, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 № 265-р. Доцільно скористатися досвідом європейських країн, зокрема Німеччини, в якій до видів економічної діяльності, приналежних до одного сектору креативних індустрій, включаються ті Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД), що описують повний цикл життя креативного продукту – від виробництва матеріальної бази для створення креативного продукту до його дистрибуції і розповсюдження. Існує також потреба розширення згаданого переліку, а відповідно й складу креативних індустрій, за рахунок додавання до нього видів економічної діяльності, пов'язаних із туризмом, індустрією розваг, гастрономічною сферою у розумінні національних страв або ж страв, притаманних окремим регіонам країни, та інших економічних активностей, що сприяють залученню інвестицій в регіони України. Потребує перегляду перелік і через наявну невідповідність певних КВЕД поставленим цілям.

Зважаючи на те, що в Законі України «Про культуру» визначення креативних індустрій і креативного продукту мають тенденційний характер, що визначає креативний продукт лише як об'єкт, який має високу додану вартість, тим самим виключаючи з поля креативних індустрій експериментальні творчі розробки, продукти, що з тієї чи іншої причини не мають високої доданої вартості станом на час їх створення тощо, існує потреба зміни відповідних визначень у законодавстві і прив'язки їх до права інтелектуальної власності.

На державному рівні Рада з розвитку креативної економіки, створена 2021 року як тимчасовий дорадчий орган при Кабінеті міністрів України, має вести більш активну і відкриту діяльність із аналізу розвитку креативних індустрій в Україні, виявлення їх проблем і визначення шляхів їх вирішення шляхом запровадження відповідних державних програм з підтримки креативної економіки.

Доцільно розглянути питання про запровадження податкових канікул для ФОП, які задіяні в секторі креативних індустрій, враховуючи позитивний досвід, застосований у 2022 році.

Вимагає підтримки проведення програм міжкультурного та міжнаціонального діалогу, поширення успішного міжнародного і національного досвіду в секторі креативних індустрій.

Потребують вдосконалення процес залучення коштів міжнародних фондів та організацій за програмами підтримки творчості та креативного бізнесу; створення сприятливого середовища для залучення приватних інвестицій у культурно-

креативний бізнес; удосконалення законодавчої бази щодо сприяння забезпеченню необхідних умов для повернення інвестицій; удосконалення механізмів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, що виникли в результаті цифровізації креативних товарів та послуг із застосуванням сучасних ІТ-інструментів.

В Україні одночасно з удосконаленням національного законодавства, що регулює діяльність креативних індустрій, має відбутися й удосконалення державних політик у сфері креативних індустрій в цілому. Потребою є підвищення рівня інституційної і фінансової підтримки діяльності креативних індустрій.

Вимагає сприяння підвищення обізнаності креативних індустрій про право інтелектуальної власності. Адже креативні індустрії часто стикаються зі складнощами у розумінні та використанні інструментів правового захисту інтелектуальної власності через складність та непрозорість наявних ресурсів. Це ускладнює їх здатність захищати свої творчі продукти та інновації, що може гальмувати розвиток цієї сфери.

Досягнення Стратегічної цілі 14 передбачається шляхом виконання таких завдань:

розширення переліку видів економічної діяльності, які належать до креативних секторів економіки; формування оновленого переліку креативних індустрій України через призму сфер діяльності, які створюють креативні продукти і надають креативні послуги, із врахуванням досвіду країн ЄС;

створення системи моніторингу за діяльністю креативних індустрій з метою виявлення їх досягнень, проблем і потреб та вироблення заходів, які сприятимуть розвитку креативних індустрій;

посилення ролі місцевої влади у розвитку та стимулюванні інвестування у креативні сектори економіки з урахуванням особливостей певного регіону, включення до стратегій регіонального розвитку позицій, пов'язаних зі створенням креативних просторів;

сприяння інтернаціоналізації українських креативних секторів економіки та їхньому виходу на глобальні ринки і світову креативну сцену через інструменти інтелектуальної власності;

підвищення рівня обізнаності щодо прав інтелектуальної власності, а також підходів до їх комерціалізації серед представників відповідних секторів економіки;

посилення політик сприяння розвитку креативних індустрій, зокрема шляхом організаційної підтримки реалізації творчих проєктів, удосконалення системи грантової підтримки проєктів креативних індустрій;

покращення і створення умов для інвестування у креативні сектори економіки з боку бізнесу, недержавних фондів розвитку тощо;

впровадження національних підходів до імплементації методології ВОІВ щодо визначення економічного впливу індустрій, які базуються на використанні об'єктів авторського права і суміжних прав, та методології ЮНЕСКО стосовно впливу культури на розвиток країни, з метою запровадження щорічного моніторингу змін індикаторів в Україні та міжнародного співставлення з іншими країнами;

удосконалення національного законодавства, яке регулює діяльність окремих креативних індустрій, шляхом осучаснення його норм та відмови від надмірного правового регулювання питань, які повинні регулюватися ринком;

проведення в процесі державних статистичних спостережень дослідження економічного внеску індустрій, що базуються на використанні об'єктів авторського права і суміжних прав, внесення змін до системи статистичного обліку (зокрема в частині забезпечення повноти інформаційної бази);

розробка інструментів методичного та інформаційного забезпечення креативних секторів економіки з питань інтелектуальної власності, з урахуванням міжнародного досвіду та європейських практик;

розробка та імплементація комплексного вебресурсу з юридичними гайдами, створеними за принципами Legal Design, для креативних індустрій, що включатиме інтерактивні інструменти, візуальні пояснення та покрокові інструкції для розуміння та застосування законодавства про інтелектуальну власність.

Стратегічна ціль 15. Істотне посилення цивільного обороту майнових прав інтелектуальної власності

Україна потребує на відбудову близько \$ 500 млрд. Водночас відновлення та підтримка сталого економічного розвитку неможливі без залучення інвестицій – як міжнародних, так і внутрішніх. Проте для зацікавлення інвесторів необхідно здійснювати реальні кроки зі створення сприятливого бізнес-клімату. Нематеріальні активи є ключовим фактором формування вартості компаній та їхньої конкурентоспроможності. Водночас в Україні ОПВ як основна складова нематеріальних активів залишаються поза межами забезпечення ефективними механізмами ідентифікації та впровадження.

Серед інструментів, що сприяють залученню інвестицій, істотне місце посідають інструменти страхування, зокрема страхування воєнних ризиків. І хоча страховий ринок України та ланцюги галузевої співпраці не просто перезавантажуються, а формуються наново, проте у ньому все ще відсутнє страхування інтелектуальної власності. Хоча внаслідок стрімкого зростання кількості та вартості нематеріальних активів зростають і ризики крадіжки чи порушення прав інтелектуальної власності. Незалежно від видів ОПВ підприємствам потрібен ефективний спосіб не лише убезпечити себе від зазіхань зловмисників, а й мінімізувати їхні негативні наслідки, особливо в умовах війни. На це має бути спрямоване страхування ризиків в ІР сфері: серед іншого воно забезпечує відшкодування творцям та правовласникам судових витрат, пов'язаних із порушенням або крадіжкою прав інтелектуальної власності, а також може гарантувати компенсацію прибутку, втраченого через такі порушення.

Серед інструментів, з якими працює економіка, активно використовується застава. Водночас майнові права інтелектуальної власності наразі не використовуються у правозастосовній практиці як об'єкт застави. Це пояснюється, зокрема, недосконалістю правового апарату, що регулює зазначену сферу відносин. Відповідно, потребує удосконалення законодавство України в частині роботи з майновими правами інтелектуальної власності як об'єктом застави.

Багаторічний досвід нотаріальної діяльності дозволяє також стверджувати про необхідність внесення змін до чинного цивільного законодавства в частині спадкування прав інтелектуальної власності, а також розробки методологічного апарату для нотаріату для оформлення ОПВ у складі спадщини.

Залишається й низка проблем, пов'язаних із оцінкою прав інтелектуальної власності та обліком договорів у фінансовій звітності. Для значної частини

підприємств не є характерним постановка прав інтелектуальної власності на баланс, також підприємства не здійснюють бухгалтерський та податковий облік ОПВ. Обумовлюється це, в першу чергу, відсутністю у представників бізнесу кваліфікацій та знань із даного напрямку та нерозумінням перспектив роботи з нематеріальними активами. Згідно з міжнародними стандартами (МСФЗ, П(С)БО), ОПВ можна визнати активом, якщо він приносить економічні вигоди та його вартість можна достовірно оцінити. Складним є процес амортизації ОПВ, оскільки податкове законодавство України не завжди дозволяє враховувати цю амортизацію для зменшення оподаткованого прибутку.

Також потребує удосконалення адаптація системи бухгалтерського обліку та оподаткування ОПВ; поглиблення модернізації методології та системи бухгалтерського обліку в інформаційному забезпеченні галузевого та загального управління; усунення розбіжностей між національними та міжнародними стандартами в частині процедури ідентифікації нематеріальних активів, критеріїв їх контролю, майбутньої економічної вигоди, обмежень щодо вирахування витрат, які враховуються при визначенні бази оподаткування тощо; введення форм статистичної звітності щодо обліку та використання нематеріальних активів; узгодження звітності на рівні органів державного управління. Доцільним є внесення змін до національного законодавства з бухгалтерського обліку, що стосується нематеріальних активів, та до консолідованої фінансової звітності, зокрема внесення змін до положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи».

З огляду на недосконалість системи оподаткування нематеріальних активів, виникає необхідність в уніфікації термінологічного апарату законодавства у сфері інтелектуальної власності та оподаткування нематеріальних активів. Існуюча система не містить чітких положень щодо визнання витрат на створення, придбання та комерціалізацію ОПВ для цілей податкового обліку, що ускладнює їх відображення у фінансовій звітності підприємств. Водночас наявні підходи до податкового контролю операцій з нематеріальними активами не враховують специфіку оцінки та обліку ОПВ, що може призводити до правової невизначеності під час податкових перевірок.

Наявні положення податкового законодавства не повною мірою забезпечують реалізацію міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування у сфері інтелектуальної власності, що ускладнює фінансові розрахунки між українськими підприємствами та нерезидентами. Податки на роялті можуть створювати додаткове фінансове навантаження на суб'єктів господарювання, які використовують ліцензійні угоди для придбання прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Досягнення Стратегічної цілі 15 передбачається шляхом виконання таких завдань:

внесення змін до Цивільного кодексу України в процесі рекодифікації з метою удосконалення цивільної оборотоздатності майнових прав інтелектуальної власності;

проведення моніторингу (дослідження) серед основних учасників ринку у сфері інтелектуальної власності щодо зацікавленості у страховому продукті;

запровадження у перспективі добровільного страхування у сфері інтелектуальної власності з охопленням залежно від страхового продукту наступними видами страхування:

(і) страхування відповідальності порушення майнових прав інтелектуальної власності перед третіми особами;

(ii) страхування фінансових ризиків порушення договірних зобов'язань щодо майнових прав інтелектуальної власності;

(iii) страхування судових витрат у спорах, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності;

проведення інформаційних заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності щодо переваг страхових продуктів у сфері інтелектуальної власності;

внесення змін до чинного законодавства з метою врегулювання питання щодо використання майнових прав інтелектуальної власності як об'єкту застави;

внесення змін до Цивільного кодексу України з метою удосконалення порядку спадкування майнових прав інтелектуальної власності;

розробка методичних рекомендацій з питань спадкування майнових прав інтелектуальної власності;

внесення змін до національних стандартів з оцінки прав ІВ, з урахуванням міжнародних стандартів оцінки, з метою вдосконалення визначення вартості ОПІВ, запровадження єдиної термінології і класифікації вартості;

проведення уніфікації термінології у чинному законодавстві України, що стосується збитків та шкоди, з метою удосконалення захисту прав ІВ;

внесення змін до національного законодавства з метою усунення розбіжностей між національними та міжнародними стандартами з бухгалтерського обліку та фінансової звітності в частині процедур ідентифікації нематеріальних активів, критеріїв їх контролю, майбутньої економічної вигоди, обмежень щодо вирахування витрат, які враховуються при визначенні бази оподаткування тощо;

забезпечення поновлення та ведення Державною службою статистики України форм статистичної звітності стосовно розробки, придбання та використання в економіці різних видів ОПІВ, укладання ліцензійних договорів та іншої статистичної інформації у розрізі інтелектуальної власності та трансферу технологій;

запровадження методології рейтингування ЗВО та НУ щодо постановки на баланс ОПІВ;

запровадження пілотного проєкту щодо надання ваучера для ЗВО, НУ на проведення оцінки вартості майнових прав на ІВ;

проведення уніфікації термінології у спеціальному законодавстві у сфері інтелектуальної власності та податковому законодавстві («авторська винагорода», «роялті», «паушальний платіж», «інтелектуальні активи» тощо);

здійснення заходів щодо удосконалення методології формування бази оподаткування податком на прибуток (із встановленням обмежень щодо врахування витрат) з урахуванням витрат на створення та комерціалізацію ОПІВ;

усунення подвійного оподаткування при здійсненні сплати роялті за ліцензійними угодами;

визначення єдиної ставки роялті з метою уніфікації податкового навантаження для оподаткування доходів фізичних осіб – отримувачів пасивних доходів;

розробка методики перевірки податковими органами: використання ОПІВ платниками податків; процедур набуття та оцінки нематеріальних активів.

Стратегічна ціль 16. Комерціалізація прав інтелектуальної власності державним сектором економіки та секторами вищої освіти й науки

Попри наявність значного наукового потенціалу, процеси комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності у державному секторі економіки та секторах вищої освіти і науки залишаються недостатньо розвиненими та не відповідають

сучасним ринковим викликам. Існуюча інноваційна інфраструктура лише частково забезпечує ефективне управління правами на об'єкти інтелектуальної власності, фінансування інноваційної діяльності та підтримку трансферу технологій, що значно уповільнює процес впровадження наукових розробок у реальний сектор економіки.

Сьогоднішній стан справ характеризується тим, що існує брак державного фінансування, який об'єктивно обумовлений повномасштабною війною, що триває, відповідно низьким рівнем фінансової забезпеченості економіки за рахунок внутрішніх ресурсів та наявністю інших життєво важливих пріоритетів бюджетних витрат; відсутність підприємницьких навичок у працівників закладів освіти і наукових установ, що перешкоджає залученню грантового фінансування; недостатня кількість фахівців, які покращують та прискорюють процедуру комерціалізації прав на ОІВ; складнощі при вирішенні питань виплати винагороди, розподілу майнових прав інтелектуальної власності між роботодавцем та працівником на створені останнім об'єкти права інтелектуальної власності, інноваційний продукт (інноваційну продукцію) тощо.

Натомість, як засвідчує досвід провідних інноваційних університетів та наукових центрів світу, зазвичай саме державне фінансування є основним джерелом фінансування досліджень. Поряд із цим у найбільш стійких інноваційних екосистемах суттєву частку в структурі надходжень займає фінансування досліджень з боку промисловості. Відповідно, країни спрямовують свої політики на інструменти, що полегшують взаємодію промисловості та університетів, які включаються, зокрема податкові стимули, фінансовані програми відрядження (дослідників у промисловість і навпаки), партнерства з трансферу досліджень, такі як британський КТР (<https://iuk-ktr.org.uk/>), центри зниження технологічних ризиків, такі як перуанський CITES або британська система Catapult (<https://catapult.org.uk/>) тощо.

Відтак, для активізації процесів комерціалізації інтелектуальної власності в Україні необхідно посилювати інноваційну інфраструктуру, створювати нові інструменти державно-приватного партнерства та розвивати різні інституції, які б об'єднували заклади вищої освіти, наукові установи, бізнес-спільноту та державу. Важливим напрямом є удосконалення законодавчої бази, зокрема спрощення процедур укладання ліцензійних угод та запровадження ефективних механізмів державної підтримки для університетів та наукових установ.

Необхідно також зміцнювати кадровий потенціал шляхом запровадження програм підготовки фахівців з комерціалізації інтелектуальної власності, трансферу технологій, розвитку національної платформи для навчання та обміну досвідом, а також надання комплексної інформаційно-консультаційної підтримки винахідникам та інноваторам.

Доцільним є й запровадження в Україні системи вимірювання та діагностики інноваційної діяльності університетів та науково-дослідних установ, яка дає не лише статистичні показники, але й визначає, наприклад, конкретний внесок у розвиток реальних секторів економіки.

Досягнення Стратегічної цілі 16 передбачається шляхом виконання таких завдань:

забезпечення впровадження політики інтелектуальної власності в суб'єктах державного сектора (які працюють з результатами інтелектуальної, творчої, інноваційної діяльності), а також секторах вищої освіти та науки;

проведення ідентифікації послуг, спрямованих на комерціалізацію прав на ОІВ та здійснення трансферу технологій, які суб'єкти державного сектора та секторів вищої освіти та науки не мають змоги покрити самостійно;

забезпечення інформаційно-консультаційної підтримки винахідникам та інноваторам з питань комерціалізації прав на ОІВ та трансферу технологій;

проведення ідентифікації створених розробок, створення портфоліо комерційно-придатних розробок та технологій, а також онлайн-каталогу таких розробок та технологій для широкого кола осіб.

Стратегічна ціль 17. Запровадження інструментів для підвищення рівня комерціалізації прав інтелектуальної власності підприємницьким сектором

На сьогоднішній день спостерігається певний розрив між потенціалом, який інтелектуальна власність може дати підприємницькому сектору, та її реальним використанням. Загалом, в країні поки не сформувалася достатня культура комерціалізації прав на ОІВ, особливо серед МСП, які не завжди усвідомлюють, як інтелектуальні активи можуть стати джерелом додаткових доходів, підвищити конкурентоспроможність і сприяти розвитку бізнесу. Нерідко бізнеси не звертають увагу на реєстрацію прав на свої розробки, що, в свою чергу, веде до неефективного їх використання і витрат на розробки, які не захищені на ринку.

Результати спільного дослідження «Права інтелектуальної власності та ефективність фірм у Європейському Союзі»⁵⁴, проведеного Європейським патентним відомством та Відомством з інтелектуальної власності ЄС, продемонстрували, що реєстрація прав інтелектуальної власності безпосередньо сприяє зростанню доходів підприємств, підвищенню заробітної плати працівників та посиленню конкурентоспроможності бізнесу. Дослідження, ґрунтоване на даних 119 000 фірм у 27 країнах-членах ЄС за десятирічний період (2013-2022), демонструє, що компанії, які володіють ПІВ, працюють значно успішніше, ніж ті, які не мають таких прав. Зокрема, малі та середні підприємства, які володіють ІР правами, отримують на 44% вищий дохід на одного працівника, ніж їхні конкуренти без таких прав.

На підставі узагальнення практик країн-членів ВОІВ пропонує ряд дієвих інструментів ІВ, спрямованих на розвиток бізнесу, зокрема сектору МСП, посилення інноваційної діяльності. Прикладами можуть бути публікації серії національних стратегій в сфері ІВ, в яких у фокусі уваги питання обміну знаннями та передачі технологій, малого та середнього підприємництва.

Потребують запровадження механізми, які стимулюють український бізнес створювати, охороняти, комерціалізувати права на ОІВ та здійснювати трансфер технологій в Україні та за кордоном, зокрема завдяки наявним пільгам та стимулам. Водночас, критично важливим є забезпечення достатньої кількості кваліфікованих фахівців, здатних ефективно підтримувати комерціалізацію прав на ОІВ і трансфер технологій, що дозволить підприємницькому сектору повною мірою використовувати потенціал інтелектуальних активів для розвитку та конкурентоспроможності на ринку.

⁵⁴Intellectual property rights and firm performance in the European Union. Firm-level analysis report, January 2025.
https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2025_IPRs_firm_performance_in_the_EU/IPRs_firm_performance_in_the_EU_FullIR_en.pdf

Окремим викликом залишається обмежений доступ українських інноваційних компаній до міжнародних ринків та інвестиційних ресурсів. Відсутність дієвих програм з підтримки експорту технологій, слабка інтеграція у міжнародні мережі технологічного трансферу та низька участь українських компаній у міжнародних грантових програмах обмежують їхні можливості щодо масштабування бізнесу та залучення стратегічних партнерів.

Стратегічно важливим є орієнтир на розробку, запровадження простого та функціонального доступу до таких послуг – створення та впровадження онлайн-платформи «4IN» з функцією «єдиного вікна» для винахідника та інноватора, де об'єднано послуги з комерціалізації прав на ОІВ та трансферу технологій та забезпечення функціонування вебпорталу з інформацією про можливості інвестувати в інновації та ведення національного календаря подій для взаємодії інноваторів та інвесторів, створення платформи трансферу технологій (IP Marketplace) з використанням інструментів штучного інтелекту.

Досягнення Стратегічної цілі 17 передбачається шляхом виконання таких завдань:

розробка та впровадження стратегій управління інтелектуальною власністю підприємницьким сектором;

проведення ідентифікації послуг, спрямованих на комерціалізацію прав на ОІВ та здійснення трансферу технологій, які необхідні підприємницькому сектору;

забезпечення надання бізнесу широкого спектру послуг з питань комерціалізації прав на ОІВ та трансферу технологій (в тому числі, патентний ландшафт, патентно-кон'юнктурні дослідження, аналіз ринку, патентні та маркетингові дослідження, оцінка прав на об'єкти інтелектуальної власності, PRO-менеджмент тощо);

створення та впровадження модуля з комерціалізації прав на ОІВ та трансферу технологій в веб-порталі УКРНОІВІ, в тому числі з інструментами інвестування в інновації, ведення національного календаря подій для взаємодії інноваторів та інвесторів, платформою трансферу технологій (IP Marketplace), з використанням інструментів штучного інтелекту;

впровадження регіональних програм підтримки патентування розробок українських інноваторів;

створення інформаційної продукції у засобах масової інформації, спрямованої на популяризацію науково-технічних і технологічних досягнень в Україні і світі та успішного досвіду підприємств і підприємців, які вже стали на шлях інновацій і виробляють високотехнологічну продукцію з високою доданою вартістю.

Стратегічна ціль 18. Підтримка інструментами інтелектуальної власності розвитку сфери національної безпеки та оборони

Правове поле України щодо набуття, здійснення, розпоряджання, комерціалізації та захисту прав інтелектуальної власності у сферах національної безпеки і оборони в цілому та оборонно-промислового комплексу зокрема потребує удосконалення шляхом модернізації та вміщення механізмів, які дозволяють задовольнити потреби сектору безпеки і оборони, особливо в контексті міжнародного співробітництва; запровадження специфічних правил регулювання відносин щодо ліцензування, передачі технологій та комерціалізації; усунення бар'єрів для комерціалізації

розробок національних виробників; механізмів справедливого розподілу прибутків; нівелювання ризиків неконтрольованого витоку технологій та інтелектуальної власності в процесі співробітництва; запровадження програм фінансування внутрішніх досліджень і розробок; впровадження ефективних механізмів мотивування авторів і винахідників.

Законодавство України має забезпечувати ефективні правові механізми набуття, здійснення, розпоряджання, комерціалізації та захисту прав інтелектуальної власності у сферах національної безпеки і оборони та відповідати стандартам Європейського Союзу та НАТО.

Також вимагає впровадження та реалізації політика управління інтелектуальною власністю в оборонно-промисловому комплексі, з урахуванням специфіки суб'єктного складу сфери та визначених завдань.

Досягнення Стратегічної цілі 18 передбачається шляхом виконання таких завдань:

вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо управління ОПВ, які належать державі, а саме тими, що створюються під час здійснення оборонних закупівель;

врегулювання на законодавчому рівні питань належності, охорони та захисту прав інтелектуальної власності при державно-приватному партнерстві та трансфері технологій в сферах національної безпеки і оборони;

забезпечення дієвих механізмів правозастосування та контролю за реалізацією унормованих вимог у сфері інтелектуальної власності, адаптованих до стандартів НАТО, зокрема: визначення кола суб'єктів, відповідальних за організацію та забезпечення їх виконання, механізмів контролю за їх реалізацією; розмежування повноважень між визначеними суб'єктами; запровадження моделей невідвотної та гарантованої юридичної відповідальності за невиконання вимог та приписів законодавства щодо охорони та здійснення прав інтелектуальної власності;

сприяння активному розвитку системи управління інтелектуальною власністю в системі Міноборони, посилення ефективності створеного у складі апарату Міноборони структурного підрозділу з питань інтелектуальної власності;

сприяння впровадженню успішних практик створення та функціонування структурних підрозділів з питань інтелектуальної власності в усіх складових сектору безпеки і оборони;

впровадження збалансованої та ефективної політики управління інтелектуальною власністю усіма складовими сектору безпеки і оборони, з ключовою роллю Міноборони;

розробка та впровадження методичних рекомендації з реалізації політики управління інтелектуальною власністю в оборонно-промисловому комплексі;

створення та наповнення єдиної інформаційної бази науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, результатів інтелектуальної діяльності та технологій військового, спеціального і подвійного призначення, конструкторської документації на продукцію військового призначення.

Стратегічна ціль 19. Подальше впровадження правових механізмів інтелектуальної власності для досягнення балансу інтересів у сфері охорони здоров'я

Існує потреба в подальшому удосконаленні законодавства України у сфері інтелектуальної власності та лікарських засобів з метою забезпечення ефективних правових механізмів доступу до критично необхідних ліків, балансу інтересів у сфері виробництва лікарських засобів та відповідності стандартам Європейського Союзу, з урахуванням викликів війни та післявоєнної відбудови.

Правове поле України у сфері інтелектуальної власності та лікарських засобів потребує наповнення положеннями, які повноцінно враховуватимуть: Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (стаття 73), Директиву Європейського парламенту і Ради № 2001/83/ЄС від 06.11.2001 про Кодекс Співтовариства щодо лікарських засобів, призначених для застосування людиною, Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради № 469/2009 від 06.05.2009 про сертифікат додаткової охорони на лікарські засоби, Регламент (ЄС) Європейського парламенту та Ради ЄС № 1610/96 від 23.07.1996 про запровадження сертифіката додаткового захисту для засобів захисту рослин, Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради № 2019/933 від 20.05.2019 про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 469/2009 про сертифікат додаткової охорони на лікарські засоби, зокрема щодо: (i) виключення патентної ув'язки як складової процедури реєстрації лікарських засобів, (ii) уточнення критеріїв патентоздатності винаходів у сфері фармації з урахуванням європейських практик та рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та Програми розвитку ООН (ПРООН), (iii) уточнення правового режиму винятку Болар відповідно до рекомендацій Європейської Комісії, (iv) ефективного механізму видачі сертифікатів додаткової охорони з урахуванням практики Європейського Суду Справедливості, (v) розширення можливостей примусового ліцензування, (vi) запровадження паралельного імпорту лікарських засобів, (vii) імплементації правового механізму виключень з питань безпеки відповідно до Угоди ТРІПС.

Досягнення Стратегічної цілі 19 передбачається шляхом виконання таких завдань:

внесення змін до законів України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» та «Про лікарські засоби» й відповідних підзаконних актів;

удосконалення правил експертизи заявок на винаходи, які стосуються лікарських засобів, з урахуванням європейських практик, а також рекомендацій ВООЗ та ПРООН;

удосконалення порядку видачі сертифікатів додаткової охорони винаходів, які стосуються лікарських засобів, засобів захисту тварин та рослин;

вдосконалення правового механізму примусового ліцензування.

Стратегічна ціль 20. Удосконалення правової охорони сортів рослин. Розвиток й підтримка селекційної діяльності

Потребує подальшої гармонізації державна політика щодо використання сортів рослин у підприємницькій діяльності відповідно до вимог ЄС та міжнародної практики.

У 2023 році закони України «Про охорону прав на сорти рослин» та «Про насіння і садивний матеріал» були приведені у відповідність із положеннями законодавства ЄС. Згідно з законодавством можуть набуватися такі права на сорт рослин: особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт, що засвідчуються державною реєстрацією; майнові права ІВ на сорт, що засвідчуються патентом на сорт рослин; майнове право на поширення сорту, що засвідчується державною реєстрацією. Зазначені права на сорт набуваються заявником шляхом подання заявки до Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) з метою набуття прав на сорт, для якого ухвалена назва та який відповідає умовам та критеріям, визначеним Законом України «Про охорону прав на сорти рослин».

Мінагрополітики, окрім формування та реалізації державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин, здійснює прийом та реєстрацію заявок на сорт рослин, розглядає заявки або передає їх на розгляд Українському інституту експертизи сортів рослин (УІЕСР). Міністерство готує і направляє заявнику повідомлення про прийняття заявки на сорт до розгляду, ввезення дослідних зразків сорту для цілей кваліфікаційної експертизи сорту та офіційного зразка, висновок про ухвалення назви. За результатами експертного висновку за заявкою на сорт Мінагрополітики приймає рішення про державну реєстрацію прав на сорт та/або державну реєстрацію сорту або про відмову у державній реєстрації прав на сорт та/або у державній реєстрації сорту, вносить відомості про сорти рослин до Реєстру заявок, Державного реєстру патентів на сорти рослин, Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Після державної реєстрації сорту Мінагрополітики оформлює та видає патенти на сорти рослин, свідоцтва про авторство на сорти рослин, свідоцтва про державну реєстрацію сортів рослин та опубліковує відповідні відомості про сорти рослин в офіційному виданні. Окрім того Мінагрополітики веде Державні реєстри – суб'єктів насінництва та розсадництва та сертифікатів на насіння та садивний матеріал.

Зі свого боку УІЕСР розглядає заявки, проводить кваліфікаційну експертизу сорту, яка включає комплекс польових і лабораторних досліджень з метою встановлення відмінності, однорідності та стабільності сорту (ВОС) і, у випадках, встановлених Законом про сорти, показників придатності сорту для поширення в Україні (ПСП), необхідних для підготовки експертного висновку за заявкою на сорт.

З метою покращення якості посівного матеріалу має відбутися підвищення технологічності та якості проведення експертизи сорту з врахуванням змін та оновлень у селекції та напрямків використання сортів. Потребує удосконалення регулювання процесуального порядку проведення експертизи сорту із розширенням прав заявника; встановлення підзвітності суб'єктів, залучених до механізму виконання функцій експертизи заявки, умов взаємодії з заявниками, аудиту експертизи.

Потребує забезпечення відповідності організаційної структури та кадрового ресурсу у компетентному органі (Мінагрополітики) для виконання функцій з охорони прав на сорти рослин як базової складової механізму державного управління у цій сфері.

Вимагає подальшої цифровізації процес охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Усі державні реєстри також не діджиталізовані належним чином, враховуючи, що представлення даних усіх реєстрів здійснюється з використанням електронних таблиць із розширенням XLS у форматі файлу Excel. В той же час для правомірного придбання посадкового матеріалу підприємцям необхідно перевірити інформацію про наявність вибраного сорту насіння або саджанців в державному Реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, перевірити, чи включений продавець до державного Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва, перевірити у державному Реєстрі сертифікатів на насіння та садивний матеріал, чи дійсно на партію товару, яку купує, були видані сертифікати якості, які є дійсними на всій території України, перевірити інформацію щодо майнових прав ІВ на нові сорти рослин у державному Реєстрі патентів на сорти рослин.

Значною проблемою залишається простежуваність правомірного обігу посадкового матеріалу Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужбою). Увага державного контролю зосереджена на офіційних виробниках, натомість суб'єкти, які відсутні у державних реєстрах Мінагрополітики, не підпадають під таке регулювання, а тому на ринку обігу посадкового матеріалу наявні неконтрольовані продажі, зокрема онлайн-торгівля нелегальним посадковим матеріалом за заниженими цінами.

Також в Україні, не дивлячись на наявність положень Цивільного кодексу України, що набув чинності з 2004 року, досі відсутній механізм правової охорони порід тварин як об'єктів права інтелектуальної власності. Відповідно, вимагає удосконалення механізм забезпечення правової охорони порід тварин як об'єктів права інтелектуальної власності шляхом створення законодавчих, інституційних та правозастосовних механізмів.

Має бути забезпечено сприяння механізмами інтелектуальної власності розвитку виробництва на промисловій основі та відновленню роботи великих тваринницьких комплексів із впровадженням інновацій; охоплення селекційно-племінною роботою особистих селянських та фермерських господарств.

Досягнення Стратегічної цілі 20 передбачається шляхом виконання таких завдань:

удосконалення інституційного забезпечення правової охорони сортів рослин та селекційної діяльності;

забезпечення цифровізації державної реєстрації прав інтелектуальної власності на сорти рослин та прав на поширення сортів рослин;

діджиталізація роботи державних реєстрів у сфері охорони сортів рослин;

удосконалення законодавчих норм, які забезпечать простежуваність правомірного обігу посадкового матеріалу в Україні для державного контролю Держспоживслужбою усіх наявних пропозицій посадкового матеріалу та дотримання законодавства про охорону прав ІВ на сорти рослин суб'єктами господарювання (фермерами);

створення при компетентному органі Експертно-апеляційної комісії, до завдань якої віднести розгляд питань: (i) щодо оскарження заявником окремих дій та документів в межах експертизи сорту; (ii) аналіз (з огляду на скарги) та надання пропозицій щодо оптимізації експертизи та її управління Компетентним органом; (iii) моніторинг виконання експертизи та постійного аудиту як систематично документально оформленого процесу перевірки об'єктивно одержуваних і оцінюваних даних;

закріплення на рівні спеціального законодавства правової охорони порід тварин як об'єктів права інтелектуальної власності згідно з Цивільним кодексом України;

забезпечення ідентифікації племінних тварин за типом, а також здійснення контролю за достовірністю обліку;

розв'язання проблеми використання для відтворення маточного поголів'я сільськогосподарських тварин племінних ресурсів низької генетичної якості, а в деяких випадках – невідомого походження;

створення інформаційної бази об'єктів права інтелектуальної власності у галузі племінної справи;

належне фінансове забезпечення заходів із збереження генофонду існуючих, локальних і зникаючих вітчизняних порід;

впровадження у виробництво достовірних науково-технічних та інноваційних досягнень з питань генетики і селекції тварин.

Стратегічна ціль 21. Збереження та охорона в Україні генетичних ресурсів, традиційних знань та традиційних виражень культури

Корінні народи володіють унікальними знаннями, традиціями та культурною спадщиною, які становлять значний інтерес у сфері інтелектуальної власності, однак їхній доступ до механізмів захисту та комерціалізації цих активів залишається обмеженим через низку юридичних, економічних та політичних бар'єрів. Враховуючи сучасні виклики, особливо в контексті російської агресії та незаконного використання культурного надбання російською федерацією, залучення корінних народів до сфери ІВ набуває особливої ваги.

Корінними народами України, що сформувались на території Кримського півострову, є кримські татари, караїми та кримчаки. Важливо зазначити, що в контексті корінних народів слід розуміти не лише Крим, оскільки окупація російською федерацією спіткала кримських татар і на інших територіях – відповідно до результатів дослідження «Становище національних меншин (спільнот) і корінних народів під окупацією російської федерації» Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, кримські татари також зосереджені в інших, наразі тимчасово окупованих регіонах, зокрема: Новоолексіївка, Рикове, Щасливцево, Партизани Генічеського району Херсонської області; Новотроїцький район Херсонської області; Макіївка, Мирноград Донецької області; Антрацит Луганської області⁵⁵.

Незважаючи на існування низки міжнародних норм, таких як Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003) та Декларації ООН про права корінних народів (2007), багато аспектів традиційних знань корінних

⁵⁵ Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Національні меншини (спільноти) і корінні народи в окупації: боротьба за виживання. Київ, 2023. 31 с. URL: https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Дослідження_Національні_меншини_спільноти_і_корінні_народи_в_окупації.pdf

народів залишаються без належного правового захисту. Отже, необхідно розробити спеціальні правові механізми, що дозволять корінним народам реєструвати свої знання як об'єкти ІВ та отримувати компенсацію за їх комерційне використання.

На сьогоднішній день в межах Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України було створено Інвентар культури корінних народів, до якого наразі входять п'ять елементів: (1) Кримськотатарський орнамент «Орьнек» та знання про нього; (2) Культура приготування традиційних страв кримських татар «чіберек» та «янтик»; (3) Традиційний танець кримських татар «Агир ава ве Кайтарма»; (4) Кавова традиція кримських татар; (5) Традиція приготування караїмських м'ясних пиріжків «ет аяклак».

До нематеріальної спадщини ЮНЕСКО внесено лише «Орьнек». Примітно, що Міністерство культури та стратегічних комунікацій розробило реєстр нерухомого майна «єПам'ятка», який станом на січень 2025 року включає 105 255 об'єктів культури, який наразі не містить жодного об'єкта з Автономної Республіки Крим. Повідомляється, що реєстр почне повноцінно працювати після внесення обласними адміністраціями даних про понад 150 тисяч об'єктів. Цілком зрозуміло, що цей перелік не є вичерпним і на Україну сумісно з корінними народами чекає кропітка робота з аудиту культурної спадщини, а також боротьба за її відновлення, збереження та реєстрацію.

Окрім культових споруд та архітектурних пам'яток, варто приділити увагу й іншим аспектам культурної спадщини кримських татар, зокрема музичним інструментам, пісням, національному вбранню, живопису, національним стравам а також традиціям. Подібний підхід систематизації необхідно застосувати і до культурної спадщини караїмів та кримчаків.

Безперечним є те, що право корінних народів на їхню культурну спадщину має поважатися як державними, так і приватними компаніями та органами. Отже, правовий статус пам'яток, які наразі не належать корінним народам, але історично є їхньою культурною спадщиною, необхідно врегулювати на державному рівні. Потребують відновлення усі історичні назви Криму.

Також Україна має забезпечувати інституційну підтримку участі корінних народів у прийнятті рішень. Корінні народи повинні мати представництво (або робочі групи) в міжнародних організаціях, таких як ВОІВ, ЮНЕСКО, для захисту своїх інтересів у сфері ІВ. Це також дозволить підвищити роль корінних народів у міжнародному тиску на росію.

Сучасні технології дозволяють корінним народам самотійно популяризувати свою культуру, наприклад, через створення цифрових архівів традиційних знань або ж за підтримки держави – поширення знань через національні форуми, конференції, освітні курси та інші способи зв'язку.

У контексті захисту інтелектуальної власності варто також зазначити про українські ініціативи, які варто популяризувати та спонукати до розвитку. Однією з таких є «*Zincir. Ланцюг пам'яті*», що реалізовано у 2023 році задля міжкультурному діалогу представників різних етносів України та популяризації історії корінних народів⁵⁶. Можливо, вихід таких ініціатив на міжнародну арену, включно з підтримкою ВОІВ, зможе змінити становище корінних народів та дасть змогу усьому світові почути їхню історію.

⁵⁶ Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/540833-krimski-mitci-zasnuvali-proekt-zincirlancug-lanki-pamati-pro-so-vin-i-koli-zapuskaetsa/>

Договір ВОІВ про інтелектуальну власність, генетичні ресурси та пов'язані з ними традиційні знання було прийнято під час Дипломатичної конференції у травні 2024 року у Женеві. Він став першим договором ВОІВ, що розглядає взаємозв'язок між інтелектуальною власністю, генетичними ресурсами та традиційними знаннями і включає положення, які стосуються охорони прав корінних народів, а також місцевих громад. За результатами визначення рівня прогресу, досягнутого за півріччя, на Міжурядовому комітеті ВОІВ з інтелектуальної власності, генетичних ресурсів, традиційних знань та фольклору (IGC) було наголошено на необхідності застосування принципу інклюзивності, прозорості та науково-обґрунтованого підходу задля досягнення взаємоприйнятної результату в екосистемі інтелектуальної власності.

У контексті протидії російській агресії та її спробам привласнення культурних надбань інших народів, зокрема як українського, так і спадщини корінних народів – кримчаків, караїмів та кримських татар, роль IGC набуває особливого значення. Росія неодноразово намагалася легітимізувати окупацію українських територій через привласнення елементів культурної спадщини, таких як географічні зазначення та традиційні знання – наприклад, було вкрадено географічне зазначення «Мелітопольська черешня», через що українська урядова делегація вже робила заклики до Генеральної асамблеї ВОІВ щодо реакції на привласнення⁵⁷. На 47-й сесії IGC українська делегація закликала позбавити росію усіх можливостей користуватися перевагами або почестями від ВОІВ, підкреслюючи, що ця країна зловживає ресурсами організації для легітимізації окупації⁵⁸. Активна участь у діяльності IGC та співпраця з ВОІВ нададуть міжнародній спільноті можливість протидіяти спробам росії привласнити культурні надбання інших народів, забезпечуючи захист прав корінних спільнот та збереження їхньої унікальної спадщини.

Досягнення Стратегічної цілі 21 передбачається шляхом виконання таких завдань:

розробка питань, пов'язаних з генетичними ресурсами в контексті системи прав інтелектуальної власності, забезпечення доступу ВОІВ, згідно з практиками, що розробляються ВОІВ, до належної інформації про генетичні ресурси та відповідні традиційні знання й традиційні вираження культури;

проведення дослідження щодо доцільності запровадження в патентному законодавстві вимоги щодо розкриття інформації про генетичні ресурси та пов'язані з ними традиційні знання;

забезпечення узгодженості та зв'язку національного законодавства з міжнародними угодами, що стосуються охорони генетичних ресурсів, їх похідних та відповідних традиційних знань і традиційних виражень культури, що пов'язані з генетичними ресурсами, і стосуються інтелектуальної власності;

закріплення та реєстрація традиційних знань і культурної спадщини корінних народів;

⁵⁷ Українська урядова делегація закликає Генеральну Асамблею ВОІВ відреагувати на привласнення росією географічного зазначення «Мелітопольська черешня» – PRAVO.UA. *PRAVO.UA*.

URL: <https://pravo.ua/ukrainska-uriadova-delehatsiia-zaklykaie-heneralnu-asambleiu-voiv-vidreahuvaty-na-pryvlasnennia-rosiiei-hoehrafichnoho-zaznachennia-melitopolska-chereshnia/>

⁵⁸ Вимоги української делегації до WIPO щодо росії. IP офіс (UKPHOIBI) - IP Office (UANIPIO). URL: <https://nipo.gov.ua/ukrainska-delehatsiia-zasidannia-wipo-igc47/>.

вирішення питання щодо володіння, утримання, зберігання, використання та отримання прибутку корінними народами від їхніх об'єктів культурної спадщини;

популяризація культурної спадщини корінних народів через цифровізацію на державному рівні;

підвищення обізнаності та залученості корінних народів та місцевих громад в частині питань виявлення, відновлення, збереження та охорони генетичних ресурсів, традиційних знань та традиційних виражень культури;

розробка системи стимулів (економічних, організаційних, освітніх, культурних) виявлення, відновлення, збереження та охорони генетичних ресурсів, традиційних знань та традиційних виражень культури;

розробка інформаційних баз даних в НОІВ, які б систематизували інформацію про генетичні ресурси, традиційні знання та традиційні вираження культури;

розробка методичних рекомендацій в частині експертизи об'єктів інтелектуальної власності щодо роботи з інформацією, яка становить традиційні знання та традиційні вираження культури, а також інформації про генетичні ресурси, з базами даних, а також обміну патентною інформацією, з метою удосконалення процедур експертизи ОІВ і захисту прав ІВ;

включення питань про охорону генетичних ресурсів, традиційних знань та традиційних виражень культури до курсів з інтелектуальної власності;

підвищення інформованості суспільства про доцільність збереження та охорони генетичних ресурсів, традиційних знань та традиційних виражень культури.

Напрямок VI. Розвиток культури, підвищення обізнаності у сфері інтелектуальної власності

Стратегічна ціль 22. Розвиток в Україні культури інтелектуальної власності через освіту, підготовку кадрів та обізнаність у сфері інтелектуальної власності

Проблеми, пов'язані з дотриманням прав інтелектуальної власності, обумовлені насамперед низьким рівнем культури пересічних громадян з питань інтелектуальної власності, недостатнім рівнем правової обізнаності творців з питань інтелектуальної власності, окремими недоліками у функціонуванні механізму державної системи охорони прав інтелектуальної власності. Саме тому вкрай актуальними є питання, пов'язані з просвітницькою діяльністю, навчанням та підвищенням кваліфікацій у сфері інтелектуальної власності.

Таланти, творчі здібності та прояви креативності у сфері науки, літератури та мистецтва є основою для розбудови бренду Україна у світі. В Україні, особливо в умовах війни, інтелектуальна власність є основою для розробки та впровадження соціально важливих технологій, втілення креативних рішень в сфері оборонної промисловості, розбудови економіки, виходу на зовнішні ринки. Не зважаючи на воєнний стан, інноваційні та креативні рішення повинні базуватися на дотриманні прав інтелектуальної власності для запобігання можливим конфліктам щодо правомірності використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

В Україні також спостерігається низький рівень обізнаності та недостатнє залучення людського капіталу в інноваційну екосистему, особливо в частині володіння знаннями з питань інтелектуальної власності, інноваційної діяльності та

трансферу технологій. Відсутність систематичної підготовки та перепідготовки фахівців у цій сфері негативно впливає на здатність ефективно реалізовувати інноваційні проєкти та захищати об'єкти права інтелектуальної власності, створені суб'єктами інноваційної діяльності.

Сфера творчих рішень молодого покоління українців досить різноманітна і, звичайно, потребує набуття ними належних знань про те, що їх творіння треба охороняти від неправомірного використання, а вони, незважаючи на свій вік, нарівні з дорослими заслуговують на отримання гідної винагороди за створені результати інтелектуальної, творчої діяльності. За роки незалежності України фахівці у освітньому середовищі як серед науковців, так і серед посадових осіб Міністерства освіти і науки України неодноразово визнавали необхідність вивчення інтелектуальної власності як обов'язкової дисципліни у загальноосвітній школі. Навчальні програми у сфері інтелектуальної власності на цьому рівні повинні стати базовим щаблем на шляху опанування базовими правилами грамотності з питань інтелектуальної власності.

В умовах розвитку цифрового суспільства, поширення та повсякденного використання новітніх технологій, навчання повинно відповідати викликам та вимогам сьогодення. Одним із таких викликів є розробка та використання програмного забезпечення, штучного інтелекту та різноманітних технологій, робота з якими дозволить дитині завдяки опануванню навчальної програми набути навичок, які вкрай необхідні у сучасному цифровому суспільстві.

Для економіки України важливо створити належні умови для впровадження сучасних інноваційних рішень, для стимулювання та заохочення творців винагородою від комерційного використання результатів їх інтелектуальної власності. Війна, що триває в Україні, створила умови для переосмислення значення інтелектуальної власності пересічними громадянами. Саме під час війни суспільству було продемонстровано практичні кейси зі створення інтелектуальної власності, що впливають на технологічне забезпечення обороноздатності України.

Економічному та інноваційному розвитку має сприяти зміцнення кадрового потенціалу у сфері інтелектуальної власності. Це передбачає поширення курсів з інтелектуальної власності у складі бакалаврських або магістерських освітньо-професійних та освітньо-наукових програм у закладах вищої освіти. Враховуючи роль нематеріальних активів у розбудові економіки та формуванні ВВП країни, знання з інтелектуальної власності мають стати обов'язковим компонентом для програм бакалаврського/магістерського рівня усіх галузей знань. Питання з інтелектуальної власності мають бути включені до складу ЄДКІ та ЄВФІ, що є обов'язковими компонентами атестації для визначених спеціальностей. Має бути відновлено міждисциплінарний та міжгалузевий підхід при формуванні магістерських програм з інтелектуальної власності.

Підвищення рівня правової обізнаності та поглиблення знань у сфері інтелектуальної власності в цілому має сприяти дотриманню прав творців та підвищувати ефективність захисту прав інтелектуальної власності. Усвідомлення будь-якими особами необхідності отримання дозволів, правил оплатного використання інтелектуального продукту з комерційною метою є складовою правової культури та свідчить про високий рівень грамотності, обізнаності в питаннях інтелектуальної власності.

Крім того, відсутність програм підвищення кваліфікації у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій спричиняє дефіцит знань та навичок у науковців щодо процедури трансферу технологій, а у працівників підрозділів патентно-ліцензійної діяльності, інновацій, трансферу технологій – розуміння процесів управління інтелектуальною власністю. Недостатнім є рівень знань у сфері комерціалізації інтелектуальної власності, що обмежує можливості суб'єктів інноваційної екосистеми України, представників реальних секторів економіки, зокрема малого та середнього підприємництва, ефективно впроваджувати новітні технології.

Також спостерігається нестача фахівців у сфері менеджменту інноваційної діяльності, управління інтелектуальною власністю, професіоналів з інтелектуальної власності, маркетингу, експертів з трансферу технологій і бізнес-планування тощо. Це також призводить до неможливості винахідниками та інноваторами отримати якісні послуги щодо цих питань та, у свою чергу, створити і представити бізнесу свій інноваційний продукт.

Відсутність уніфікованих професійних стандартів, передбачених Законом України «Про освіту», які б враховували сучасні вимоги до знань та навичок у сфері створення та впровадження об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій, призводить до розриву між теоретичною підготовкою фахівців та їх практичними потребами в умовах динамічних ринкових змін. При тому, що існує розгалужена міжнародна практика в частині заохочення дослідників, фахівців з інтелектуальної власності та трансферу технологій. Відповідні узагальнені підходи напрацьовані й на рівні ВОІВ, яка випустила у 2024 році публікацію «Стимули у сфері передачі технологій: Посібник із заохочення, визнання та винагороди дослідників і фахівців»⁵⁹.

Тобто нагальною є популяризація в країні інформації, пов'язаної з дотриманням прав ІВ, їх охорони та комерціалізації з метою соціального, культурного та економічного розвитку України. Наразі майже всі верстви населення, незалежно від віку (за виключенням осіб, що цілеспрямовано отримують освіту в сфері ІВ або надають послуги та здійснюють професійну діяльність у сфері ІВ) не володіють знаннями, необхідними для розуміння особливостей охорони їх творчих продуктів. Відтак, в епоху рушійних змін та перетворень, саме сфера інтелектуальної власності потребує оновлення, метою якого є розробка та впровадження національної програми навчання інтелектуальній власності впродовж життя як складової ефективної системи охорони інтелектуальної власності.

Потребує запровадження концепція освіти – навчання впродовж життя охороні прав інтелектуальної власності та мистецтву їх комерціалізації. У процесі розробки та впровадження національної програми навчання інтелектуальній власності впродовж життя важливо орієнтуватися на декілька напрямків: (1) неформальна освіта, яка дозволить опанувати основами грамотності у сфері інтелектуальної власності у будь-якому віці, з будь-якою базовою освітою, з будь-якого напрямку, що зацікавить пересічного споживача; (2) короткострокові програми підготовки, просвітницькі кампанії та матеріали науково-популярного характеру можуть стати затребуваними для пересічних громадян та представників окремих видів інноваційної діяльності та креативних професій.

⁵⁹ Incentives in Technology Transfer A guide to encourage, recognize and reward researchers and professionals. WIPO. 2024. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2002-en-incentives-in-technology-transfer.pdf>.

Задля досягнення мети (популяризація інтелектуальної власності) ринок сучасних освітніх послуг повинен орієнтуватися на виклики та світові тенденції розвитку інтелектуальної власності та пропонувати різноманітні освітні програми з урахуванням вікової категорії, базових знань та потреб потенційних споживачів освітніх послуг (винахідники, представники креативних індустрій, пересічні громадяни-споживачі, тощо). Запровадження різноманітних курсів з підвищення кваліфікації та навчання бажаючих за спеціальними програмами з урахуванням їх базових знань, напрямку роботи та відповідних потреб є актуальною потребою сьогодення.

Адже брак масштабних просвітницьких кампаній обмежує розуміння суб'єктами інноваційної екосистеми, креативних індустрій, представниками малого і середнього підприємництва значущості комерціалізації інтелектуальної власності для економічного розвитку. Це негативно впливає на активність створення інноваційних та креативних продуктів та їх впровадження в економічний обіг.

Також культурна дипломатія, яку проводить Україна, має посилюватися можливостями та інструментами, що дає сфера інтелектуальної власності. Зокрема, це може бути через поширення інформації про розвиток регіонів України за рахунок посилення використання географічних зазначень як стосовно сільськогосподарського виробництва, вина та інших продуктів, так і щодо художніх промислів та ремесел. До предмета культурної дипломатії доцільно включити прояви інтелектуальної, творчої діяльності у різних напрямках. Наприклад, український балет – як в його історичній ретроспективі, так і в новаторських рішеннях, що підкріплюється інструментами захисту авторського права та суміжних прав. Просування інших креативних індустрій – музика, театр, образотворче мистецтво, фешн-індустрія тощо, посиляться за рахунок підкріплення їх інструментами охорони та захисту прав інтелектуальної власності та додадуть Україні статусності в сприйнятті її як держави, в якій діє високий рівень культури та поваги до творчості, а відтак – і до інтелектуальної власності.

Для України у 2019 році відкрилась можливість створення належних умов підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності та підвищення їх кваліфікації відповідно до міжнародних стандартів. Підписання Меморандуму між ВОІВ та Мінекономіки започаткувало заснування в Україні Академії інтелектуальної власності – Національного навчального центру з інтелектуальної власності у складі Національного органу інтелектуальної власності, функції якого покладені з 2022 року на УКРНОІВІ. Місія Академії полягає у популяризації знань про інтелектуальну та творчу діяльність, просвітницькій роботі з громадськістю у цих сферах та сприянні професійному розвитку фахівців у сфері ІВ. У 2023 році Академія завершила комплексну програму підготовки тренерів, отримавши офіційний статус партнера Академії ВОІВ. Академія ІВ може стати драйвером формування та реалізації національної програми навчання інтелектуальній власності впродовж життя в Україні.

Досягнення Стратегічної цілі 22 передбачається шляхом виконання таких завдань:

виховання культури інтелектуальної власності, сприяння можливостям навчання впродовж усього життя у сфері інтелектуальної власності з метою підвищення грамотності та поваги до прав інтелектуальної власності серед авторів та

громадськості, зокрема через діяльність Академії інтелектуальної власності у складі НОІВ;

забезпечення співробітництва Академії ІВ з суб'єктами освітньої та наукової діяльності задля ефективного розвитку системи знань у сфері інтелектуальної власності для всіх компонентів і рівнів освіти та посилення наукової та науково-дослідницької діяльності у сфері інтелектуальної власності;

забезпечення розробки та наповнення онлайн-платформи (сайту) освітніми матеріалами, зокрема, лекціями, навчальними та інформаційно-довідковими матеріалами з основ інтелектуальної власності;

забезпечення проведення вебінарів, тренінгових курсів, воркшопів, круглих столів та інших заходів з метою надання знань та навичок у сфері інтелектуальної власності, а також Всеукраїнських освітніх кампаній з популяризації інтелектуальної власності для різної цільової аудиторії за окремими тематичними напрямками;

забезпечення проведення освітніх заходів в закладах середньої загальної освіти, зокрема із застосуванням таких інструментів як: різноманітні креативні заняття, ігри, виклики, челенджі, конкурси; аудіо та відео-контент, анімаційні фільми; науково-популярна література для дітей, зокрема комікси, розмальовки, науково-популярні видання; просвітницькі кампанії, які в сукупності сприятимуть розвитку креативності та отриманню базових уявлень про творчість, інтелектуальну діяльність, її результати та їх охорону;

розробка методичних матеріалів з методики викладання права інтелектуальної власності, а також для впровадження основ інтелектуальної власності у різні навчальні дисципліни для викладачів закладів середньої, професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти;

розробка типових навчальних програм з інтелектуальної власності для закладів середньої, професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти;

відновлення викладання навчальної дисципліни з інтелектуальної власності у складі відповідних освітніх компонентів;

включення питань з інтелектуальної власності до складу ЄДКІ та ЄВФІ, що є обов'язковими компонентами атестації для визначених спеціальностей;

подальше впровадження закладами вищої освіти України освітньо-професійних або освітньо-наукових програм для підготовки магістрів з інтелектуальної власності в рамках спеціальностей Менеджмент (D3), Публічне управління та адміністрування (D4), Право (D8); запровадження магістерських програм з інтелектуальної власності в рамках міждисциплінарних освітніх програм в межах однієї галузі (XX88) та міждисциплінарних міжгалузевих освітніх програм (XX88, XYZ88);

відкриття спільних магістерських програм з інтелектуальної власності з іноземними партнерами, у тому числі європейськими та міжнародними організаціями;

забезпечення розробки програм та проведення тренінгів з підвищення кваліфікацій у сфері інтелектуальної власності різної професійної аудиторії, зокрема представників органів державної та місцевої виконавчої влади, правоохоронних органів, органів судової влади, сектору креативних індустрій, інноваційної екосистеми, представників у справах інтелектуальної власності, фахівців з інтелектуальної власності, інноваційного менеджменту та трансферу технологій, представників закладів освіти;

посилення наукової та науково-дослідницької діяльності у сфері інтелектуальної власності, інновацій, комерціалізації та трансферу технологій;

посилення просування культурної дипломатії України інструментами інтелектуальної власності, як в частині виробників продуктів та народних промислів, ремесел, що охороняються географічними зазначеннями, так і українського балету, музики, театру, образотворчого мистецтва, фенш-індустрії тощо з посиленням інструментами охорони й захисту прав інтелектуальної власності;

проведення масштабних просвітницьких кампаній з питань комерціалізації інтелектуальної власності для реальних секторів економіки, суб'єктів інноваційної екосистеми України, а також сфер національної безпеки і оборони;

розробка програм підготовки та перепідготовки за державним замовленням фахівців з питань інтелектуальної власності, інновацій та трансферу технологій для органів державної влади та закладів освіти, науки, культури державної форми власності;

проведення зрізу аналізу знань, вмінь та навичок працівників підрозділів патентно-ліцензійної, інноваційної діяльності, трансферу технологій закладів вищої освіти та наукових установ, підготовка переліку мінімальних вимог до працівників, які обіймають такі посади;

розробка змін до професійних стандартів, передбачених Законом України «Про освіту», щодо набуття знань та навичок, необхідних для створення та впровадження об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій.

Очікувані результати реалізації Стратегії

Реалізація цієї Стратегії дасть змогу Україні зробити економічний стрибок за рахунок створення інноваційних продуктів, товарів і послуг, а також розвитку креативних секторів та просування їх на міжнародні ринки. При цьому Україна повинна стати регіональним лідером і драйвером інновацій у Європейському Союзі, використовуючи експортний потенціал своїх технологічних продуктів.

Крім того, Україна має бути країною з потужною цифровою економікою, яка гарантує сталий розвиток підприємництву, з працюючими оцифрованими державними сервісами у сфері інтелектуальної власності, що забезпечують доступ до високого рівня життя та інтелектуальної, творчої діяльності, а також мінімальний ризик проявів корупційних ризиків на будь-якому рівні. Реалізація цієї Стратегії створить умови для забезпечення інклюзивності, розвитку безбар'єрної системи надання послуг у сфері охорони прав інтелектуальної власності, розв'язання проблематики підвищення інвестиційної привабливості України як країни, в якій поважають та цінують інтелектуальну власність.

Індикатори результативності для оцінювання прогресу реалізації Стратегії:

1. Індикатори, пов'язані з розвитком національної системи інтелектуальної власності та генерацією об'єктів права інтелектуальної власності:

рівень наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності;

кількість заявок від національних, іноземних заявників та отриманих ними охоронних документів за видами ОПІВ;

кількість охоронних документів, що підтримуються у силі за видами ОПІВ;
кількість охоронних документів, що припинили чинність, за видами ОПІВ;

строк підтримки охоронних документів за видами ОПІВ національними заявниками (установи сфери науки, освіти, інші бюджетні установи; юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності; фізичні особи) та іноземними заявниками;
 рівень винахідницької активності, зокрема в регіональному розрізі;
 рівень бізнес-активності, зокрема в регіональному розрізі;
 кількість заявок від національних установ сфери науки, освіти, інших бюджетних установ; юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності; фізичних осіб та отриманих ними охоронних документів за видами ОПІВ;
 кількість заявок РСТ від національних заявників;
 кількість заявок на винаходи на мільйон населення;
 кількість заявок національних заявників на винаходи у перерахуванні на валовий внутрішній продукт; у перерахуванні на витрати на дослідження та розробки;
 кількість технологій, створених установами, організаціями та підприємствами (за видами юридичних осіб);
 середній строк розгляду заявок на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки;
 середній строк реєстрації винаходів, корисних моделей, промислових зразків, торговельних марок, географічних зазначень (з моменту подання заявок до моменту реєстрації);
 кількість коштів, зібраних організаціями колективного управління; обсяг коштів, розподілених та перерахованих організаціями колективного управління суб'єктам авторського права і суміжних прав за поточний рік;
 рівень цифровізації процесів правової охорони, управління правами ІВ;
 кількість атестованих патентних повірених.

2. Індикатори, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності:

кількість виявлених правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
 кількість припинених правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
 кількість справ, розглянутих в адміністративному порядку;
 динаміка та кількість ухвалених судових рішень та вироків стосовно порушень прав ІВ за видами судочинства;
 підвищення довіри до судових органів у сфері захисту прав ІВ;
 кількість спорів з інтелектуальною власністю, розв'язаних за допомогою процедур IDR;
 динаміка реєстрації об'єктів прав інтелектуальної власності у Митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності;
 результати проведених статистичних спостережень щодо придбання контрафактної продукції;
 виключення України зі спеціального списку 301.

3. Індикатори, пов'язані з умовами генерації та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності:

показник місця України в Інноваційному табло Європейського Союзу;
 показник місця України в рейтингах Global Innovation Index та Global Competitiveness Index;
 рівень наближення законодавства України до законодавства ЄС щодо питань комерціалізації інтелектуальної власності, трансферу технологій та інновацій;

збільшення обсягу фінансування науково-технічних досліджень та інноваційної діяльності відносно ВВП;
 частка досліджень і розробок у державних витратах;
 динаміка обсягу фінансування інноваційної діяльності;
 динаміка обсягу надходжень від відчуження та використання об'єктів інтелектуальної власності;
 обсяг державного фінансування програм підтримки ІВ;
 динаміка обсягів позабюджетного фінансування наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок;
 частка високотехнологічної продукції у загальному обсязі ВВП;
 експорт інноваційної продукції у загальному обсязі ВВП;
 індикатор інноваційної продуктивності для вимірювання успіху;
 зростання частки реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції;
 частка інвестицій у нематеріальні активи від усього обсягу капітальних інвестицій;
 частка патентів, що були комерціалізовані та/або впроваджені у виробництво;
 зростання частки інноваційних підприємств в загальній кількості підприємств;
 кількість створених стартапів та обсяг залучених ними інвестицій;
 рівень задоволеності ключових стейкхолдерів щодо питань комерціалізації інтелектуальної власності, трансферу технологій та інновацій;
 частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньотехнологічного секторів промисловості, у загальній кількості зайнятих працівників у промисловості;
 частка працівників, зайнятих у креативних індустріях, у загальній кількості зайнятих працівників;
 частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції;
 частка продукції, створеної креативними індустріями;
 частка МСП, які впроваджували інновації.

4. Індикатори, пов'язані з розвитком культури, підвищенням обізнаності у сфері інтелектуальної власності:

кількість програм заохочення для дослідників, фахівців у сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій;

кількість ЗВО, які здійснюють навчання за освітніми програмами у сфері інтелектуальної власності;

кількість студентів вищого навчального закладу, які прослухали загальний курс з інтелектуальної власності, відносно загальної кількості студентів такого ЗВО;

кількість фахівців, що надають послуги з інтелектуальної власності, трансферу технологій;

кількість працівників підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, зокрема з освітою з інтелектуальної власності;

кількість осіб, що пройшли підвищення кваліфікації з питань охорони та комерціалізації ОІВ, а саме у розрізі за видами діяльності, галузями економіки;

кількість проведених науково-освітніх, науково-практичних, науково-популярних заходів із питань ІВ;

кількість висвітлення інформації про інтелектуальну власність у засобах масової інформації, кількість спеціалізованих засобів у сфері інтелектуальної власності;

результати проведення соціологічних опитувань щодо обізнаності суспільства з питань інтелектуальної власності;

кількість проведених освітніх, тренінгів та інших заходів з питань інтелектуальної власності, інноваційної діяльності, креаторства для різних груп.

За результатами реалізації цієї Стратегії передбачається досягнення таких показників стратегічних цілей до 2030 року:

частка витрат на наукові дослідження і розробки у внутрішньому валовому продукті – 1,2 відсотка (0,33 відсотка у 2023 році); глобальний індекс людського капіталу (створення умов для творчої самореалізації і розвитку кожного громадянина і віддачі людського капіталу в економіку) – 55 місце (79 місце у 2023 році); глобальний індекс інновацій – 45 місце (57 місце у 2023 році); глобальний патентний індекс – 35 місце (46 місце у 2023 році); підвищення продуктивності праці через інновації – 35 відсотків потенціалу (25 відсотків у 2023 році).

Порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації Стратегії та звітування

Реалізація цієї Стратегії та інформаційна підтримка її виконання здійснюються Мінекономіки за участю міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, Національного органу інтелектуальної власності, обласних та місцевих органів виконавчої влади.

Реалізація цієї Стратегії здійснюється шляхом виконання операційних планів, які містять заходи щодо досягнення стратегічних цілей.

Мінекономіки аналізує та узагальнює подану міністерствами, іншими центральними органами влади, НОІВ, обласними та місцевими органами виконавчої влади інформацію про стан виконання операційного плану заходів та за результатами готує щорічний звіт про стан реалізації цієї Стратегії, який подає щороку до 1 червня, починаючи з 2026 року, КМУ та оприлюднює на своєму офіційному вебсайті.

Реалізація Стратегії передбачена протягом 2025-2030 років і забезпечується у межах компетенції спільними зусиллями заінтересованих центральних та місцевих органів виконавчої влади, НОІВ, державних установ, організацій, органів місцевого самоврядування (за згодою) і громадськості (за згодою) та здійснюється двома етапами: перший етап – 2025-2027 роки, другий етап – 2028-2030 роки, відповідно до операційних планів заходів, в яких відображаються очікувані результати за кожним зазначеним заходом.

Розроблення операційних планів заходів, а також моніторинг і оцінка прогресу реалізації Стратегії здійснюються Мінекономіки з урахуванням показників для проведення моніторингу її реалізації та залученням представників органів державної влади, НОІВ та, за згодою, – експертних та наукових установ, міжнародних організацій, інститутів громадянського суспільства, професійних об'єднань. У разі несвоєчасного виконання операційного плану заходів відповідальні міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, НОІВ повідомляють Мінекономіки

про підстави та причини несвоєчасного виконання та/або невиконання відповідних завдань.

Окремі показники та індикатори відображені у вузькоспеціалізованих програмних документах та відповідають цілям та завданням Стратегії. Прогнозується, що завдяки реалізації Стратегії будуть створені умови для поступового збільшення частки індустрій, що використовують інтелектуальну власність, у ВВП України.

За результатами моніторингу і оцінки прогресу реалізації Стратегії Мінекономіки готує пропозиції та рекомендації щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення ефективної реалізації Стратегії, а також, у разі потреби, формує пропозиції з коригування завдань і заходів з реалізації цієї Стратегії.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для реалізації Стратегії

Заходи з реалізації цієї Стратегії здійснюються протягом 2025-2030 років за рахунок та в межах коштів державного і місцевих бюджетів, затверджених на відповідний рік, за рахунок коштів НОІВ в межах фінансових планів, затверджених на відповідний рік, за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних організацій, а також за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством.
